

JOURNAL OF EDUCATIONAL
DEVELOPMENT REVIEWS

วารสารครุพัฒนาปรีทรทัศน์

ISSN:3088-1463 (Online)

วารสารครุพัฒนาปรีทรทัศน์ ปีที่ 3(ฉบับที่ 2)

เมษายน-มิถุนายน 2569

Journal of Educational Development Reviews

Vol.3(No. 2) April-June 2026

ปีที่ 3 ฉบับที่ 2 : เมษายน-มิถุนายน 2569

Vol.3 No. 2: April-June 2026

กำหนดการออกเผยแพร่ ปีละ 4 ฉบับ

จำนวนพิมพ์ - เล่ม

ฉบับที่ 1 มกราคม-มีนาคม / ฉบับที่ 2 เมษายน-มิถุนายน / ฉบับที่ 3 กรกฎาคม-กันยายน / ฉบับที่ 4 ตุลาคม-ธันวาคม
วัตถุประสงค์

เพื่อส่งเสริม สนับสนุน เผยแพร่ผลงานวิชาการและผลงานวิจัยด้านครุศาสตร์ มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ให้เป็นแหล่งเรียนรู้และถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับชุมชน ในการสนับสนุนบุคคลที่ทำคุณงามความดีกับสังคม ส่งเสริมงานด้านวิชาการของนักวิชาการ นิสิต นักศึกษาและผู้ที่เกี่ยวข้องในการนำเสนองานวิชาการและผลงานวิจัยเผยแพร่สู่สังคมและเพื่อให้บริการวิชาการเกี่ยวกับการเสนอทางออกในการแก้ปัญหาสังคม

คณะกรรมการที่ปรึกษาวารสาร

ดร.วิญญู ยุพฤทธิ

ศ.ดร.อรรถ นันทจักร

บรรณาธิการ

ผศ.ดร.สนุก สิงห์มาตร

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

อ.พลอยชนกวรรณ หวังผล

กองบรรณาธิการ

ผศ.ดร.สนุก สิงห์มาตร

บรรณาธิการ

รศ.ดร.สุเทพ เมย์ไธสง

กรรมการ

รศ.ดร.สัญญา เคนาภูมิ

กรรมการ

รศ.ดร.ภักดี โพธิ์สิงห์

กรรมการ

ผศ.ดร.พิกุล มีมานะ

กรรมการ

ดร.บรรจง ลาวะลี

กรรมการ

ดร.สุดาร์ตน์ โสสุต

กรรมการ

อาจารย์ทองหมูน น้อยนนท์

กรรมการ

ดร.เมืองแมน ศิริญาณ

กรรมการ

อาจารย์พลอยชนกวรรณ หวังผล

ผช.บรรณาธิการ

เลขานุการ

อาจารย์ทองหมูน น้อยนนท์

ศิลปกรรม

นางสาวอรอนงค์ ภาษี

สำนักงาน

ที่ตั้งเลขที่ 202/1 หมู่ที่ 4 ตำบลคูทุ่ง อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร 35000 โทร 08-0169-6593

202/1 Moo 4 Duthong subdistrict, Mueang District, Yasothon Province. 35000

เว็บไซต์ <https://so14.tci-thaijo.org/index.php/JEDRS>

คณะกรรมการกลั่นกรองบทความ (Peer Review)

ผู้ทรงคุณวุฒิภายใน

รศ.ดร.สุเทพ เมย์ไธสง

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

รศ.ดร.สัญญา เคนาภูมิ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

รศ.ดร.ภักดี โพธิ์สิงห์

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

รศ.ดร.โนตะวัน กำห่อม

วิทยาลัยทองสุข

ผศ.ดร.สนุก สิงห์มาตร

วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผศ.ดร.จันตมา ศรีธีรรัฐ

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

ดร.ธีรภัทร์ ถิ่นแสนดี

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

ดร.วิภาพรรณ อุปนิสากร

สมาคมนักวิชาการและนักวิจัยเชิงพื้นที่เพื่อพัฒนาท้องถิ่น

ดร.สุวิมล สมไชย

สมาคมนักวิชาการและนักวิจัยเชิงพื้นที่เพื่อพัฒนาท้องถิ่น

พันจ่าอากาศเอก ดร.วิชัย ศรีสะเกษ

สมาคมนักวิชาการและนักวิจัยเชิงพื้นที่เพื่อพัฒนาท้องถิ่น

ดร.เอกวิชัย เมย์ไธสง

สมาคมนักวิชาการและนักวิจัยเชิงพื้นที่เพื่อพัฒนาท้องถิ่น

อาจารย์ชัชพงศ์ เทียมทัญนิช

สมาคมนักวิชาการและนักวิจัยเชิงพื้นที่เพื่อพัฒนาท้องถิ่น

อาจารย์เจษฎา จันทนารณ

สมาคมนักวิชาการและนักวิจัยเชิงพื้นที่เพื่อพัฒนาท้องถิ่น

อาจารย์ณัฐพล จินดารมย์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาลัยศาสนศาสตร์ยโสธร

ว่าที่ ร.ต.ดร.พิชิต กันยาวรรณ

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาลัยศาสนศาสตร์ยโสธร

คณะกรรมการกลั่นกรองบทความ (Peer Review)

ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

พระเมธีวัชรภรณ์, รศ.ดร.

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

พระครูวาปีจันทคุณ, ผศ.ดร.

วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระมหาคมคาย สิริปัญญา,ดร.

วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระมหาพงศ์ทราทิพย์ สุธีโร,ดร.

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง

รศ.ดร.ศรัชัย ท้าวมิตร

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

รศ.ดร.สมชัย สีนอก

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

รศ.ดร.วินิจ ฝาเจริญ

มหาวิทยาลัยแม่โจ้

รศ.ดร.สัญญาศรณ์ สวัสดิ์ไธสง

มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

ผศ.ดร.จำรัส บุคดาพงษ์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

ผศ.ดร.สุทธิพันธ์ อรัญญาส

วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผศ.ดร.สุกานดา จันทวารีย์

วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผศ.ดร.สยามพร พันธไชย	วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผศ.ดร.ประมุข ศรีชัยวงศ์	มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
ผศ.ดร.จิราพร บาร์ศรี	มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด
ผศ.ดร.เสกสรรค์ สนวนา	มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด
ผศ.ดร.บุญมี โททำ	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
ผศ.ดร.สินทรัพย์ ยืนยาว	มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
ผศ.ดร.ธนวัฒน์ จงมีสุข	มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
ผศ.ดร.วรเชษฐ์ โทอิน	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาลัยศาสนศาสตร์โสธร
ผศ.กิตติพัทธ์ เทศกำจร	วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผศ.อภิขญา พรหมศรี	วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พ.ต.ท.ดร.ชัยบัญชา กองทอง	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาลัยศาสนศาสตร์โสธร
ร.อ.ดร.กิตติพงษ์ พลทิพย์	มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด
ดร.ลำพอง กลมกุล	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ดร.ชัยชนพงษ์ จันวงศ์เดือน	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
ดร.รุจิระชัย เมืองแก้ว	วิทยาลัยนอร์ทเทิร์น
ดร.จักรี ศรีจารุเมธีญาณ	มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ
ดร.กันต์ ศรีหล้า	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาลัยศาสนศาสตร์โสธร
ดร.สนั่น ประเสริฐ	วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ดร.เกรียงไกร บุญประจง	วิทยาลัยชุมชนโสธร
ดร.พีระศักดิ์ กิ่งพุ่ม	มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตมหาสารคาม
ดร.บรรณากิจบรรจง ทองจำปา	มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตมหาสารคาม
ดร.สุรศักดิ์ วงศ์ษา	สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
อาจารย์มาวิน โทแก้ว	วิทยาลัยสงฆ์นครพนม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทบรรณาธิการ

วารสารวิชาการเป็นแหล่งเผยแพร่องค์ความรู้เฉพาะทางในหลากหลายสาขาวิชา เพื่อสนับสนุนการศึกษาวิจัยและพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน วารสารฯ ตระหนักถึงความสำคัญนี้ จึงได้รวบรวมบทความวิจัย บทความวิชาการและผลงานอื่น ๆ ที่สะท้อนการสังเคราะห์ทางความคิดของนักวิชาการ เพื่อถ่ายทอดสู่สังคม ในฐานะแหล่งข้อมูลทางวิชาการที่มีคุณภาพ ทั้งยังเป็นเวทีนำเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาและสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ ๆ สำหรับอนาคต

วารสารครุพัฒนาปริทรรศน์ (Journal of Educational Development Reviews) ฉบับนี้เป็นปีที่ 3 ฉบับที่ 2 ประจำเดือน เมษายน-มิถุนายน 2569 ซึ่งดำเนินงานภายใต้สมาคมนักวิชาการและนักวิจัยเชิงพื้นที่ เพื่อพัฒนาท้องถิ่น (สวพท.) เพื่อเป็นเวทีเผยแพร่ผลงานทางวิชาการแก่สมาชิก นักวิชาการ อาจารย์ นิสิต นักศึกษา และบุคคลทั่วไปที่สนใจ ในฉบับนี้ได้รับความร่วมมือจากเครือข่ายนักวิชาการจากหลายสถาบันและสาขาวิชา นำเสนอบทความที่มีคุณภาพและหลากหลาย สำหรับฉบับนี้ วารสารฯ ได้นำเสนอผลงานทางวิชาการที่ได้รับการคัดเลือกอย่างพิถีพิถัน ประกอบด้วยบทความวิชาการ จำนวน 5 เรื่อง ซึ่งทุกบทความผ่านการประเมินคุณภาพโดยผู้ทรงคุณวุฒิ (peer reviewer) ตลอดจนได้รับการตรวจสอบจากกองบรรณาธิการอย่างละเอียดถี่ถ้วนก่อนตีพิมพ์ เพื่อรับรองคุณภาพและมาตรฐานทางวิชาการ ทั้งนี้ ท่านสามารถเข้าถึงบทความฉบับสมบูรณ์ได้ทางเว็บไซต์ของสมาคมนักวิชาการและนักวิจัยเชิงพื้นที่เพื่อพัฒนาท้องถิ่น <https://ardasso.com/>

กองบรรณาธิการขอขอบพระคุณผู้เขียนทุกท่านที่ให้ความไว้วางใจและเลือกเผยแพร่ผลงานในวารสารครุพัฒนาปริทรรศน์ (Journal of Teacher Development Review) รวมถึงขอขอบพระคุณคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้ให้คำแนะนำอันทรงคุณค่าเพื่อพัฒนาบทความให้มีความสมบูรณ์และน่าอ่านมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อวงการวิชาการในระยะยาว สุดท้ายนี้ กองบรรณาธิการหวังเป็นอย่างยิ่งว่าผู้อ่านทุกท่านจะได้รับประโยชน์จากเนื้อหาในวารสารฉบับนี้ หากมีข้อเสนอแนะใด ๆ เพื่อพัฒนาวารสารให้ดียิ่งขึ้นทางกองบรรณาธิการยินดีน้อมรับและขอขอบคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้ แล้วพบกันใหม่ในฉบับถัดไป

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สนุก สิงห์มาตร

บรรณาธิการ

30 มิถุนายน 2569

สารบัญ

บทความวิจัย	หน้า
บรรณาธิการ	ก
บทบรรณาธิการ	จ
สารบัญ	ฉ
บทความวิชาการ	
การส่งเสริมครูให้เป็นนักบริหารมืออาชีพในยุคปัญญาประดิษฐ์ (AI) Enhancing Teachers' Professional Administrative Competencies in the Era of Artificial Intelligence (AI) อภิวัฒน์ ศรีบุตร, พระรังษี อุทโน, พิกุล มีมานะ.....	1
พุทธวิธีในการสร้างแรงจูงใจและความเพียรพยายาม (วิริยะ) ในการทำวิทยานิพนธ์ ของนิสิตสาขาพุทธบริหารการศึกษา Buddhist Methods for Enhancing Motivation and Perseverance (Viriya) in Dissertation Writing among Doctoral Students in Buddhist Educational Administration ธีรทัศน์ ปิติภาคย์พงษ์.....	12
การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชนในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา Parental And Community Engagement In Enhancing Educational Quality สุภาพร อุ่นเจริญ, วิษณุรักษ์ ศักดิ์คำดวง, จิราภรณ์ พันสว่าง.....	24
การบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ยั่งยืน Educational Management for Creating Sustainable Learning Environments. สุรเชษ โต้นวุธ,ธนภัทร จุฬวรรณ,สมาน แก้วคำไสย์.....	33
EDUCATIONAL ACTIVITIES IN THE CONTEXT OF INTEGRATION AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT- EXPERIENCES OF PROVINCIAL AND CITY MUSEUMS IN VIETNAM Hang Pham Thu.....	40
ภาคผนวก	52
ขั้นตอนการดำเนินการของวารสารรัตนบุศย์.....	53
หลักเกณฑ์การเสนอบทความ.....	54

การส่งเสริมครูให้เป็นนักบริหารมืออาชีพในยุคปัญญาประดิษฐ์ (AI) Enhancing Teachers' Professional Administrative Competencies in the Era of Artificial Intelligence (AI)

อภิรักษ์ ศรีบุตร, พระรังษี อุทาโน, พิกุล มีมานะ
โรงเรียนบ้านหนองชุมพุก อำเภอไทยเจริญ จังหวัดยโสธร,
วัดศรีสว่างอารมณ์ ตำบลศรีวิสัย อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด,
วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Apinan Sribut, Phra Rangsri U-dompod, Pikul Meemana
Ban Nonglumpuk School, Thai Charoen District, Yasothon Province,
Wat Sri Sawang Aroman, Selaphum District, Roi Et Province,
Roi Et Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Email: apinansributr@gmail.com, ad0852264399@gmail.com

วันที่รับบทความ: 24 พฤษภาคม 2569; วันที่แก้ไขบทความ 29 มิถุนายน 2569; วันที่ตอบรับบทความ: 30 มิถุนายน 2569

Received: May 24, 2026; Revised: June 29, 2026; Accepted: June 30, 2026

บทคัดย่อ

การพัฒนาอย่างรวดเร็วของปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI) ได้ส่งผลกระทบต่อระบบการศึกษาอย่างรอบด้าน ทั้งด้านการจัดการเรียนรู้ การบริหารสถานศึกษา และการตัดสินใจเชิงนโยบาย การส่งเสริมครูให้เป็นนักบริหารมืออาชีพในยุคปัญญาประดิษฐ์จึงเป็นภารกิจสำคัญที่มุ่งพัฒนาศักยภาพครูให้ก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี ควบคู่กับการเสริมสร้างภาวะผู้นำ วิสัยทัศน์เชิงกลยุทธ์ และจริยธรรมวิชาชีพครูในยุค AI จำเป็นต้องมีสมรรถนะด้านดิจิทัล การใช้ข้อมูลเพื่อการตัดสินใจ การออกแบบการเรียนรู้ที่บูรณาการเทคโนโลยี และความสามารถในการบริหารจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ยังต้องตระหนักถึงการใช้เทคโนโลยีอย่างรับผิดชอบ คำนึงถึงความเป็นส่วนตัวของข้อมูล ความเสมอภาค และคุณค่าความเป็นมนุษย์ การพัฒนาครูให้เป็นนักบริหารมืออาชีพจึงควรมุ่งเน้นการเรียนรู้ตลอดชีวิต การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม และการสร้างวัฒนธรรมองค์กรแห่งการเรียนรู้โดยสรุป การส่งเสริมครูให้เป็นนักบริหารมืออาชีพในยุคปัญญาประดิษฐ์เป็นกลไกสำคัญในการยกระดับคุณภาพการศึกษา เสริมสร้างความเข้มแข็งของสถานศึกษา และเตรียมความพร้อมผู้เรียนให้สามารถดำรงชีวิตและทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพในสังคมดิจิทัลที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

คำสำคัญ: การส่งเสริมครู; นักบริหารมืออาชีพ; ยุคปัญญาประดิษฐ์

Abstract

The rapid advancement of Artificial Intelligence (AI) has significantly impacted educational systems in multiple dimensions, including instructional management, school administration, and policy decision-making. Promoting teachers to become professional administrators in the AI era is therefore a crucial mission aimed at enhancing teachers'

competencies to keep pace with technological transformation while strengthening leadership capacity, strategic vision, and professional ethics. In the AI age, teachers are required to develop digital literacy, data-driven decision-making skills, and the ability to design learning experiences that effectively integrate technology. They must also demonstrate competence in resource management and organizational leadership. Equally important is the responsible use of technology, with careful consideration of data privacy, equity, and human values. The development of teachers into professional administrators should emphasize lifelong learning, innovative leadership, and the cultivation of a learning-oriented organizational culture. In conclusion, promoting teachers to become professional administrators in the era of Artificial Intelligence serves as a key mechanism for improving educational quality, strengthening institutional capacity, and preparing learners to thrive effectively in a rapidly evolving digital society.

Keywords: Enhancing Teachers; Professional Administrative Competencies; Artificial Intelligence

บทนำ

ในยุคศตวรรษที่ 21 ปฏิเสธไม่ได้ว่าความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร โดยเฉพาะการอุบัติขึ้นของปัญญาประดิษฐ์ (AI) ได้เข้ามาเปลี่ยนภูมิทัศน์ทางการศึกษาไปอย่างสิ้นเชิง AI ไม่ได้เป็นเพียงเครื่องมือสนับสนุนการสอนอีกต่อไป แต่ได้กลายเป็นโครงสร้างพื้นฐานที่ขับเคลื่อนระบบการเรียนรู้แบบเฉพาะบุคคล และการบริหารจัดการข้อมูลขนาดใหญ่ ซึ่งส่งผลให้บทบาทดั้งเดิมของครูในฐานะผู้ส่งต่อความรู้ กำลังถูกท้าทายและจำเป็นต้องปรับตัวสู่การเป็นผู้อำนวยความสะดวกและนักบริหารจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ (ยีนย่น ชนิดาภา, 2567) การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวก่อให้เกิดช่องว่างระหว่างทักษะเดิมที่ครูมีกับความต้องการของตลาดแรงงานและสังคมในอนาคต ครูในยุค AI จึงไม่ได้ต้องการเพียงแค่ทักษะทางเทคนิคในการใช้เครื่องมือดิจิทัลเท่านั้น แต่ยังต้องมีทักษะการบริหารจัดการที่เป็นมืออาชีพ ทั้งการบริหารจัดการชั้นเรียนที่ใช้ระบบอัจฉริยะ การบริหารเวลา และการบริหารทรัพยากรการเรียนรู้เพื่อให้เกิดความคุ้มค่าสูงสุด สอดคล้องกับแนวคิดของ วิจารณ์ พานิช (2566) ที่ระบุว่าครูยุคใหม่ต้องเปลี่ยนจากผู้สอนไปเป็นผู้ออกแบบหรือนักออกแบบและบริหารจัดการการเรียนรู้ ในการส่งเสริมให้ครูมีวิสัยทัศน์ของนักบริหารมืออาชีพท่ามกลางกระแส AI จำเป็นต้องอาศัยกลไกการพัฒนาที่เป็นระบบ เพราะความเป็นนักบริหารในบริบทนี้หมายถึงความสามารถในการตัดสินใจโดยใช้ข้อมูล และการเลือกใช้เทคโนโลยี AI มาช่วยลดภาระงานรุดตัน เพื่อให้ครูมีเวลาไปมุ่งเน้นการพัฒนาทักษะระดับสูงและจิตวิญญาณความเป็นมนุษย์ให้กับผู้เรียน ซึ่งเป็นสิ่งที่ AI ยังไม่สามารถทดแทนได้สนิทใจ การสร้างความสมดุลระหว่างการใช้เทคโนโลยีและมนุษยธรรมจึงเป็นหัวใจสำคัญของการบริหารจัดการศึกษาในปัจจุบัน (Kaur & Singh, 2024)

ปัญหาที่พบในปัจจุบันคือครูจำนวนมากยังคงติดอยู่กับภาระงานเอกสารและขาดความมั่นใจในการประยุกต์ใช้ AI ในการทำงานเชิงบริหารจัดการ ส่งผลให้กระบวนการพัฒนาสถานศึกษาล่าช้าไม่เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลง หากขาดการส่งเสริมและสนับสนุนนโยบายที่ชัดเจนจากต้นสังกัดในการบ่มเพาะความเป็นนัก

บริหารมืออาชีพ ย่อมส่งผลกระทบต่อคุณภาพของผู้เรียนและความสามารถในการแข่งขันของประเทศในระยะยาว ดังนั้น การวางรากฐานทางความคิดและการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้เทคโนโลยีจึงเป็นปัจจัยเร่งที่สำคัญ ในยุคที่ปัญญาประดิษฐ์ (AI) โดยเฉพาะรูปแบบงานและบทบาทของครูอย่างรวดเร็ว สถานศึกษาจึงไม่ได้ต้องการครูที่สอนเก่งเพียงอย่างเดียว แต่ต้องการครูที่คิดเชิงระบบ ตัดสินใจบนฐานข้อมูล บริหารการเปลี่ยนแปลงได้ในระดับงานวิชาการ งานบุคคล และงานคุณภาพควบคู่กัน ปัญหาสำคัญที่พบในบริบทไทยคือ ครูจำนวนมากยังเผชิญภาระงานเอกสารและงานประเมินที่สูง จนเวลาสำหรับการพัฒนานวัตกรรมและการใช้ข้อมูลเพื่อยกระดับการเรียนรู้ลดลง ทั้งที่ AI สามารถเข้ามาช่วยลดงานซ้ำๆ และสนับสนุนบทบาทใหม่ของครูได้ครบถ้วน อีกทั้งการเปลี่ยนผ่านบทบาทจากผู้ถ่ายทอดไปสู่ผู้อำนวยความสะดวกหรือโค้ชหรือนักออกแบบการเรียนรู้และนักวิเคราะห์ข้อมูลยังต้องอาศัยทักษะการบริหารจัดการและทักษะดิจิทัลที่เป็นระบบมากขึ้น (คุรุสภา, 2567) อีกประเด็นปัญหาที่ชัดเจนคือความไม่พร้อมด้านสมรรถนะการบริหารของครูเมื่อถูกคาดหวังให้ทำหน้าที่เชิงบริหารแบบมืออาชีพในโรงเรียนดิจิทัลครบถ้วน มาตรฐานและองค์ความรู้ด้านวิชาชีพผู้บริหารสถานศึกษาชี้ให้เห็นภารกิจสำคัญ เช่น การพัฒนาหลักสูตร การติดตามประเมินผล การใช้ผลประเมินเพื่อพัฒนาคุณภาพ และการบริหารแหล่งเรียนรู้ ซึ่งล้วนต้องการความสามารถเชิงนโยบายและเชิงระบบ ไม่ใช่เพียงทักษะการสอนครบถ้วน ขณะเดียวกัน งานวิจัยด้านภาวะผู้นำยุคดิจิทัลในไทยสะท้อนว่า ผู้นำ/ผู้บริหารสถานศึกษาต้องสร้างวัฒนธรรมองค์กรดิจิทัล สร้างเครือข่าย ยอมรับการเปลี่ยนแปลง มีทักษะเทคโนโลยี และพัฒนาบุคลากร ซึ่งเป็นชุดทักษะการบริหารที่ครูจำเป็นต้องได้รับการส่งเสริม หากจะเติบโตเป็นนักบริหารมืออาชีพในยุค AI (พรวิภา เขยกลั่น, 2567) นอกจากนี้ความเสี่ยงด้านจริยธรรมทั้งความเป็นส่วนตัว ความน่าเชื่อถือของข้อมูล ต่างก็กลายเป็นปัญหาท้าทายใหม่ในการใช้ AI ทั้งในห้องเรียนและงานบริหาร หากครูใช้ AI โดยขาดกรอบกำกับอาจเกิดการละเมิดข้อมูลผู้เรียน การพึ่งพาเครื่องมือจนลดทอนวิจารณญาณ หรือการตัดสินใจเชิงบริหารจากผลลัพธ์ที่คลาดเคลื่อนครบถ้วน หน่วยงานด้านการศึกษาไทยได้เสนอแนวทางการใช้ AI เพื่อสนับสนุนงานคุณภาพการบริหาร และมีข้อเสนอเรื่องการใช้อย่างมีวิจารณญาณ รวมถึงงานวิชาการที่เสนอกรอบจริยธรรม AI สำหรับผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งชี้ว่าการพัฒนาครูให้เป็นนักบริหารมืออาชีพในยุค AI ต้องทำควบคู่สมรรถนะการบริหาร สมรรถนะดิจิทัล และจริยธรรมอย่างเป็นระบบด้วย (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, ม.ป.ป.)

บทความฉบับนี้จึงมุ่งเน้นนำเสนอแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาครูสู่ความเป็นนักบริหารมืออาชีพในยุค AI โดยจะวิเคราะห์ทั้งในมิติของทักษะที่จำเป็น รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะ และการสร้างวัฒนธรรมการทำงานเชิงรุกที่ผสมผสานพลังระหว่างมนุษย์และปัญญาประดิษฐ์ เพื่อให้ครูสามารถนำพาผู้เรียนและองค์กรทางการศึกษาให้ก้าวไปข้างหน้าอย่างมั่นคงและยั่งยืนท่ามกลางความผันผวนของโลกเทคโนโลยี

ทฤษฎีและแนวคิดสำคัญ

บทความนี้เสนอองค์ความรู้พื้นฐานที่สำคัญต่อการทำความเข้าใจบทบาทของครูในการบริหารจัดการสถานศึกษาในยุคปัญญาประดิษฐ์ องค์ความรู้นี้ได้มาจากสาขาวิชาหลายสาขา ได้แก่ การบริหารจัดการการศึกษา ทฤษฎีความเป็นผู้นำ การพัฒนาอาชีพ และการปรับเปลี่ยนองค์กร

1. บทบาทของครูและความเป็นผู้นำทางการศึกษา

1.1 นิยามและแนวคิดของความเป็นผู้นำทางการศึกษา

ความเป็นผู้นำทางการศึกษา (Teacher Leadership) ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงครูที่มีตำแหน่งบริหารอย่างเต็มเวลา แต่หมายถึง “การกระทำของครูที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ ความคิด หรือการกระทำของผู้อื่น โดยอาจเป็นการมีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผน การจัดการการเรียนการสอน หรือการปรับปรุงสถาบัน” เนื่องจากครูเป็นผู้ใกล้ชิดกับกระบวนการเรียนรู้มากที่สุด ความนำของพวกเขาในการตัดสินใจด้านการจัดการเรียนการสอนและการบริหารจัดการจึงมีความสำคัญยิ่ง

1.2 ประเภทของความเป็นผู้นำทางการศึกษา

การศึกษาวិชาการได้ระบุประเภทของความเป็นผู้นำทางการศึกษาหลายประเภท ที่เกี่ยวข้องกับ การบริหารจัดการในยุค AI ได้แก่: ความเป็นผู้นำด้านการสอน (Instructional Leadership): ทำให้ครูสามารถ ส่งเสริมและพัฒนการสอนของตนเองและผู้อื่น โดยการศึกษาและการแบ่งปันแนวปฏิบัติที่ดี การประเมินผล และการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง ความเป็นผู้นำด้านนี้มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับการพัฒนาครูให้เข้าใจและใช้ AI ในการสอน

ความเป็นผู้นำด้านการเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership): หมายถึงการส่งเสริม การตัดสินใจ การก้าวกล้าเสี่ยงด้านบวก และการวิจัยปฏิบัติ ในบริบทของ AI ความเป็นผู้นำด้านนี้สำคัญต่อ การนำเทคโนโลยี AI เข้ามาในระบบการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ

ความเป็นผู้นำด้านสังคม (Social Leadership): เกี่ยวข้องกับการสร้างชุมชน การสนับสนุน ร่วมกัน และการแก้ไขปัญหาทางสังคม ความเป็นผู้นำด้านนี้อำนวยความสะดวกให้ชุมชนการเรียนรู้ร่วมกันใน การศึกษา AI สร้างความไว้วางใจและรับผิดชอบร่วมกัน

1.3 ความเป็นผู้นำทางการศึกษาและการปรับปรุงสถาบัน

การศึกษาวิจัยจำนวนมากได้แสดงให้เห็นว่าความเป็นผู้นำทางการศึกษาของครูมีความสัมพันธ์ เชิงบวกกับการปรับปรุงสถาบัน ผลการเรียนรู้ของนักเรียน และวัฒนธรรมสถาบัน เมื่อครูมีบทบาทในการ ตัดสินใจและการวางแผน พวกเขามีแรงจูงใจมากขึ้นในการปรับปรุงและสร้างสรรค์

2. ทฤษฎีการบริหารจัดการการศึกษา

2.1 ทฤษฎีการบริหารจัดการแบบสมัยใหม่

ทฤษฎีการบริหารจัดการแบบเชิงกลยุทธ์ (Strategic Management Theory): มุ่งเน้นการ วางแผนระยะยาว การวิเคราะห์สิ่งแวดล้อม และการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง ในบริบทการศึกษา ทฤษฎีนี้ ช่วยให้ผู้บริหารมีกรอบในการคิด ยุทธศาสตร์สำหรับการบูรณาการ AI

ทฤษฎีการบริหารจัดการการเปลี่ยนแปลง (Change Management Theory): ให้ความสำคัญกับ การบริหารจัดการการต้านทานต่อการเปลี่ยนแปลง การสนับสนุนโครงการ และการประเมินผลการ เปลี่ยนแปลง การบูรณาการ AI ถือเป็นการเปลี่ยนแปลงในระบบการศึกษา ดังนั้นการจัดการการเปลี่ยนแปลง จึงเป็นสิ่งสำคัญ

ทฤษฎีการบริหารจัดการระบบ (Systems Theory): ถือว่าสถาบันการศึกษาเป็นระบบที่ซับซ้อน ซึ่งประกอบด้วยส่วนประกอบต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์กัน การเปลี่ยนแปลงในส่วนหนึ่ง (เช่น การนำ AI เข้ามา) อาจส่งผลกระทบต่อส่วนอื่นๆ (เช่น หลักสูตร การสอน การประเมินผล)

2.2 การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม (Distributed Leadership)

ทฤษฎีการบริหารจัดการแบบกระจาย (Distributed Leadership Theory) ถือว่า “ความเป็น ผู้นำไม่ได้อยู่ในบุคคลคนเดียว แต่เป็นผลมาจากการทำงานร่วมกันของคนหลายคน โดยบทบาทของความเป็น

ผู้นำสามารถหมุนวนไปมาระหว่างสมาชิก” ทฤษฎีนี้ให้พื้นฐานสำคัญสำหรับแนวคิดที่ว่าครูสามารถเป็นผู้นำในการบริหารจัดการ ไม่ใช่เพียงผู้บริหารเท่านั้นในยุคของ AI การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมเป็นสิ่งที่เหมาะสม เพราะไม่มีบุคคลใดคนเดียวที่มีความรู้ครบถ้วนเกี่ยวกับ AI และการนำไปใช้ในการศึกษา การทำงานร่วมกันจึงเป็นสิ่งจำเป็น

3. ความสามารถและความสามารถในการทำงาน

3.1 นิยามของความสามารถ

ความสามารถ (Competency) ถูกนิยามว่า “ชุดของความรู้ ทักษะ ทัศนคติ และค่านิยมที่จำเป็นสำหรับการปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ” ความสามารถนั้นแตกต่างจากความสามารถทั่วไป (Ability) ตรงที่ความสามารถเกี่ยวข้องกับการประยุกต์ใช้ที่เป็นรูปธรรม ไม่ใช่เพียงแค่มีความรู้เท่านั้น

3.2 โมเดลกรอบความสามารถ

เฟรมเวิร์กความสามารถ (Competency Framework) ได้รับการพัฒนาเพื่อให้มีมาตรฐานวัดความสามารถ กรอบนี้มักประกอบด้วย:

ความรู้ (Knowledge): สิ่งที่คุณรู้หรือเข้าใจ

ทักษะ (Skills): สิ่งที่คุณสามารถทำได้

ทัศนคติ (Attitude): วิธีที่คุณคิด รู้สึก และมีค่านิยม

ค่านิยมและจริยธรรม (Values and Ethics): สิ่งที่คุณถือว่าสำคัญและถูกต้อง

UNESCO AI Competency Framework for Teachers ได้สรุปผลการศึกษาวิจัยในการพัฒนา competency framework หลายแบบ ดังนั้นจึงสมควรนำมาใช้เป็นแบบอย่างในการพัฒนาครูบริหาร

4. ทฤษฎีการเรียนรู้และการพัฒนามืออาชีพ

4.1 การเรียนรู้แบบต่อเนื่อง (Continuous Learning)

ทฤษฎีการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) ถือว่า “การเรียนรู้ไม่ได้สิ้นสุดลงหลังจบการศึกษา แต่เป็นกระบวนการต่อเนื่องตลอดชีวิต” นี้มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับการพัฒนาวิชาชีพ เพราะเทคโนโลยี AI พัฒนาอย่างรวดเร็ว ครูต้องปรับปรุงความรู้และทักษะตลอดเวลา

4.2 การเรียนรู้เบี่ยงเบนประสบการณ์ (Experiential Learning)

ทฤษฎีการเรียนรู้เบี่ยงเบนประสบการณ์ของ Kolb ถือว่า “การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพมาจากการสำเร็จหรือล้มเหลวในการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง การไตร่ตรองเกี่ยวกับประสบการณ์ และการปรับปรุงการกระทำ” นี้มีความสำคัญต่อการพัฒนาครูในการใช้ AI ในการบริหารจัดการ เพราะการลองใช้เครื่องมือ AI จริงในสภาพแวดล้อมของตนเองยังคงดีที่สุด

4.3 ชุมชนการปฏิบัติ (Communities of Practice)

ทฤษฎีชุมชนการปฏิบัติของ Wenger ถือว่า “การเรียนรู้เป็นกระบวนการทางสังคม การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพมากที่สุดเกิดขึ้นเมื่อบุคคลตั้งตัวสนใจร่วมกัน” ในบริบทของการพัฒนาครูบริหาร การสร้างชุมชนครู AI ให้ได้ผลดี

5. ทฤษฎีการกลายเป็นดิจิทัล (Digital Transformation)

5.1 นิยามและมิติของการกลายเป็นดิจิทัล

การกลายเป็นดิจิทัล (Digital Transformation) ถูกนิยามว่า “กระบวนการรวมเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ากับกิจกรรมทั้งหมดของสถาบัน เพื่อเปลี่ยนแปลงวิธีการทำงาน วัฒนธรรม และการส่งมอบบริการ” การ

กลายเป็นดิจิทัลไม่ได้หมายถึงการเพิ่มเทคโนโลยีเท่านั้น แต่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงองค์กร กระบวนการ และวัฒนธรรมอีกด้วย

5.2 มิติสำคัญของการกลายเป็นดิจิทัล

มิติเทคนิค: เกี่ยวกับโครงสร้างพื้นฐาน ซอฟต์แวร์ และข้อมูล

มิติองค์กร: เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงในบทบาท ความรับผิดชอบ การทำงาน และการอำนาจ

มิติมนุษย์: เกี่ยวกับการพัฒนาบุคลากร ความต้านทาน การบริหารจัดการการเปลี่ยนแปลงและวัฒนธรรม

มิติการบริหารจัดการ: เกี่ยวกับการวางแผน การคาดการณ์ การติดตาม และการประเมินผลในบริบทของการนำ AI เข้าสู่ระบบการศึกษา ทั้งสี่มิตินี้จำเป็นต้องพิจารณาอย่างรอบคอบ

6. หลักการศีลธรรมในการใช้ AI

6.1 ศีลธรรมและ AI

ศีลธรรมของ AI (AI Ethics) ได้กลายมาเป็นสาขาวิชาที่สำคัญหลังจากเฉพาะช่วงเวลาที่ AI เข้ามามีบทบาทในสังคมมากขึ้น หลักการศีลธรรมสำหรับ AI ได้รับการเสนอโดย UNESCO, EU และองค์กรอื่นๆ หลักการศีลธรรมสำคัญ ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา:

ความมนุษยชาติ (Humanity): AI ต้องนำมาใช้เพื่อประโยชน์ของมนุษย์ ไม่ใช่เพื่อแทนที่หรือลดความคุณค่าของบุคคล

ความเป็นธรรมและความเสมอภาค (Fairness and Equity): AI ต้องหลีกเลี่ยงการสร้างลำเอียงและความไม่เสมอภาค

ความเป็นส่วนตัว (Privacy): ข้อมูลส่วนตัว โดยเฉพาะของนักเรียน ต้องได้รับการคุ้มครอง

ความโปร่งใส (Transparency): ต้องทำให้ชัดเจนว่า AI ทำงานอย่างไรและตัดสินใจอย่างไร

ความรับผิดชอบ (Accountability): ต้องมีกลไกการรับผิดชอบสำหรับการใช้ AI

6.2 การประยุกต์ศีลธรรมของ AI ในการศึกษา

ครูบริหารต้องทำความเข้าใจหลักการเหล่านี้ และนำไปใช้ในการพัฒนานโยบาย การเลือกใช้เครื่องมือ และการตัดสินใจเกี่ยวกับการใช้ AI ในสถาบันการศึกษา

ประเด็นสภาพปัญหา - บริบทของการบูรณาการ AI ในการศึกษาภาพรวม

แม้ว่าปัญญาประดิษฐ์จะมีศักยภาพมากมายในการปรับปรุงระบบการศึกษา แต่การนำไปปฏิบัตินั้นประสบปัญหาและท้าทายมากมาย บทนี้นำเสนอการวิเคราะห์บริบทปัญหา ความท้าทาย และปัจจัยที่ส่งผลต่อการบูรณาการ AI ในสถาบันการศึกษา โดยเฉพาะในบริบทของการพัฒนาครูให้เป็นนักบริหารมืออาชีพ

1. ปัญหาด้านทรัพยากร

1.1 การขาดความพร้อมด้านโครงสร้างพื้นฐาน

หนึ่งในอุปสรรคที่สำคัญที่สุดต่อการบูรณาการ AI ในสถานศึกษา คือ ขาดความพร้อมด้านโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัล การศึกษาวิจัยจากสถาบันการศึกษาในเอเชีย ยุโรป และอเมริกา พบว่า “ประมาณ 60-70% ของสถาบันการศึกษาไม่มีเซิร์ฟเวอร์หรือระบบคลาวด์ที่เพียงพอสำหรับการจัดเก็บและวิเคราะห์ข้อมูล” นอกจากนี้ “ปัญหาการเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตที่ไม่เสถียรนั้นเป็นสิ่งที่ขัดขวางสำคัญในพื้นที่ห่างไกล ซึ่ง

ส่งผลต่อความเป็นไปได้ของการใช้เครื่องมือ AI” ปัญหาเหล่านี้ทำให้เกิดการแบ่งชั้นด้านดิจิทัล ซึ่งสถาบันที่มีทรัพยากรสามารถใช้ประโยชน์จาก AI ได้ แต่สถาบันที่ขาดทรัพยากรกลับตกหลัง

1.2 การขาดแคลนทรัพยากรทางการเงิน

การลงทุนเพื่อการขยายโครงสร้างพื้นฐาน ซอฟต์แวร์ AI และการฝึกอบรมครูนั้นต้องใช้งบประมาณจำนวนมาก ซึ่งหลายประเทศพัฒนาอยู่ในขีดสนับนุษย์ นอกจากนี้ “ต้นทุนการบำรุงรักษาและการอัปเดตซอฟต์แวร์นั้นเป็นค่าใช้จ่ายที่ต้องเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ไม่ใช่แค่ครั้งเดียว

2. ปัญหาด้านทักษะและความรู้

2.1 ขาดความสามารถด้าน AI ของครู

การศึกษาสำรวจจากประเทศหลายประเทศพบว่า ครูส่วนใหญ่ขาดความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับวิธีการทำงานของ AI และข้อจำกัดของมัน นอกจากนี้ “ความเข้าใจผิดเกี่ยวกับ AI นั้นแพร่หลายทั่วไป เช่น การเชื่อว่า AI สามารถแก้ปัญหาคณิตศาสตร์ทั้งหมดได้ หรือว่า AI จะมาแทนที่ครู ความขาดแคลนการฝึกอบรม AI ที่มีประสิทธิภาพเป็นปัญหาอื่น การฝึกอบรมส่วนใหญ่เป็นการเก็บรูป (one-shot training) ที่ไม่ให้โอกาสแก่ครูในการลองใช้เครื่องมือจริง หรือพูดคุยกับเพื่อนร่วมวิชาชีพ

2.2 ความขาดแคลนการพัฒนาอาชีพอย่างต่อเนื่อง

เทคโนโลยี AI พัฒนาอย่างรวดเร็ว ครูต้องปรับปรุงความรู้อย่างต่อเนื่อง แต่ส่วนใหญ่ของระบบการศึกษาไม่มีการจัดหาโอกาสการพัฒนาอาชีพในลักษณะนี้ นอกจากนี้การฝึกอบรมทั้งหมดเป็นภาษาอังกฤษในประเทศส่วนใหญ่ ซึ่งเป็นอุปสรรคสำหรับครูที่ไม่เชี่ยวชาญภาษาอังกฤษ

3. ปัญหาด้านประเด็นศีลธรรม

3.1 ความกังวลเกี่ยวกับความเป็นส่วนตัว

ความเป็นส่วนตัวของข้อมูลนักเรียนเป็นข้อกังวลสำคัญ เมื่อระบบ AI ต้องเก็บรวบรวมข้อมูลขนาดใหญ่เพื่อฝึก ประเด็นเกี่ยวกับการรักษาความปลอดภัยของข้อมูล การเก็บข้อมูล และการใช้ข้อมูลอยู่นอกเหนือการควบคุมของครูหรือสถาบันการศึกษา ในบางกรณี

3.2 ปัญหาการลำเอียงของ AI

ระบบ AI อาจสืบทอดหรือขยายความลำเอียงที่มีอยู่ในข้อมูลที่ฝึก ตัวอย่างเช่น หากข้อมูลจำแนกแยกประเภทนักเรียนตามเพศ เชื้อชาติ หรือพื้นฐานครอบครัว ระบบ AI อาจสร้างการคาดการณ์ที่ลำเอียง ตัวอย่างเช่น หากระบบ AI ถูกฝึกด้วยข้อมูลส่วนใหญ่มาจากนักเรียนสายการเรียนวิทยาศาสตร์ มันอาจให้ผลลัพธ์ที่ไม่เหมาะสมกับนักเรียนสายมนุษยศาสตร์

3.3 ความโปร่งใสและการรับผิดชอบ

ระบบ AI มักเป็น 'กล่องดำ' ที่ยากต่อการอธิบายว่าเหตุใดจึงให้ผลลัพธ์ดังกล่าว เมื่อ AI ตัดสินใจเกี่ยวกับนักเรียน เช่น ข้อเสนอแนะด้านหลักสูตร ครูและผู้ปกครองอาจไม่เข้าใจว่าเหตุใด AI จึงให้คำแนะนำนั้น นี่จึงสร้างความเสี่ยงต่อการตัดสินใจที่ขาดความรับผิดชอบ

4. ปัญหาด้านความต้านทาน

4.1 ความเกรงใจต่อเทคโนโลยี

ครูหลายคนมีความสนใจต่อการใช้ AI โดย ความกลัวว่า AI จะมาแทนที่บทบาทของพวกเขา เป็นข้อกังวลหลัก นอกจากนี้ความกลัวว่า AI จะส่งผลเชิงลบต่อคุณภาพการศึกษา หรือจะลดโอกาสให้นักเรียน มีปฏิสัมพันธ์กับครูก็เป็นปัจจัยสำคัญในการต้านทาน

4.2 ความสัมพันธ์ระหว่างความเข้าใจและการยอมรับ

การศึกษาพบว่า ความเข้าใจผิดเกี่ยวกับ AI มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการต้านทาน ครูที่เข้าใจ AI มากขึ้นมีโอกาสยอมรับมากขึ้น นี่ยังชี้ให้เห็นว่าการสื่อสารและการศึกษาที่ดีสามารถช่วยลดการต้านทาน

5. ปัญหาการขาดแคลนนโยบายและกรอบการทำงาน

5.1 ขาดนโยบายชัดเจน

จาก 193 ประเทศสมาชิกของ UNESCO เพียง 7 ประเทศเท่านั้นที่มีนโยบายหรือกรอบ ความสามารถ AI สำหรับครู เมื่อถึงปี 2022 สถานศึกษาส่วนใหญ่ไม่มีนโยบายชัดเจนเกี่ยวกับการใช้ AI ในการ สอน การบริหารจัดการ หรือการวัดผล

5.2 ขาดการประสานงานระหว่างหน่วยงาน

การบูรณาการ AI ในระบบการศึกษาต้องการการประสานงานระหว่างหลายหน่วยงาน เช่น กระทรวงการศึกษา สำนักงานการศึกษา โรงเรียน และมหาวิทยาลัยแต่ในหลายประเทศ การประสานงานนี้ ขาดหรือไม่เพียงพอ

6. ปัญหาด้านความเสมอภาค

6.1 ช่องว่างดิจิทัล

ช่องว่างดิจิทัล (Digital Divide) ระหว่างเมืองและชนบท ระหว่างประเทศร่ำรวย และประเทศ ยากจน นั้นเป็นปัญหาสำคัญ ผลของสิ่งนี้ก็คือ นักเรียนและครูในเมืองมีโอกาสได้ประโยชน์จาก AI มากขึ้น ขณะที่นักเรียนและครูในพื้นที่ห่างไกลถูกทิ้งไว้

6.2 ความไม่เสมอภาคด้านภาษา

ซอฟต์แวร์ AI ส่วนใหญ่ได้รับการฝึกด้วยข้อมูลภาษาอังกฤษ ซึ่งทำให้ AI ทำงานได้ดีกว่าสำหรับ ภาษาอังกฤษ เมื่อเทียบกับภาษาอื่นๆ นอกจากนี้ AI ได้รับการฝึกด้วยข้อมูลจากระบบการศึกษาของตะวันตก ซึ่งอาจไม่เหมาะสมกับบริบทของประเทศอื่นๆ

7. ปัญหาด้านการจัดการการเปลี่ยนแปลง

7.1 ความท้าทายในการวางแผนเชิงกลยุทธ์

หลายสถาบันการศึกษา 'ไม่มีแผนกลยุทธ์ชัดเจนสำหรับการบูรณาการ AI ทำให้การนำไปปฏิบัติ เป็นการสุ่มสี่ สุ่มห้าทางชัดเจน การขาดวิสัยทัศน์ร่วมกันด้วยมักส่งผลให้เกิดความสับสน ความขัดแย้ง และ การทำงานที่ไม่มีประสิทธิภาพ

7.2 ความท้าทายในการบริหารจัดการ

การเปลี่ยนแปลงองค์กรเพื่อบูรณาการ AI นั้นต้องการการเปลี่ยนแปลงที่มากขึ้นกว่าแค่เทคนิค ต้องเปลี่ยนแปลงบทบาท ความรับผิดชอบ วิธีการทำงาน และวัฒนธรรมองค์กร การเปลี่ยนแปลงหลาย ประการเหล่านี้อาจทำให้เกิดความสับสนและความท้าทาย

8. ปัญหาด้านความหลากหลายของการนำไปปฏิบัติ

8.1 ความหลากหลายของความพร้อม

ระดับของการพร้อมสำหรับการบูรณาการ AI นั้นแตกต่างกันอย่างมากในประเทศต่างๆ และแม้แต่ในสถาบันเดียวกัน ประเทศร่ำรวยอาจมีทรัพยากรมากมายสำหรับการบูรณาการ แต่ประเทศยากจนอาจมีทรัพยากรจำกัด

8.2 ความต้องการของการปรับบริบท

การวิจัยการเรียนรู้ของลักษณะหนึ่งเกี่ยวกับการนำไปปฏิบัติในบริบท ท้องถิ่นชี้ให้เห็นว่าต้องการการศึกษา การเข้าใจบริบท และการปรับปรุงเพื่อให้เหมาะสม

ตารางที่ 1 สรุปปัญหาหลัก

ประเภท ปัญหา	ปัญหาเฉพาะ	ระดับความ รุนแรง	ส่วนที่ได้รับผลกระทบมากที่สุด
ทรัพยากร	โครงสร้างพื้นฐาน ทรัพยากรการเงิน	สูง	พื้นที่ห่างไกล ประเทศพัฒนา
ทักษะ	ความรู้ AI ของครู การพัฒนามืออาชีพ	สูง	ครูผู้บริหาร ครูอาวุโส
ศีลธรรม	ความเป็นส่วนตัว ลำเอียง ความโปร่งใส	สูง	นักเรียนทั้งหมด ชุมชน
ความต้านทาน	ความเกรงใจต่อเทคโนโลยี	ปานกลาง	ครูที่มีประสบการณ์ยาวนาน
นโยบาย	ขาดนโยบาย ขาดประสานงาน	สูง	ระดับชาติและสถาบัน
ความเสมอภาค	ช่องว่างดิจิทัล ความไม่เสมอภาคภาษา	สูง	นักเรียน ครู ในพื้นที่ห่างไกล

บทสรุป

ประเด็นสภาพปัญหาที่นำเสนอในบทนี้ชี้ให้เห็นว่าการบูรณาการ AI ในระบบการศึกษาเป็นกระบวนการที่ซับซ้อน ไม่ใช่เพียงเรื่องของเทคนิคเท่านั้น แต่รวมถึงปัญหาด้านทรัพยากร ทักษะ ศีลธรรม การจัดการการเปลี่ยนแปลง และความเสมอภาคครูบริหารต้องตระหนักและเข้าใจปัญหาเหล่านี้เพื่อที่จะสามารถบริหารจัดการและแก้ไขได้อย่างมีประสิทธิภาพ การรับรู้ด้านปัญหาและการกระทำที่เชื่อมโยงกับการแก้ไขปัญหาคือเป็นส่วนสำคัญของการเป็นนักบริหารมืออาชีพในยุค AI

องค์ความรู้ใหม่

จากการวิเคราะห์ข้อมูลข้างต้นพอจะอธิบายได้ว่า แนวทางการส่งเสริมครูให้เป็นนักบริหารมืออาชีพในยุค AI นั้นมีมากมายหลายวิธีการ พอสรุปเป็นองค์ความรู้ใหม่ได้ดังต่อไปนี้ การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี โดยเฉพาะปัญญาประดิษฐ์ (AI) ได้เข้ามาปรับโครงสร้างการศึกษาอย่างลึกซึ้ง ทำให้บทบาทของครูมิได้จำกัดอยู่เพียงการถ่ายทอดความรู้ แต่ขยายไปสู่การเป็นนักบริหารการเรียนรู้ ที่ต้องมีความสามารถในการคิดเชิงระบบ ตัดสินใจบนฐานข้อมูล และบริหารจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ภายใต้บริบทดังกล่าว การส่งเสริมครูให้เป็นนักบริหารมืออาชีพจึงมิใช่เพียงการพัฒนาเทคนิคการใช้เทคโนโลยี แต่เป็นกระบวนการพัฒนาเชิงระบบ

ที่บูรณาการสมรรถนะการบริหาร สมรรถนะดิจิทัล และจริยธรรมควบคู่กัน องค์ความรู้ที่ได้จากการวิเคราะห์สะท้อนว่าการส่งเสริมในความหมายทางการบริหารการศึกษา คือ การจัดเงื่อนไข สนับสนุนทรัพยากร และสร้างกลไกการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ครูสามารถยกระดับศักยภาพของตนเองสู่ความเป็นมืออาชีพอย่างยั่งยืน การส่งเสริมจึงต้องดำเนินการทั้งในระดับนโยบาย ระดับสมรรถนะ และระดับวัฒนธรรมองค์กร โดยเริ่มจากการกำหนดกรอบสมรรถนะครูนักบริหารยุค AI ที่เน้นการตัดสินใจเชิงข้อมูล การใช้ AI ลดภาระงานซ้ำซ้อน และการสร้างภาวะผู้นำดิจิทัลที่สามารถบริหารการเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ขณะเดียวกัน ความเป็นนักบริหารมืออาชีพ มิได้พิจารณาเฉพาะประสิทธิภาพเชิงผลลัพธ์ แต่รวมถึงมิติด้านจริยธรรม ความโปร่งใส และวุฒิภาวะทางอารมณ์ ซึ่งมีความสำคัญยิ่งในยุคที่ AI เข้ามามีบทบาทในการวิเคราะห์และตัดสินใจ องค์ความรู้ที่สำคัญจึงอยู่ที่การสร้างสมดุลระหว่างเทคโนโลยีและมนุษยธรรม โดยเฉพาะในบริบทสถานศึกษาวิถีพุทธที่สามารถบูรณาการหลักธรรม เช่น อิทธิบาท 4 สติ และพรหมวิหาร 4 เพื่อกำกับการใช้ AI อย่างมีจริยธรรมและไม่ลดทอนคุณค่าความเป็นมนุษย์

การสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อการเรียนรู้ร่วมกัน เช่น การพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC ด้าน AI) และการสร้างแนวคิด “Human + AI Collaboration” ยังเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้การส่งเสริมเกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม เพราะการพัฒนาครูในยุค AI มิใช่กระบวนการรายบุคคล แต่เป็นการยกระดับทั้งระบบสถานศึกษา กล่าวโดยสรุป องค์ความรู้ที่ได้จากบทความนี้ชี้ให้เห็นว่า การส่งเสริมครูให้เป็นนักบริหารมืออาชีพในยุค AI ต้องดำเนินการแบบองค์รวมและเป็นระบบ ครอบคลุมมิติด้านนโยบาย สมรรถนะ ภาวะผู้นำ จริยธรรม และวัฒนธรรมองค์กร โดยมีเป้าหมายสูงสุดคือการพัฒนาครูให้สามารถใช้ AI อย่างชาญฉลาด บริหารด้วยข้อมูล และยืนหยัดด้วยคุณธรรมเพื่อขับเคลื่อนสถานศึกษาให้ก้าวทันโลกดิจิทัลอย่างมั่นคงและยั่งยืน ดังนำเสนอแผนภาพที่ 1

แผนภาพที่ 1 การยกระดับครูสู่ “นักบริหารมืออาชีพ” ในยุค AI

- กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. (2564). รายงานสถานการณ์การจัดการศึกษาในประเทศไทย. โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- คุรุสภา. (2567). มาตรฐานและสมรรถนะวิชาชีพครูในยุคดิจิทัล. คุรุสภา.
- ชนิตาภา, ย. (2567). การพัฒนาทักษะการบริหารจัดการเรียนรู้ในยุคปัญญาประดิษฐ์. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พรวิภา เขยกลั่น. (2567). ภาวะผู้นำในยุคดิจิทัล: แนวทางการพัฒนาบุคลากรในระบบการศึกษา. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิจารณ์ พานิช. (2566). ครูยุคใหม่: การออกแบบและบริหารจัดการการเรียนรู้. สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (ม.ป.ป.). กรอบจริยธรรมปัญญาประดิษฐ์สำหรับผู้บริหารการศึกษา. สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- Kaur, G., & Singh, R. (2024). Balancing technology and humanity in AI-driven education systems. *Educational Leadership Journal*, 12(3), 45–59.
- Kolb, D. A. (1984). *Experiential learning: Experience as the source of learning and development*. Prentice Hall.
- UNESCO. (2022). *AI and education: Guidance for policy makers*. UNESCO Publishing.
- Wenger, E. (1998). *Communities of practice: Learning, meaning, and identity*. Cambridge University Press.
- World Economic Forum. (2020). *The future of jobs report 2020*. World Economic Forum.

วารสารครุพัฒนาปริทรรศน์ ปีที่ 3 ฉบับที่ 2 เมษายน - มิถุนายน 2569

พุทธวิธีในการสร้างแรงจูงใจและความเพียรพยายาม (วิริยะ) ในการทำวิทยานิพนธ์
ของนิสิตสาขาพุทธบริหารการศึกษา

Buddhist Methods for Enhancing Motivation and Perseverance (Viriya) in Dissertation
Writing among Doctoral Students in Buddhist Educational Administration

ธีรทัศน์ ปิติภาคย์พงษ์

Teerathat Pitipakpong

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Faculty of Education, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Email: pikbma14@gmail.com

วันที่รับบทความ: 6 มิถุนายน 2569; วันที่แก้ไขบทความ 28 มิถุนายน 2569; วันที่ตอบรับบทความ: 30 มิถุนายน 2569

Received: June 6, 2026; Revised: June 28, 2026; Accepted: June 30, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวทางการประยุกต์ใช้พุทธวิธีในการสร้างแรงจูงใจและความเพียรพยายาม (วิริยะ) สำหรับนิสิตระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ที่กำลังเผชิญความท้าทาย สภาวะกดดัน และภาวะหมดไฟ (Burnout) ในกระบวนการจัดทำวิทยานิพนธ์ จากการศึกษาพบว่า การจัดทำวิทยานิพนธ์ในสาขาวิชาดังกล่าวมีความซับซ้อนสูง เนื่องจากนิสิตต้องบูรณาการศาสตร์การบริหารจัดการสมัยใหม่เข้ากับพุทธศาสตร์ ควบคู่ไปกับการแบกรับภาระงานประจำ บทความนี้จึงเสนอพุทธวิธีเชิงบูรณาการผ่าน 3 กลไกหลัก ได้แก่ 1) การสร้างแรงจูงใจภายในด้วยหลัก “ฉันทะ” และ “ศรัทธา” เพื่อปรับเปลี่ยนมุมมองจากการทำวิจัยเพียงเพื่อสำเร็จการศึกษา ไปสู่การสร้างสรคองค์ความรู้และปัญญา 2) การขับเคลื่อนความเพียรพยายามอย่างเป็นระบบด้วยหลัก “อิทธิบาท 4” และ “สัมมปปธาน 4” เพื่อบริหารจัดการพฤติกรรม ลดการผลัดวันประกันพรุ่ง และควบคุมสิ่งเร้าอย่างมีประสิทธิภาพ และ 3) การจัดการอารมณ์และเผชิญหน้ากับอุปสรรคด้วยหลัก “โยนิโสมนสิการ” เพื่อพลิกข้อวิจารณ์ของคณะกรรมการให้เป็นปัจจัยในการพัฒนาผลงาน แนวทางดังกล่าวไม่เพียงแต่ช่วยให้นิสิตสามารถสำเร็จการศึกษาได้ตามเป้าหมาย แต่ยังเป็นการหล่อหลอมคุณลักษณะของนักบริหารการศึกษาแนวพุทธที่มีความเข้มแข็งทางสติปัญญาและจิตใจอย่างยิ่งย่น

คำสำคัญ: พุทธวิธี; แรงจูงใจ; ความเพียรพยายาม (วิริยะ); วิทยานิพนธ์; พุทธบริหารการศึกษา

Abstract

This academic article aims to propose guidelines for applying Buddhist methods to enhance motivation and perseverance (Viriya) among doctoral students in the Buddhist Educational Administration program, who frequently encounter challenges, high-pressure environments, and burnout during the dissertation-writing process. The study reveals that formulating a dissertation in this specific field is highly complex, as it requires integrating

modern educational concepts with Buddhist text, often alongside the students' full-time professional responsibilities. To address these issues, this article presents an integrated Buddhist framework consisting of three core mechanisms: 1) cultivating intrinsic motivation through Chanda (intention) and Saddha (faith) to shift perspectives from mere graduation toward intellectual creation; 2) systematically driving perseverance through Iddhipada 4 (path to success) and Sammappadhana 4 (right exertions) to manage behaviors, reduce procrastination, and control distractions; and 3) managing emotions and confronting obstacles using Yonisomanasikara (analytical reflection) to transform constructive feedback into academic refinement. This approach not only enables students to complete their degrees successfully but also fosters the essential qualities of Buddhist educational administrators equipped with cognitive resilience and mental sustainability.

Keywords: Buddhist Methods; Motivation; Perseverance (Viriya); Dissertation; Buddhist Educational Administration

บทนำ

การศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา โดยเฉพาะหลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหาร การศึกษา ถือเป็นกระบวนการหล่อหลอมขั้นสูงที่มุ่งผลิตนักบริหารการศึกษาและนักวิชาการที่มีความ เชี่ยวชาญทั้งในศาสตร์การบริหารสมัยใหม่และมีความรู้ลึกในหลักพุทธธรรม เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในการ พัฒนาคุณภาพการศึกษาและสังคมอย่างยั่งยืน โดยตัวชี้วัดและจุดหมายที่สำคัญที่สุดในการสะท้อนความเป็น ผู้รู้แจ้งและการสร้างองค์ความรู้ใหม่ของนิสิตในระดับนี้ คือการทำ “ดุษฎีนิพนธ์” (Dissertation) ซึ่งเป็น งานวิจัยที่ต้องใช้กระบวนการคิดขั้นสูง การรวบรวมวรรณกรรมอย่างเป็นระบบ และการวิเคราะห์ข้อมูลอย่าง รัดกุม (สุพรรณิกา เจริญธรรม, 2568)

อย่างไรก็ตาม กระบวนการจัดทำดุษฎีนิพนธ์ไม่ได้เป็นเพียงบททดสอบทางสติปัญญาเท่านั้น แต่ยังเป็น บททดสอบทางจิตวิทยาและอารมณ์ที่รุนแรงสำหรับนิสิต เนื่องจากบริบทเฉพาะของนิสิตสาขาวิชาพุทธบริหาร การศึกษาส่วนใหญ่ มักเป็นพระสงฆ์หรือผู้ปฏิบัติหน้าที่ทางศาสนา ซึ่งมีการละทิ้งงาน ประจำในหน่วยงานที่หนาแน่นและรัดตัว เมื่อต้องเผชิญกับความซับซ้อนของระเบียบวิธีวิจัยที่ต้องบูรณาการ สองศาสตร์เข้าด้วยกัน ควบคู่ไปกับความกดดันด้านเวลาและมาตรฐานทางวิชาการที่สูง ส่งผลให้นิสิตจำนวน มากต้องเผชิญกับ “สภาวะหมดไฟในการทำวิจัย” (Research Burnout) ความเครียดสะสม ความท้อถอย และการเกิดพฤติกรรมผลัดวันประกันพรุ่ง (Procrastination) จนทำให้งานวิจัยหยุดชะงัก ยืดเยื้อ หรือไม่ สามารถสำเร็จการศึกษาได้ตามระยะเวลาที่หลักสูตรกำหนด (อัจฉราภรณ์ แบนไพ, 2566)

จากสภาพปัญหาดังกล่าว ปัจจัยหลักที่ทำให้นิสิตติดขัดมักไม่ใช่เรื่องของสติปัญญา แต่เกิดจากการขาด แคลน “แรงจูงใจภายใน” ที่เข้มแข็ง และขาด “ความเพียรพยายาม” หรือ “วิริยะ” ที่สม่ำเสมอในการ ขับเคลื่อนเล่มวิจัยให้ก้าวหน้าท่ามกลางอุปสรรค (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ [ป.อ. ปยุตฺโต], 2564) แม้ในทาง จิตวิทยาสากลจะมีทฤษฎีการสร้างแรงจูงใจและการบริหารเวลาอยู่มากมาย แต่บ่อยครั้งมักเป็นการแก้ปัญหาที่ พฤติกรรมภายนอก ซึ่งอาจไม่สอดคล้องกับวิถีและจริตของนิสิตที่ศึกษาในแนวพุทธศาสตร์

พระพุทธศาสนาในฐานะศาสตร์แห่งการพัฒนาจิตและพฤติกรรม มีระบบจิตวิทยาเชิงบวกที่ลึกซึ้ง โดยเฉพาะ “พุทธวิธี” หรือแนวทางในการบ่มเพาะจิตใจให้เกิดความอึดใจในงาน (ฉันทะ) ความเชื่อมั่นในคุณค่าของสิ่งที่ทำ (ศรัทธา) และการขับเคลื่อนพลังแห่งความแกร่งกล้าไม่ยอมจำนน (วิริยะ) ผ่านระบบธรรม เช่น อิทธิบาท 4, สัมมปธาน 4 และกระบวนการคิดแบบโยนิโสมนสิการ (พระครูวิจารณ์ประชากรกุล และคณะ, 2565) ซึ่งเป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการตนเองและอารมณ์ที่มีประสิทธิภาพสูง หากสามารถนำหลักธรรมเหล่านี้มาประยุกต์ใช้ในการทำวิจัยอย่างเป็นรูปธรรม จะช่วยให้นิสิตปรับมุมมอง เปลี่ยนความกดดันให้เป็นพลังทางปัญญา และรักษาความเพียรได้อย่างต่อเนื่อง

แม้ว่างานศึกษาที่ผ่านมาได้ให้ความสำคัญกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดทำวิทยานิพนธ์ ทั้งในด้านแรงจูงใจ การกำกับตนเอง การบริหารเวลา และการจัดการความเครียดของนิสิตระดับบัณฑิตศึกษา รวมทั้งมีการศึกษาการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อพัฒนาศักยภาพผู้เรียนและผู้บริหารการศึกษาในมิติต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม การศึกษาส่วนใหญ่ยังมุ่งเน้นการอธิบายปัจจัยเชิงจิตวิทยาทั่วไป หรือการประยุกต์หลักธรรมในลักษณะกว้าง ๆ โดยยังขาดกรอบแนวคิดเชิงบูรณาการที่เชื่อมโยง “พุทธวิธี” กับกระบวนการทำวิทยานิพนธ์อย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะในบริบทของนิสิตหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ซึ่งมีลักษณะเฉพาะทั้งด้านบทบาทหน้าที่ ภาระงาน และการบูรณาการองค์ความรู้ระหว่างศาสตร์การบริหาร การศึกษากับพระพุทธศาสนา นอกจากนี้ ยังไม่พบงานวิชาการที่สังเคราะห์และนำเสนอแนวทางการเสริมสร้างแรงจูงใจภายในและความเพียรพยายาม (วิริยะ) ในการทำวิทยานิพนธ์ โดยอาศัยหลักธรรมสำคัญ เช่น อิทธิบาท 4 สัมมปธาน 4 และโยนิโสมนสิการ มาออกแบบเป็นกรอบแนวคิดหรือแนวปฏิบัติที่สามารถนำไปใช้ได้จริงในการกำกับตนเองของนิสิตระดับบัณฑิตศึกษา ช่องว่างทางองค์ความรู้ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ที่สามารถตอบสนองต่อบริบทเฉพาะของนิสิตสายพุทธบริหารการศึกษาได้อย่างเหมาะสม

ดังนั้น ความแตกต่างและความแปลกใหม่ทางวิชาการของบทความนี้ คือ การนำเสนอกรอบแนวคิดเชิงพุทธบูรณาการที่เชื่อมโยงหลักพุทธธรรมกับกระบวนการสร้างแรงจูงใจและความเพียรในการทำวิทยานิพนธ์อย่างเป็นรูปธรรม โดยมีได้มุ่งเพียงอธิบายหลักธรรมในเชิงทฤษฎี แต่ได้สังเคราะห์เป็นแนวทางปฏิบัติสำหรับการพัฒนาตนเองของนิสิตในบริบทจริง อันเป็นการขยายองค์ความรู้ด้านพุทธบริหารการศึกษาให้ครอบคลุมมิติการพัฒนาจิตใจ การกำกับตนเอง และความสำเร็จทางวิชาการในระดับบัณฑิตศึกษา บทความวิชาการฉบับนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวทางการประยุกต์ใช้พุทธวิธีในการสร้างแรงจูงใจและความเพียรพยายาม (วิริยะ) ในการทำวิทยานิพนธ์ของนิสิตสาขาพุทธบริหารการศึกษา โดยมุ่งหวังว่าองค์ความรู้และกรอบแนวคิดเชิงพุทธบูรณาการที่นำเสนอในบทความนี้ จะเป็นคู่มือทางจิตใจและแนวทางปฏิบัติที่ทรงคุณค่า ช่วยให้นิสิตสามารถก้าวข้ามอุปสรรคในการทำวิจัย สำเร็จการศึกษาได้ตามเป้าหมาย และเติบโตเป็นนักบริหารการศึกษาแนวพุทธที่มีความพร้อมทั้งทางสติปัญญาและจิตใจอย่างแท้จริง

สภาวการณ์และความท้าทายของนิสิตสาขาพุทธบริหารการศึกษา

กระบวนการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาในสาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา มีคุณลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากหลักสูตรการบริหารการศึกษาทั่วไปอย่างสิ้นเชิง เนื่องด้วยจุดหมายของหลักสูตรไม่ได้มุ่งเน้นเพียงการสร้างความรู้ความเข้าใจในทฤษฎีการบริหารจัดการตามศาสตร์ตะวันตกเท่านั้น แต่ยังมุ่งเน้นการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อขับเคลื่อนและแก้ไขปัญหาในระบบการศึกษาอย่างเป็นองค์รวม บริบทดังกล่าว

ส่งผลให้เกิด “ความคาดหวังเชิงบทบาท” และ “ความกดดันทางวิชาการ” ระดับสูง นำมาซึ่งสภาวะการณ์และความท้าทายที่ซับซ้อน ทั้งในมิติของบทบาทหน้าที่และปัจจัยทางจิตวิทยาในการทำคุณิพนธ์ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

บทบาทที่ต้องควมรวมทั้งนักบริหาร นักวิชาการ และนักปฏิบัติธรรม

ความท้าทายประการแรกเกิดจากสภาวะการปะทะกันของบทบาทหน้าที่ที่นิสิตต้องแบกรับและบูรณาการเข้าด้วยกันถึง 3 มิติหลัก (Guy & Arthur, 2020; Khasanah, 2026) ได้แก่

1. บทบาทการเป็นนักบริหาร (The Administrator): นิสิตส่วนใหญ่ในสาขาวิชานี้เป็นพระสังฆาธิการ ผู้บริหารสถานศึกษา หรือบุคลากรทางการศึกษา ซึ่งมีภาระงานประจำในการควบคุม สั่งการ และประสานงานในองค์กรที่หนาแน่น การบริหารเวลาและพลังงานสมองจึงเป็นไปได้ยาก เมื่อต้องแบ่งเวลาจากการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าในองค์กรมาสู่การนั่งนิ่ง ๆ เพื่อวิเคราะห์เนื้อหาเชิงวิชาการ (ทวิสุข สุขสม และคณะ, 2565)

2. บทบาทการเป็นนักวิชาการ (The Academician) ในฐานะนักศึกษาปริญญาเอก นิสิตต้องพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ขั้นสูง (Critical Thinking) การสืบค้นวรรณกรรมและงานวิจัยที่ทันสมัยทั้งภาษาไทยและต่างประเทศ ตลอดจนการทำความเข้าใจระเบียบวิธีวิจัยทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพที่รัดกุม แม่นยำ และเป็นที่ยอมรับในระดับสากล

3. บทบาทการเป็นนักปฏิบัติธรรม (The Practitioner) เนื่องด้วยเป็นสาขาวิชาพุทธบูรณาการ นิสิตจำเป็นต้องมีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในหลักธรรมคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา และต้องสามารถนำหลักธรรมเหล่านั้นมาแปรเปลี่ยนเป็นแนวปฏิบัติทางการบริหารที่จับต้องได้จริง (พุทธวิธี) (ศิริพงษ์ ทองจันทร์, 2567) การขาดทักษะในการตีความธรรมะให้สอดคล้องกับยุคสมัย หรือการขาดประสบการณ์ในการน้อมนำธรรมะมาฝึกฝนจิตใจตนเอง มักทำให้นิสิตเขียนเนื้อหาออกมาในลักษณะ “ตัดแปะคัมภีร์” ที่ขาดจิตวิญญาณและความลุ่มลึกเชิงพุทธจิตวิทยา

การต้องสวมหมวกทั้ง 3 ใบนี้พร้อมกัน ทำให้นิสิตเผชิญกับภาวะล้าทางสมองเนื่องจากต้องสลับปรับเปลี่ยนโหมดความคิดจากงานบริหารที่วุ่นวาย มาสู่งานวิชาการที่ต้องใช้สมาธิสูง และต้องคอยสำรวจตรวจสอบจิตใจตนเองตามแนวทางปฏิบัติธรรมอยู่ตลอดเวลา (Guy & Arthur, 2020)

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการหมดแรงงูใจในการทำวิจัยระดับปริญญาเอก

จากการศึกษาบริบททางจิตวิทยาการศึกษา พบว่า สภาวะหมดไฟในการทำวิจัยและการสูญเสียแรงงูใจภายในของนิสิตระดับดุขุภีบัณฑิตสาขาพุทธบริหารการศึกษา มักขับเคลื่อนมาจากปัจจัยวิกฤต 4 ประการ ดังนี้:

1. ความยากในการเชื่อมโยงระหว่างพุทธศาสตร์และศาสตร์สมัยใหม่ นิสิตมักติดขัดในขั้นตอนการสร้างกรอบแนวคิดการวิจัยเนื่องจากทฤษฎีการบริหารตะวันตกมักเน้นผลลัพธ์เชิงตัวเลขและประสิทธิภาพขององค์กรขณะที่พุทธศาสตร์เน้นความสงบเย็น คุณธรรม และการพัฒนาจิตใจ การหาจุดสมดุลเชิงทฤษฎีที่ประสานสองศาสตร์เข้าด้วยกันอย่างแนบเนียนจึงเป็นเรื่องยากและสร้างความเครียดอย่างมาก

2. ข้อจำกัดด้านทักษะทางวิชาการและการใช้เทคโนโลยี ดุขุภีนิพนธ์ยุคใหม่กำหนดให้นิสิตต้องเข้าถึงฐานข้อมูลระดับนานาชาติ เช่น Scopus, ERIC และระบบการตรวจสอบการคัดลอกผลงาน เช่น Turnitin นิสิตบางรูปหรือบางท่านที่มีอายุมาก หรือขาดทักษะความคุ้นเคยในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ มักเกิดความรู้สึกลัวหนักและต่อต้านระบบเทคโนโลยีส่งผลให้เกิดความท้อแท้ตั้งแต่ขั้นตอนการทบทวนวรรณกรรม

3. ความกดดันจากระบบการประเมินและการปรับแก้เล่มซ้ำซ้อน กระบวนการสอบหัวข้อ สอบความก้าวหน้า และการเผชิญหน้ากับข้อวิจารณ์ของคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ มักทำให้นิสิตรู้สึกท้อแท้และกดดันตัวเอง ประเมินค่าความสามารถต่ำลงเมื่อเล่มวิจัยถูกตีกลับให้แก้ไขหลายครั้งโดยไม่มีแนวทางที่ชัดเจน นิสิตจะเริ่มเกิดอาการ “กลัวป้ายขาว” หรือไม่กล้าเปิดคอมพิวเตอร์เพื่อเขียนเล่มวิจัยต่อ นำไปสู่พฤติกรรมผลัดวันประกันพรุ่งเชิงปกป้องตนเอง

4. การเข้าใจใจของสภาวะ “นิรर्थ 5” ในมิติจิตวิทยาการวิจัย เมื่อพิจารณาในมิติทางพุทธจิตวิทยา สิ่งที่บั่นทอนแรงจูงใจที่แท้จริงคือการเกิดขึ้นของนิรर्थ 5 ในใจของนิสิต ได้แก่ ถิ่นมิถิระ (ความหดหู่ ซึมเศร้า ท้อแท้เมื่อเห็นความหนาของเอกสาร) อุทธัจจะกุกกุกจะ (ความฟุ้งซ่านและวิตกกังวลต่อคำวิจารณ์ล่วงหน้า) และ วิจิกิจฉา (ความลังเลสงสัยในความสามารถของตนเองว่าจะดีพอที่จะสำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาเอกหรือไม่) สิ่งเหล่านี้ทำลายพลังแห่ง “ฉันทะ” และแปรเปลี่ยนสภาพจิตใจให้กลายเป็นความเหนื่อยล้าทางอารมณ์ในที่สุด

การต้องสวมบทบาทหลายมิติพร้อมกันดังกล่าวสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Schmidt and Hansson (2018) ซึ่งพบว่านักศึกษาระดับปริญญาเอกที่ต้องรับผิดชอบทั้งภาระงานประจำ บทบาทครอบครัว และบทบาททางวิชาการพร้อมกัน มักประสบกับความขัดแย้งเชิงบทบาท (Role Conflict) และความเหนื่อยล้าทางอารมณ์ ส่งผลต่อความก้าวหน้าในการทำวิทยานิพนธ์อย่างมีนัยสำคัญ ขณะที่ Sverdlík et al. (2018) ได้สังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับความสำเร็จในการศึกษาระดับปริญญาเอกและพบว่า ปัจจัยด้านแรงจูงใจภายใน การสนับสนุนทางสังคม การกำกับตนเอง และความสมดุลระหว่างชีวิตส่วนตัวกับการศึกษา เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จหรือการถอนตัวออกจากหลักสูตร ในทำนองเดียวกัน Kusrkar et al. (2013) อธิบายว่าแรงจูงใจภายใน (Intrinsic Motivation) เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้นักศึกษาสามารถรักษาความพยายามและความคงทนต่ออุปสรรคทางวิชาการได้ในระยะยาว ขณะที่การขาดแรงจูงใจภายในมักนำไปสู่ภาวะหมดไฟและพฤติกรรมผลัดวันประกันพรุ่งในการทำวิจัย

สำหรับประเด็นภาวะหมดไฟ งานศึกษาของ Cornér et al. (2017) พบว่านักศึกษาระดับปริญญาเอกจำนวนมากประสบปัญหาความเหนื่อยล้าทางอารมณ์ ความรู้สึกไร้ความสามารถ และการลดคุณค่าของตนเอง อันเนื่องมาจากความกดดันทางวิชาการและความไม่แน่นอนของกระบวนการวิจัย ซึ่งอาจส่งผลต่อการยืดระยะเวลาการศึกษาและการลาออกจากหลักสูตรได้ นอกจากนี้, Kusrkar et al. (2021) ยังชี้ให้เห็นว่าความเครียดสะสมจากการประเมินผลงาน การปรับแก้งานวิจัย และความคาดหวังทางวิชาการที่สูง ล้วนเป็นปัจจัยเสี่ยงสำคัญของภาวะหมดไฟในผู้เรียนระดับบัณฑิตศึกษา

ในบริบทของการทำวิทยานิพนธ์ การได้รับข้อเสนอแนะหรือการแก้ไขผลงานซ้ำหลายครั้งอาจกระทบต่อการรับรู้ความสามารถของตนเอง (Self-efficacy) และนำไปสู่พฤติกรรมหลีกเลี่ยงงานวิชาการ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Pyhältö, Vekkila, and Keskinen (2015) ที่พบว่า ประสบการณ์เชิงลบระหว่างกระบวนการทำวิทยานิพนธ์เป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดความเหนื่อยล้าทางวิชาการและลดระดับความผูกพันต่อการวิจัยของนิสิตปริญญาเอก

กรอบแนวคิดพุทธธรรม: แรงจูงใจและความพากเพียร

ในการก้าวข้ามข้อจำกัดและความท้าทายเชิงบทบาท รวมถึงภาวะล้าทางสมองของนิสิตสาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา การพึ่งพาเพียงทฤษฎีการบริหารจัดการหรือจิตวิทยาตะวันตกอาจไม่เพียงพอต่อการปรับ

พฤติกรรมในระดับรากเหง้าของจิตใจ พระพุทธศาสนาในฐานะศาสตร์แห่งการพัฒนาจิตมีกรอบแนวคิดเชิงพุทธจิตวิทยาที่ลึกซึ้งเกี่ยวกับการขับเคลื่อนพฤติกรรมมนุษย์ โดยสามารถแบ่งออกเป็น 2 แกนหลัก คือ การสร้างแรงจูงใจภายในและการควบคุมกำกับความเพียรพยายามอย่างเป็นระบบ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

การสร้างแรงจูงใจในทางพุทธ (ฉันทะ, ศรัทธา)

ในทฤษฎีจิตวิทยาสากล แรงจูงใจมักถูกแบ่งออกเป็นแรงจูงใจภายในและแรงจูงใจภายนอก เช่น ความต้องการคำชม รางวัล หรือสถานะทางสังคม และแรงจูงใจภายใน ซึ่งเกิดจากความพึงพอใจในตนเอง แต่สำหรับในทางพระพุทธศาสนา การสร้างแรงจูงใจขับเคลื่อนจากภายในใจที่มีคุณภาพสูงและบริสุทธิ์ จะต้องประกอบด้วยหลักธรรม 2 ประการหลัก (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ [ป.อ. ปยุตฺโต], 2562) คือ

1. **ฉันทะ (ความพอใจและรักในเป้าหมาย)** ผลการวิจัยด้านแรงจูงใจในระดับอุดมศึกษาพบว่า ผู้เรียนที่มีแรงจูงใจภายใน (Intrinsic Motivation) สูง จะมีความพยายาม ความคงทนต่ออุปสรรค และความพึงพอใจในการเรียนสูงกว่าผู้ที่ขับเคลื่อนด้วยแรงจูงใจภายนอก (Ryan & Deci, 2020) สอดคล้องกับแนวคิดเรื่อง “ฉันทะ” ในพระพุทธศาสนาที่มุ่งเน้นความรักและความพอใจในตัวตนโดยตรง นอกจากนี้ Kusrkar et al. (2013) ยังพบว่าแรงจูงใจภายในมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและมีความสัมพันธ์เชิงลบกับภาวะหมดไฟของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา

2. **ศรัทธา (ความเชื่อมั่นที่มีเหตุผล)** ศรัทธาในมิติพุทธจิตวิทยามีความใกล้เคียงกับแนวคิดการรับรู้ความสามารถของตนเอง (Self-efficacy) ในทางจิตวิทยาสมัยใหม่ ซึ่ง Bandura (1997) อธิบายว่า บุคคลที่เชื่อมั่นในศักยภาพของตนเองจะสามารถเผชิญอุปสรรค มีความอดทน และไม่ยอมแพ้ง่าย ผลการศึกษาของ Sverdluk et al. (2018) ยังพบว่า การรับรู้ความสามารถของตนเองและความเชื่อมั่นต่อคุณค่าของงานวิจัยเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำนายความสำเร็จในการศึกษาระดับปริญญาเอกได้อย่างมีนัยสำคัญ

ความเพียรพยายามในทางพุทธ (วิริยะ, สัมปปธาน 4)

เมื่อแรงจูงใจถูกจุดประกายขึ้นด้วยฉันทะและศรัทธาแล้ว พลังที่จะทำหน้าที่ขับเคลื่อนเล่มวิจัยให้ก้าวหน้าอย่างต่อเนื่องท่ามกลางอุปสรรคและภาวะสมองล้า คือ “ความเพียรพยายาม” ซึ่งในทางพุทธศาสตร์ไม่ได้หมายถึงการหักโหมทำงานจนทำลายสุขภาพ แต่หมายถึงความเข้มแข็ง ความสม่ำเสมอ และความไม่ย่อท้อ โดยมีกลไกสำคัญ 2 ประการ (วิศิธา นามเจริญ, 2567) ดังนี้:

3. **วิริยะ (ความเพียรพยายามอย่างต่อเนื่อง)** งานวิจัยของ Duckworth et al. (2007) เสนอแนวคิด “Grit” หรือความมุ่งมั่นและความเพียรระยะยาว ซึ่งมีลักษณะสอดคล้องกับหลักวิริยะในพระพุทธศาสนา โดยพบว่าความเพียรอย่างสม่ำเสมอเป็นตัวทำนายความสำเร็จทางการศึกษาได้ดีกว่าความสามารถทางสติปัญญาเพียงอย่างเดียว ขณะที่ Credé, Tynan, and Harms (2017) จากการวิเคราะห์ห่อถัก (Meta-analysis) ยืนยันว่าความพากเพียรเป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จทางวิชาการและการคงอยู่ในระบบการศึกษา

4. **สัมปปธาน 4 (ความเพียรชอบที่มีระบบควบคุม)** เพื่อป้องกันไม่ให้ความเพียรกลายเป็นการโหมงานอย่างไร้ทิศทาง พระพุทธศาสนาได้วางระบบการควบคุมและจัดพฤติกรรมไว้ผ่านสัมปปธาน 4 ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในจิตวิทยาการวิจัยได้อย่างสมบูรณ์แบบ ได้แก่:

4.1 **สังวรปธาน (เพียรระวัง):** การปิดกั้นสิ่งรบกวนภายนอกและภายในที่เป็นอุปสรรค เช่น การจำกัดเวลาเล่นโซเชียลมีเดีย หรือการระวังไม่ให้ความฟุ้งซ่าน (อุทธัจจะ) เข้าครอบงำก่อนเริ่มเขียนเล่ม

4.2 **ปหานปธาน (เพียรละ):** การเพียรกำจัดพฤติกรรมเชิงลบที่เกิดขึ้นแล้ว เช่น การละนิสัยผลัดวันประกันพรุ่ง หรือการตัดความวิตกกังวลต่อคำวิจารณ์ล่วงหน้าของคณะกรรมการออกจากใจ

4.3 ภาวนาปธาน (เพียรสร้าง): การสร้างนิสัยและสภาพแวดล้อมเชิงบวกที่เอื้อต่อการทำวิจัย เช่น การตั้งเวลาทำงานวิจัยที่แน่นอน หรือการสร้างกัลยาณมิตรในกลุ่มเพื่อนนิสิตเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้

4.4 อนุรักษนาปธาน (เพียรรักษา): การรักษาสภาวะใจที่ดี มาตรฐานงานวิจัย และวินัยที่ทำสำเร็จ แล้วให้คงอยู่และพัฒนาให้ดียิ่งขึ้นไปจนกว่าเล่ห์คุณิพนธ์จะเสร็จสมบูรณ์

หลักสัมมปธาน 4 มีความสอดคล้องกับทฤษฎีการกำกับตนเอง (Self-regulated Learning: SRL) ซึ่งประกอบด้วยกระบวนการควบคุมพฤติกรรม อารมณ์ และสิ่งแวดล้อมในการเรียนรู้ ผลการศึกษาของ Zimmerman (2008) พบว่า ผู้เรียนที่มีทักษะการกำกับตนเองสูงจะมีความสามารถในการจัดการเวลา ควบคุมสิ่งรบกวน และรักษาแรงจูงใจในการเรียนได้ดีกว่า นอกจากนี้, Khasanah (2026) ยังพบว่า นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาที่สามารถควบคุมสิ่งเร้าและกำกับตนเองได้ดี มีแนวโน้มสำเร็จการศึกษาได้ตรงตามระยะเวลาที่กำหนดมากกว่า

พุทธวิธีในการสร้างแรงจูงใจและความเพียรพยายามในการทำคุณิพนธ์

การนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้เพื่อขับเคลื่อนกระบวนการจัดทำคุณิพนธ์ของนิสิตสาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ไม่ใช่เรื่องของการแยกตัวออกไปปฏิบัติธรรมในรูปแบบการนั่งสมาธิเพียงอย่างเดียว แต่เป็นการบูรณาการพุทธวิธีเข้ากับจิตวิทยาพฤติกรรมและการบริหารจัดการตนเองอย่างเป็นระบบ เพื่อเป็นกลไกในการเผชิญหน้ากับความเครียดและสภาวะสมองล้า จากการวิเคราะห์และเชื่อมโยงวรรณกรรมเชิงวิชาการ สามารถจำแนกพุทธวิธีเชิงปฏิบัติการได้ดังนี้

1. การยกระดับแรงจูงใจภายในและการสร้างคุณค่าในงานวิจัยด้วยหลัก “ฉันทะ” และ “ศรัทธา”: พุทธวิธีประการแรกมุ่งเน้นการปรับเปลี่ยนสภาวะจิตใจและมุมมองของนิสิต จากเดิมที่ตกอยู่ภายใต้แรงจูงใจภายนอกหรือความอยากสำเร็จการศึกษาเพื่อตำแหน่งหน้าที่ (ตณหา) ให้กลายเป็นแรงจูงใจภายในที่บริสุทธิ์ โดยนิสิตต้องสร้าง “ฉันทะ” หรือความรักและความพึงพอใจในหัวข้อคุณิพนธ์ของตนเอง เลือกศึกษาในประเด็นที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมและการจัดการศึกษาแนวพุทธอย่างแท้จริง ควบคู่กับการบ่มเพาะ “ศรัทธา” หรือความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเองว่าสามารถผ่านกระบวนการเจียรไนทางวิชาการนี้ได้ การขับเคลื่อนด้วยพุทธวิธีข้อนี้จะช่วยสร้างพลังใจที่ยั่งยืน ไม่หวั่นไหวต่อความยากของระเบียบวิธีวิจัย สอดคล้องกับข้อค้นพบของ พระครูใบฎีกาสมพร ปากโร และคณะ (2566) ที่ชี้ว่าการประยุกต์ใช้หลักฉันทะและศรัทธาในพุทธจิตวิทยาเชิงบวก เป็นตัวแปรสำคัญที่ช่วยยกระดับความสุขและลดความวิตกกังวลในการผลิตผลงานวิชาการของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาได้อย่างมีนัยสำคัญ

2. การบริหารจัดการพฤติกรรมและวินัยการเขียนเล่มวิจัยด้วยหลัก “อิทธิบาท 4”: ในการขับเคลื่อนเนื้อหาคุณิพนธ์ในแต่ละบท นิสิตต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการทำงานจากลักษณะการโหมเขียนงานเฉพาะช่วงใกล้กำหนดส่ง มาเป็นการสร้างวินัยเชิงระบบผ่านคุณธรรมสู่ความสำเร็จคือ “อิทธิบาท 4” พุทธวิธีในข้อนี้ประกอบด้วยกำหนดตารางเวลาการเขียนอย่างสม่ำเสมอในทุก ๆ วัน (วิริยะ) การสร้างสภาวะการทำงานเชิงลึก โดยการจัดสรรเวลาวันละ 1-2 ชั่วโมงเพื่อปิดเครื่องมือสื่อสารและตัดขาดจากสิ่งรบกวนรอบตัวเพื่อสร้างความจดจ่อขั้นสูง (จิตตะ) และการใช้สติปัญญาตรวจสอบความสอดคล้องเชิงระบบระหว่างวัตถุประสงค์ สมมติฐาน และผลการวิจัย (วิมังสา) แนวปฏิบัติทางพฤติกรรมเช่นนี้จะช่วยคลายสภาวะสมองล้าจากการสลับโหมการทำงานประจำ ควบคู่ไปกับการยกระดับคุณภาพงานวิจัย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Zeeman et al. (2025) ที่ยืนยันว่าการสร้างความจดจ่อเฉพาะเจาะจงและการมีวินัยที่คงเส้นคงวาในกระบวนการทำงานวิจัย

เป็นเครื่องมือทางจิตวิทยาที่ช่วยป้องกันภาวะหมดไฟและช่วยเพิ่มอัตราความสำเร็จในการสำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาเอก

3. การควบคุมสิ่งเร้าและกำจัดพฤติกรรมผลัดวันประกันพรุ่งด้วยหลัก “สัมมปปธาน 4”: อุปสรรคสำคัญที่ทำให้นิสิตไม่สามารถดำเนินงานวิจัยได้ตามกำหนดคือ พฤติกรรมผลัดวันประกันพรุ่ง ซึ่งในทางพุทธจิตวิทยาถือเป็นการแทรกซึมของนิวรณ์ข้อถิ่นมิทธะ (ความเกียจคร้านทอดถอย) และอุทธัจจะ (ความฟุ้งซ่านกังวล) พุทธวิธีในการแก้ไขปัญหาคือการใช้ระบบควบคุมพฤติกรรมตามหลัก “สัมมปปธาน 4” หรือความเพียรชอบ 4 ประการ ได้แก่ สังวรปธาน เพียรระวังและปิดกั้นสิ่งเร้าที่เป็นอุปสรรคต่อการทำวิจัย เช่น การลดเวลาบนสื่อสังคมออนไลน์ ปทานปธาน เพียรละทิ้งและตัดวงจรนิสัยลบ ๆ เมื่อรู้เท่าทันว่าตนเองกำลังหลีกเลี่ยง การเขียนเล่ม ภาวนาปธาน เพียรสร้างนิสัยและสภาพแวดล้อมเชิงบวก เช่น การเข้ากลุ่มกัลยาณมิตรเพื่อกระตุ้นและแลกเปลี่ยนความรู้กับเพื่อนนิสิต และ อนุรักษนาปธาน เพียรรักษาวินัยและมาตรฐานงานส่วนที่สำเร็จแล้วไม่ให้ทิ้งช่วงนานเกินไป ซึ่งการจัดการตนเองตามแนวทางนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ Khasanah (2026) ที่ระบุว่า นักศึกษาที่ต้องทำงานควบคู่กับการเรียนจำเป็นต้องมีระบบการกำกับตนเองและการควบคุมสิ่งเร้าที่เข้มแข็ง เพื่อลดความขัดแย้งเชิงลบและรักษาพลังในการทำวิจัย

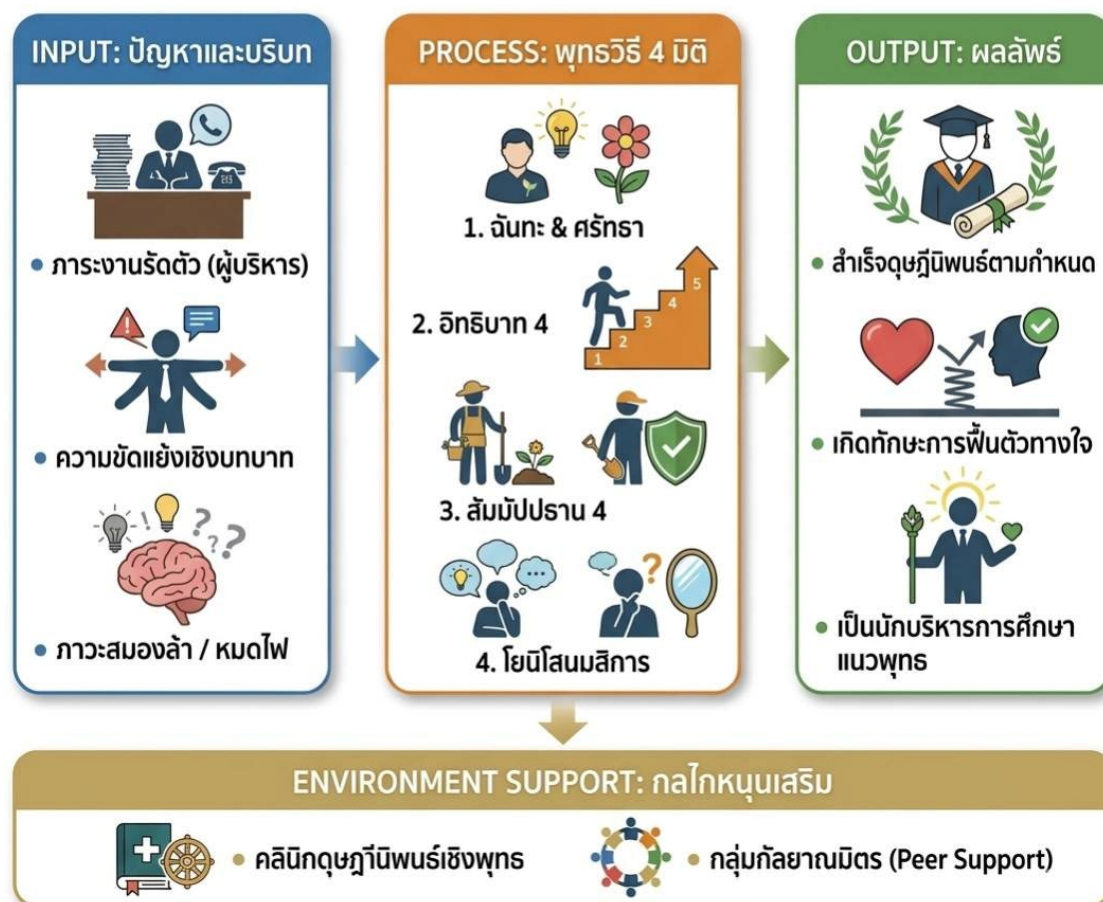
4. การจัดการอารมณ์และพลิกมุมมองต่อข้อวิจารณ์ด้วยกระบวนการ “โยนิโสมนสิการ”: ขั้นตอนที่ยันทอนแรงจูงใจของนิสิตมากที่สุดคือ กระบวนการปรับแก้เล่มตามคำสั่งของคณะกรรมการหรืออาจารย์ที่ปรึกษา ซึ่งมักสร้างความรู้สึกท้อแท้และมองว่าตนเองไร้ความสามารถ พุทธวิธีที่สำคัญที่สุดในขั้นตอนนี้คือการนำกระบวนการคิดแบบ “โยนิโสมนสิการ” โดยเฉพาะการคิดแบบสืบสาวราวเหตุปัจจัย และการคิดแบบมองเห็นคุณประโยชน์ มาใช้ในการบริหารจัดการอารมณ์ นิสิตต้องฝึกแยกแยะระหว่าง “อัตตาตัวตน” ออกจาก “ตัวงานวิชาการ” มองคำวิจารณ์หรือการติกลับเล่มวิจัยว่าเป็นเรื่องธรรมดาของกระบวนการเรียนรู้ในทางวิชาการ เพื่ออุดรอยรั่วและสร้างความน่าเชื่อถือให้แก่งานวิจัย ไม่ใช่ข้อคิดส่วนตัวของผู้ประเมิน การปรับมุมมองเช่นนี้จะช่วยให้นิสิตเปลี่ยนความกดดันและความขัดแย้งในใจให้กลายเป็นพลังทางปัญญา สอดคล้องกับแนวคิดของ วริศรา นามเจริญ (2567) ที่สรุปว่า กระบวนการคิดเชิงบวกและวิเคราะห์เหตุปัจจัยตามแนวพุทธจิตวิทยา เป็นกลไกทางปัญญาที่ช่วยให้บุคคลสามารถเผชิญหน้ากับความล้มเหลวและอุปสรรคได้อย่างมั่นคง และสามารถรักษาความเพียรพยายามเพื่อมุ่งสู่ความสำเร็จในเป้าหมายระยะยาวได้

จากการสังเคราะห์วรรณกรรมด้านพุทธจิตวิทยา จิตวิทยาการศึกษา และงานวิจัยเกี่ยวกับความสำเร็จในการศึกษาระดับปริญญาเอก เพื่ออธิบายกระบวนการพัฒนานิสิตสาขาพุทธบริหารการศึกษาอย่างเป็นระบบ โดยเริ่มต้นจากการที่นิสิตเผชิญกับปัญหาและความท้าทาย 4 ประการ ได้แก่ (1) ความขัดแย้งเชิงลบทางระหว่างความเป็นนักบริหาร นักวิชาการ และนักปฏิบัติธรรม (2) ภาวะหมดไฟ ความเครียด และความเหนื่อยล้าทางสมอง (3) พฤติกรรมผลัดวันประกันพรุ่งและการขาดวินัยในการทำวิจัย และ (4) ความวิตกกังวลต่อการประเมินและการปรับแก้งานวิจัย เพื่อรับมือกับปัญหาดังกล่าว จำเป็นต้องประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรม 4 ชุด ได้แก่ (1) ฉันทะและศรัทธา เพื่อสร้างแรงจูงใจภายในและความเชื่อมั่นในตนเอง (2) อิทธิบาท 4 เพื่อเสริมสร้างวินัย ความจดจ่อ และการทำงานเชิงลึก (3) สัมมปปธาน 4 เพื่อกำกับตนเอง ควบคุมสิ่งเร้า และลดพฤติกรรมผลัดวันประกันพรุ่ง และ (4) โยนิโสมนสิการ เพื่อปรับกรอบความคิด จัดการอารมณ์ และสร้างความยืดหยุ่นทางจิตใจ หลักธรรมทั้ง 4 ชุดจะทำหน้าที่เป็นกลไกการเปลี่ยนแปลงภายใน ประกอบด้วย การเพิ่มแรงจูงใจภายใน การพัฒนาทักษะการกำกับตนเอง การเสริมสร้างความยืดหยุ่นทางจิตใจ และการพัฒนา

ปัญญาเชิงใคร่ครวญ ส่งผลให้นิสิตสามารถรักษาความเพียรพยายาม ลดภาวะหมดไฟ เพิ่มประสิทธิภาพในการทำวิจัย และสามารถดำเนินคุณิพนธ์ได้อย่างต่อเนื่อง

บทสรุป

การจัดทำคุณิพนธ์ของนิสิตหลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ไม่ได้เป็นเพียงมาตรวัดความสามารถทางสติปัญญาเชิงวิชาการเท่านั้น แต่ยังเป็นบททดสอบทางจิตวิทยา อารมณ์ และความมั่นคงภายในใจอย่างรุนแรง บริบทเฉพาะของนิสิตที่ต้องควมรวมบทบาทหน้าที่ถึง 3 มิติ ทั้งการเป็นนักบริหารที่ภาระงานรัดตัว การเป็นนักวิชาการที่ต้องเผชิญกับความซับซ้อนของระเบียบวิธีวิจัยบูรณาการศาสตร์ และการเป็นนักปฏิบัติธรรมที่ต้องน้อมนำหลักธรรมมาใช้จริง นำมาซึ่งสภาวะการปะทะกันของบทบาทหน้าที่ และภาวะล้าทางสมอง ที่ส่งผลให้นิสิตจำนวนมากเกิดภาวะหมดไฟในการทำวิจัยและสูญเสียแรงจูงใจในการศึกษาต่อ ดังแผนภาพที่ 1

แผนภาพที่ 1 กรอบพุทธวิธีบูรณาการเพื่อสร้างแรงจูงใจและความเพียรพยายามในการทำคุณิพนธ์ (วิธียะ)

จากแผนภาพที่ 1 พุทธวิธีในการสร้างแรงจูงใจและความเพียรพยายาม จึงเป็นเครื่องมือทางพุทธจิตวิทยาเชิงบวกที่เข้ามาอุดรอยรั่วและแก้ปัญหาวฤทธิกรรมในระดับรากเหง้าของจิตใจได้อย่างมีนัยสำคัญ โดยเริ่มต้นจากการยกระดับแรงจูงใจภายในและการสร้างคุณค่าในงานด้วยหลัก “ฉันทะ” และ “ศรัทธา” เพื่อ

เปลี่ยนมุมมองเชิงลบให้เห็นความงดงามและประโยชน์ของงานวิจัย จากนั้นจึงขับเคลื่อนและจัดระเบียบวินัยในการเขียนเล่มอย่างสม่ำเสมอด้วยหลัก “อิทธิบาท 4” ตลอดจนการบริหารเวลาและควบคุมสิ่งรบกวนเพื่อทลายพฤติกรรมผลัดวันประกันพรุ่งด้วยหลัก “สัมมปปธาน 4” และท้ายที่สุดคือการใช้กระบวนการคิดแบบ “โยนิโสมนสิการ” ในการบริหารจัดการอารมณ์ แยกแยะอึดอัดออกจากตัวงาน เพื่อพลิกคำวิจารณ์และการปรับแก้เล่มซ้ำซ้อนให้กลายเป็นพลังแห่งการเจริญในทางวิชาการ การประยุกต์ใช้พุทธวิธีเหล่านี้อย่างเป็นรูปธรรมจึงไม่เพียงแต่ขับเคลื่อนให้นิสิตสามารถสำเร็จการศึกษาได้ตามเป้าหมายของหลักสูตรเท่านั้น แต่ยังเป็นการหล่อหลอมคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักบริหารการศึกษาแนวพุทธที่มีความพร้อมทั้งสติปัญญา วินัย และความแข็งแกร่งทางจิตใจอย่างยั่งยืน

กล่าวโดยสรุป คุณนิพนธ์ของนิสิตสาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา จึงมิใช่เพียงหลักฐานเชิงประจักษ์ที่แสดงถึงความเชี่ยวชาญทางวิชาการและการค้นพบองค์ความรู้ใหม่เท่านั้น หากแต่เป็นกระบวนการขัดเกลาและเจริญในบุคลิกภาพภายในของนักบริหารการศึกษาแนวพุทธที่มีความหนักแน่นและมั่นคง แม้ว่าความท้าทายจากข้อจำกัดด้านบทบาทหน้าที่และภาระงานประจำจะหลีกเลี่ยงได้ยาก จนนำมาซึ่งสภาวะล้าทางสมองและภาวะหมดไฟ แต่การนำพุทธวิธีมาประยุกต์ใช้อย่างเป็นระบบ ตั้งแต่การจุดประกายแรงจูงใจด้วยฉันทะและศรัทธา การรักษาวินัยด้วยอิทธิบาท 4 การควบคุมสภาวะพฤติกรรมด้วยสัมมปปธาน 4 และการพลิกมุมมองทางอารมณ์ด้วยโยนิโสมนสิการ จะเป็นเครื่องมือชั้นเลิศที่ช่วยให้นิสิตก้าวข้ามผ่านอุปสรรคเหล่านั้นไปได้ การขับเคลื่อนงานวิจัยด้วยฐานคิดเชิงพุทธจิตวิทยาเช่นนี้ จึงแปรเปลี่ยนความกดดันทางวิชาการให้กลายเป็นพื้นที่แห่งการเจริญปัญญา และเปลี่ยนความเหนื่อยล้าให้เป็นพลังแห่งความเพียรพยายาม ซึ่งท้ายที่สุดแล้ว ผลลัพธ์ที่ได้จะไม่ใช่เพียงแค่เล่มคุณนิพนธ์ที่สมบูรณ์พร้อมตามมาตรฐานสากล หรือการสำเร็จการศึกษาตามระยะเวลาที่กำหนดเท่านั้น แต่จะทำให้นิสิตได้ค้นพบศักยภาพอันแท้จริงของตนเอง และพร้อมที่จะก้าวออกไปเป็นนักบริหารการศึกษาแนวพุทธที่มีความสง่างามทั้งทางโลกและทางธรรม ผู้ซึ่งเพียบพร้อมด้วยสติปัญญา วินัย และคุณธรรมที่พร้อมจะขับเคลื่อนและจรรโลงระบบการศึกษาให้พัฒนาอย่างยั่งยืนต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- ทวีสุข สุขสม. (2565). การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความเครียดจากการศึกษากับความเครียดจากการทำงานของนิสิตนักศึกษาสาขาบริหารการศึกษา ขณะศึกษาต่อในระดับบัณฑิตศึกษา. *วารสารวิชาการแปซิฟิก*, 8(2), 114–125.
- พระครูใบฎีกาสมพร ปากโร. (2566). พุทธจิตวิทยาเชิงบวก: กลไกการสร้างความสุขและความสำเร็จในการศึกษาของนิสิตระดับบัณฑิตศึกษา. *วารสารพุทธจิตวิทยา*, 8(1), 45–58.
- พระครูวิจารณ์ประชานุกูล. (2565). การพัฒนาระบบพี่เลี้ยงเพื่อเพิ่มประสิทธิผลการกำกับติดตามงานวิจัยเชิงพื้นที่ด้วยระบบและกลไกเชิงพุทธ. *วารสารนวัตกรรมการจัดการศึกษาและวิจัย*, 4(3), 85–98.
- วิศรา นามเจริญ. (2567). ชีวิตสู่ความสำเร็จด้วยการคิดบวก. *วารสารจิตวิทยาพุทธศาสตร์ประยุกต์*, 6(1), 112–127.
- ศิริพงษ์ ทองจันทร์. (2567). แนวทางการบริหารจัดการศึกษาในยุคปัจจุบันตามแนวพุทธบริหารการศึกษา. *วารสารพุทธมหาบัณฑิตศึกษา*, 12(1), 78–91.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2562). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 34). มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพพระธรรมปิฎก.

- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2564). *พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย* (พิมพ์ครั้งที่ 40). พลัธมม.
- สุพรรณิกา เจริญธรรม. (2568). วิเคราะห์บทบาทและความแตกต่างของสารนิพนธ์และดุษฎีนิพนธ์: กรณีศึกษา กระบวนการพัฒนานักวิจัยในระดับบัณฑิตศึกษา. *วารสารบัณฑิตศึกษาเชิงนวัตกรรม*, 15(2), 45–58.
- อัจฉราภรณ์ แนบไพ. (2566). *การพัฒนาแบบวัดความเครียดทางวิชาการของนิสิตบัณฑิตศึกษา* [วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยรัตนนคร]. คลังปัญญาหาวิทยาลัยรัตนนคร.
- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. W. H. Freeman.
- Cornér, S., Löfström, E., & Pyhältö, K. (2017). The relationships between doctoral students' perceptions of supervision and burnout. *International Journal of Doctoral Studies*, 12, 91–106. <https://doi.org/10.28945/3754>.
- Credé, M., Tynan, M. C., & Harms, P. D. (2017). Much ado about grit: A meta-analytic synthesis of the grit literature. *Journal of Personality and Social Psychology*, 113(3), 492–511. <https://doi.org/10.1037/pspp0000102>.
- Duckworth, A. L., Peterson, C., Matthews, M. D., & Kelly, D. R. (2007). Grit: Perseverance and passion for long-term goals. *Journal of Personality and Social Psychology*, 92(6), 1087–1101. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.92.6.1087>.
- Guy, B., & Arthur, B. (2020). Academic mothers' double shift: Role conflict, cognitive overload, and the impact of the pandemic on doctoral completion. *Journal of Graduate Higher Education*, 11(2), 145–162.
- Khasanah, N. (2026). Burnout among employed students in higher education: The roles of workload and role conflict. *EKSIS: Jurnal Riset Ekonomi dan Bisnis*, 19(1), 32–38.
- Kusurkar, R. A., Croiset, G., Galindo-Garré, F., & Ten Cate, O. (2013). Motivational profiles of medical students: Association with study effort, academic performance and exhaustion. *BMC Medical Education*, 13(87), 1–10. <https://doi.org/10.1186/1472-6920-13-87>.
- Kusurkar, R. A., van der Burgt, S. M. E., Isik, U., Mak-van der Vossen, M., Wilschut, J., Wouters, A., & Croiset, G. (2021). Burnout and engagement among PhD students in medicine: The BEeP study. *Perspectives on Medical Education*, 10(2), 110–117. <https://doi.org/10.1007/S40037-021-00637-6>.
- Pyhältö, K., Vekkaila, J., & Keskinen, J. (2015). Fit matters in the supervisory relationship: Doctoral students and supervisors perceptions about the supervisory activities. *Innovations in Education and Teaching International*, 52(1), 4–16. <https://doi.org/10.1080/14703297.2014.981836>.
- Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2020). Intrinsic and extrinsic motivation from a self-determination theory perspective: Definitions, theory, practices, and future directions. *Contemporary Educational Psychology*, 61, Article 101860. <https://doi.org/10.1016/j.cedpsych.2020.101860>.

- Schmidt, M., & Hansson, E. (2018). Doctoral students' well-being: A literature review. *International Journal of Qualitative Studies on Health and Well-being*, 13(1), 1508171. <https://doi.org/10.1080/17482631.2018.1508171>.
- Sverdlik, A., Hall, N. C., McAlpine, L., & Hubbard, K. (2018). The PhD experience: A review of the factors influencing doctoral students' completion, achievement, and well-being. *International Journal of Doctoral Studies*, 13, 361–388. <https://doi.org/10.28945/4113>.
- Zeeman, J. M., Anderson, B. E., Matt, I. C., Jarstfer, M. B., & Harris, S. C. (2025). Assessing factors that influence graduate student burnout in professional education and identifying recommendations to support their well-being. *PLoS ONE*, 20(4), e0319857. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0319857>.
- Zimmerman, B. J. (2008). Investigating self-regulation and motivation: Historical background, methodological developments, and future prospects. *American Educational Research Journal*, 45(1), 166–183. <https://doi.org/10.3102/0002831207312909>.

การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชนในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา Parental and Community Engagement in Enhancing Educational Quality

สุภาพร อุ่นเจริญ, วิษณุรักษ์ ศักดิ์คำดวง, จิราภรณ์ ผันสว่าง

โรงเรียนบ้านขอนแก่น (นิคมราษฎร์ศรัทธาการ), โรงเรียนเทศบาลหนองหญ้าม้า (โรงเรียนกีฬาเทศบาลเมืองร้อยเอ็ด),

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

Supaporn Unjarern, Wissanuruk Sakkamduang, Jiraporn Phansawang

Ban Khon Kaen (Nikomrat Sattakarn) School, Nongyama School,

Mahamakut Buddhist University Roi Et Campus

Email: kuansuwans@gmail.com

วันที่รับบทความ: 15 กุมภาพันธ์ 2569; วันที่แก้ไขบทความ 10 เมษายน 2569; วันที่ตอบรับบทความ: 30 มิถุนายน 2569

Received: February 15, 2026; Revised: April 10, 2026; Accepted: June 30, 2026

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์แนวคิด บทบาท และแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชนในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการยกระดับประสิทธิภาพของสถานศึกษาและการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างยั่งยืน ดำเนินการศึกษาผ่านการวิจัยเอกสาร (Documentary Analysis) เพื่อสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี และนโยบายทางการศึกษาทั้งในระดับชาติและนานาชาติ

ผลการศึกษาพบประเด็นสำคัญ 3 ประเด็น ดังนี้ 1) การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารสถานศึกษา การมีส่วนร่วมในด้านการวางแผน การบริหารจัดการ และการตรวจสอบ ช่วยให้การดำเนินงานของโรงเรียนมีความโปร่งใส และตอบสนองต่อความต้องการของท้องถิ่นได้อย่างแท้จริง 2) การเสริมสร้างผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนความร่วมมือที่ใกล้ชิดระหว่างบ้านและโรงเรียนส่งผลโดยตรงต่อการสนับสนุนการเรียนรู้ พฤติกรรม และทัศนคติที่ดีของผู้เรียน นำไปสู่ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาที่มีคุณภาพ 3) การสร้างเครือข่ายภาคีทางการศึกษาที่ยั่งยืน การสื่อสารสองทางและการสร้างวัฒนธรรมแห่งความร่วมมือช่วยลดช่องว่างระหว่างสถาบัน สร้างความรู้สึกร่วมกันและทำให้ชุมชนกลายเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีชีวิต บทความนี้จึงเสนอแนะให้สถานศึกษาจัดตั้งกลไกเชิงรุกในการสื่อสารและสร้างเครือข่ายภาคีที่เข้มแข็ง เพื่อให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการพัฒนาผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพในฐานะหุ้นส่วนทางการศึกษา

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน; คุณภาพการศึกษา; การบริหารสถานศึกษา; ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

Abstract

This article examines the conceptual frameworks, roles, and strategies for fostering parental and community involvement in educational quality enhancement. Such engagement serves as a vital mechanism for elevating institutional efficiency and ensuring sustainable

student learning. Utilizing documentary analysis, the study synthesizes national and international educational theories, concepts, and policies.

The analysis highlights three key findings: 1. Enhancement of School Management Efficiency: Active participation in planning and administration promotes organizational transparency and ensures that school management aligns precisely with local community needs. 2. Improvement of Student Achievement: Close collaboration between home and school directly supports student learning, reinforces positive behaviors, and elevates academic performance. 3. Establishment of Sustainable Educational Networks: Two-way communication and a culture of participation foster a sense of ownership, transforming the community into a dynamic and integrated learning environment. The article recommends that educational institutions implement proactive communication mechanisms and cultivate robust partnership networks to empower all stakeholders as essential partners in the holistic development of learners.

Keywords: Parental and Community Involvement; Educational Quality; School Administration, Academic Achievement

บทนำ

ในยุคโลกาภิวัตน์และการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในระบบการศึกษา สถานการณ์ของการพัฒนาคุณภาพการศึกษาถือเป็นความท้าทายที่สำคัญของชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ชนบทและชุมชนท้องถิ่นซึ่งมักเผชิญกับข้อจำกัดด้านทรัพยากร ครู และโครงสร้างพื้นฐาน กลไกหนึ่งที่ได้รับการยอมรับในระดับสากลว่าสามารถยกระดับประสิทธิภาพของสถานศึกษาได้อย่างยั่งยืนคือ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชนในการจัดการศึกษา ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนและความเข้มแข็งของระบบโรงเรียน

งานวิจัยล่าสุดในสหรัฐอเมริกาและยุโรปชี้ให้เห็นว่า “Family Engagement” หรือความร่วมมือระหว่างครอบครัว โรงเรียน และชุมชน มีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอย่างมีนัยสำคัญ การมีส่วนร่วมในลักษณะการสื่อสารสองทาง การจัดกิจกรรมที่ผู้ปกครองมีบทบาทเชิงรุก และการสร้างพันธมิตรกับชุมชน เป็นปัจจัยที่ช่วยส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้และลดช่องว่างทางการศึกษา (Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning [CASEL], 2023) นอกจากนี้ การทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบ ยังพบว่าการให้ข้อมูลที่ชัดเจนแก่ครอบครัว และการสร้างโอกาสให้ผู้ปกครองมีส่วนในการตัดสินใจ ช่วยเสริมสร้าง “ความรู้สึกเป็นเจ้าของ” (Sense of Ownership) ต่อการจัดการศึกษา ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาที่มั่นคง (Koivuhovi et al., 2025)

สำหรับบริบทของประเทศไทย ความท้าทายด้านคุณภาพการศึกษายังคงเป็นประเด็นวิกฤตที่ต้องการการแก้ไขอย่างเร่งด่วน เห็นได้ชัดจากผลการทดสอบโปรแกรมประเมินสมรรถนะนักเรียนมาตรฐานสากล (PISA) ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ซึ่งพบว่าคะแนนเฉลี่ยของนักเรียนไทยในด้านคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และการอ่านมีแนวโน้มลดลงและยังคงต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศกลุ่ม OECD อย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาระหว่างโรงเรียนในเมืองและชนบทมักถูกซ้ำเติมด้วยข้อจำกัดทางเศรษฐกิจของ

ผู้ปกครอง แม้ว่านโยบายภาครัฐจะพยายามส่งเสริมการมีส่วนร่วมผ่านคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน แต่ในทางปฏิบัติมักพบว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนไทยยังติดกับดักในลักษณะ “การมีส่วนร่วมตามระเบียบ” หรือเน้นเพียงการสนับสนุนปัจจัยด้านงบประมาณและแรงงานในพิธีกรรมต่าง ๆ มากกว่าการมีส่วนร่วมเชิงวิชาการหรือการร่วมกำหนดทิศทางการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น

แม้จะมีงานวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการศึกษาเป็นจำนวนมาก แต่พบว่า ช่องว่างขององค์ความรู้ (Research Gap) ในปัจจุบันคือ การขาดการสังเคราะห์บทบาทของผู้ปกครองและชุมชนที่จำเพาะเจาะจงต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในบริบทศตวรรษที่ 21 ซึ่งต้องเผชิญกับความหลากหลายทางสังคมและเทคโนโลยีดิจิทัล อีกทั้งแนวทางการปฏิบัติส่วนใหญ่ยังขาดความเชื่อมโยงระหว่างทฤษฎีสากลกับบริบททางวัฒนธรรมของไทยอย่างเป็นรูปธรรม

ด้วยเหตุนี้ บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์แนวคิดและทฤษฎีพื้นฐานเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชนในการจัดการศึกษา 2) ศึกษาบทบาทเชิงรุกของผู้ปกครองและชุมชนในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ และ 3) เสนอแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมเพื่อเป็นกลไกในการยกระดับคุณภาพการศึกษาและสร้างเครือข่ายภาคีทางการศึกษาที่เข้มแข็ง

แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการศึกษา

การทำความเข้าใจพื้นฐานของการมีส่วนร่วมจำเป็นต้องพิจารณาผ่านมิติด้านนิยาม ทฤษฎีที่รองรับ และรูปแบบการปฏิบัติที่แปรเปลี่ยนไปตามบริบทของสังคม ดังนี้

1. ความหมายของการมีส่วนร่วมทางการศึกษา

การมีส่วนร่วมทางการศึกษา (Educational Engagement) หมายถึง กระบวนการเชิงกลไกที่เปิดโอกาสให้ผู้ปกครอง ครอบครัว ชุมชน และภาคีเครือข่ายเข้ามามีบทบาทเชิงรุกในการร่วมจัดการศึกษา การสนับสนุนทรัพยากร และการติดตามประเมินผล เพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียนให้สอดคล้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม (UNESCO, 2023) โดยแก่นแท้ของแนวคิดนี้คือ “การบริหารแบบมีส่วนร่วม” ที่มุ่งกระจายอำนาจการตัดสินใจจากสถานศึกษาไปสู่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อสร้างความโปร่งใสและประสิทธิภาพในการดำเนินงาน (OECD, 2022)

2. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง: พลวัตระหว่างผู้เรียนและสภาพแวดล้อม

รากฐานสำคัญของการมีส่วนร่วมมาจาก ทฤษฎีระบบนิเวศทางการศึกษาของ Bronfenbrenner (2020) ซึ่งอธิบายว่าพัฒนาการของผู้เรียนไม่ได้เกิดขึ้นโดยลำพัง แต่เป็นผลผลิตจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างระบบต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “ระบบจุลภาค” เช่น บ้านและโรงเรียน การสร้างความสัมพันธ์แบบ “หุ้นส่วนทางการเรียนรู้” จึงมิใช่เพียงทางเลือก แต่เป็นความจำเป็นในการสร้างสภาพแวดล้อมที่เกื้อหนุนต่อการเติบโตของผู้เรียนในทุกมิติ (UNICEF, 2022)

3. รูปแบบการมีส่วนร่วมทางการศึกษา: จากการสนับสนุนสู่การร่วมตัดสินใจ

Epstein (2021) ได้วางกรอบแนวคิดหกด้าน (Six Types of Involvement) ที่เป็นมาตรฐานสากล ได้แก่ (1) การอบรมเลี้ยงดู (2) การสื่อสาร (3) การอาสาช่วยงาน (4) การเรียนรู้ที่บ้าน (5) การตัดสินใจร่วม และ (6) การร่วมมือกับชุมชน

การวิเคราะห์เชิงแนวคิด: แนวคิดของ Epstein สะท้อนให้เห็นจุดเปลี่ยนสำคัญว่า การมีส่วนร่วมทางการศึกษาที่มีคุณภาพมิได้จำกัดอยู่เพียง “การสนับสนุนเชิงทรัพยากร” เช่น การบริจาคเงินหรือแรงงาน

ซึ่งเป็นเพียงการมีส่วนร่วมในระดับพื้นฐาน แต่หัวใจสำคัญคือการขยับไปสู่ “การมีส่วนร่วมเชิงหน้าที่และวิชาการ” โดยเฉพาะในด้านการร่วมตัดสินใจและการเรียนรู้ที่บ้าน ซึ่งเป็นการเปลี่ยนบทบาทของผู้ปกครองจาก “ผู้รับบริการ” มาเป็น “หุ้นส่วนเชิงยุทธศาสตร์” ที่มีผลต่อความสำเร็จของผู้เรียนอย่างมีนัยสำคัญ

4. การมีส่วนร่วมในบริบทประเทศไทย: การบูรณาการทฤษฎีสู่แนวปฏิบัติ

ในประเทศไทย หลักการมีส่วนร่วมถูกยกระดับให้เป็นกฎหมายผ่าน พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2565) ซึ่งให้สิทธิและหน้าที่แก่ครอบครัวและชุมชนในการร่วมจัดการศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2565) เมื่อเชื่อมโยงทฤษฎีสากลเข้ากับสภาพสังคมไทย สามารถวิเคราะห์ความสอดคล้องได้ดังนี้:

การปรับตัวตามระบบนิเวศท้องถิ่น ในโรงเรียนขนาดเล็กพื้นที่ชนบท การมีส่วนร่วมของชุมชนตามที นฤมล แก้วพรม (2564) ศึกษาไว้ พบว่าชุมชนทำหน้าที่เป็น “ระบบสนับสนุนชีวิต” ให้กับโรงเรียน ผ่านการร่วมพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ซึ่งเป็นการนำทุนทางวัฒนธรรมมาเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ทำให้โรงเรียนดำรงอยู่ได้ท่ามกลางวิกฤตจำนวนนักเรียนลดลง

การสื่อสารในยุคดิจิทัล สอดคล้องกับกรอบของ Epstein ในด้านการสื่อสาร พบว่าการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในปัจจุบันช่วยลดกำแพงความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงข้อมูล (ธนิศา นาคแสง, 2566) การมีกลุ่มสื่อสารออนไลน์ช่วยให้การปฏิสัมพันธ์ระหว่างบ้านและโรงเรียนมีความเป็นปัจจุบัน เสริมสร้างความไว้วางใจ (Trust) ซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานที่ทฤษฎีระบบนิเวศเน้นย้ำว่าเป็นหัวใจของการเชื่อมโยงระหว่างบ้านและสถานศึกษา

นโยบายเชิงโครงสร้าง แนวคิด “โรงเรียนคุณภาพของชุมชน” (สพฐ., 2566) เป็นความพยายามเชิงโครงสร้างที่จะสร้าง “การร่วมมือกับชุมชน” โดยมุ่งหวังให้เกิดการระดมทรัพยากรและการดูแลกลุ่มเปราะบาง ซึ่งเป็นการประยุกต์ใช้ทฤษฎีการสร้างภาคีเครือข่ายมาใช้ในการแก้ปัญหาคความเหลื่อมล้ำในระดับพื้นที่

กล่าวโดยสรุป แนวคิดการมีส่วนร่วมทางการศึกษาในศตวรรษที่ 21 คือการสร้าง “พันธมิตรทางการเรียนรู้” ที่ก้าวข้ามการเป็นเพียงผู้สนับสนุนภายนอก แต่เป็นการหลอมรวมบทบาทของบ้าน โรงเรียน และชุมชนให้เป็นระบบนิเวศเดียวกัน โดยอาศัยความไว้วางใจและการสื่อสารสองทางเป็นกลไกขับเคลื่อน เพื่อให้เกิดความยั่งยืนในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างแท้จริง

บทบาทของผู้ปกครองในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

ผู้ปกครองถือเป็นภาคีสำคัญในการขับเคลื่อนคุณภาพการศึกษา เพราะเป็นผู้ใกล้ชิดผู้เรียนที่สุดและมีอิทธิพลโดยตรงต่อพฤติกรรม ทักษะ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของบุตรหลาน การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในปัจจุบันจึงเน้นบทบาทเชิงรุกในลักษณะ “หุ้นส่วนทางการศึกษา” ซึ่งสามารถจำแนกออกเป็น 4 ด้านหลัก ดังนี้

1. ด้านการสนับสนุนการเรียนรู้ในบ้าน (Supporting Learning at Home)

บทบาทนี้เน้นการสร้างแรงจูงใจและบรรยากาศการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน (Bronfenbrenner, 2020) ซึ่งครอบคลุมถึงการกำกับดูแลการเรียนรู้ การส่งเสริมสุขภาวะจิตสังคม และการจัดกิจกรรมเรียนรู้ร่วมกันภายในครอบครัว โดยเฉพาะในช่วงวิกฤต เช่น การแพร่ระบาดของ COVID-19 ที่ผ่าน มา ผู้ปกครองได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการจัดการเรียนรู้แบบทางไกลร่วมกับโรงเรียน (UNICEF, 2022) การ

สนับสนุนในด้านนี้ส่งผลโดยตรงต่อแรงจูงใจภายในและความสำเร็จทางการศึกษาของนักเรียน (Anderson & Minke, 2020)

2. ด้านการสื่อสารกับโรงเรียน (Communication with the School)

การสื่อสารสองทางระหว่างบ้านและโรงเรียนเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยลดช่องว่างทางการศึกษา (Epstein, 2021) ในบริบทประเทศไทย รูปแบบการมีส่วนร่วมผ่านสื่อดิจิทัล เช่น กลุ่ม Line หรือ Facebook ของโรงเรียน กลายเป็นกลไกหลักที่ช่วยให้ผู้ปกครองเข้าถึงข้อมูลการเรียนรู้และพฤติกรรมของบุตรหลานได้อย่างรวดเร็ว (ธนิศา นาคแสง, 2566) ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและร่วมกันแก้ไขปัญหาของผู้เรียนได้อย่างทันท่วงที

3. ด้านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมโรงเรียน (Participation in School Activities)

เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองมีบทบาทในกิจกรรมต่างๆ ของสถานศึกษา เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นและเสริมสร้างทัศนคติเชิงบวกต่อการเรียนรู้ (Narumon, 2021) ในประเทศไทยบทบาทนี้ปรากฏชัดเจนผ่านการรวมกลุ่มในลักษณะต่างๆ ได้แก่

เครือข่ายผู้ปกครองการรวมกลุ่มประสานงานในระดับห้องเรียนหรือสายชั้นเพื่อสนับสนุนกิจกรรมการเรียนรู้

ชมรมผู้ปกครอง/สมาคมผู้ปกครองและครู: การจัดกิจกรรมอาสาสมัคร การสนับสนุนทรัพยากร และการร่วมจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนในวาระสำคัญ การมีส่วนร่วมในลักษณะนี้ช่วยให้โรงเรียนสามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนได้หลากหลายและมีประสิทธิภาพมากขึ้น (Avvisati et al., 2021)

4. ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทางการศึกษา (Decision-making in Education)

ถือเป็นบทบาทในเชิงนโยบายและการบริหารจัดการที่ช่วยสร้างความรับผิดชอบร่วม (OECD, 2022) ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2565) และนโยบายโรงเรียนคุณภาพของชุมชนของ สพฐ. (2566) ได้ส่งเสริมให้ผู้ปกครองเข้ามามีบทบาทสำคัญผ่านคณะกรรมการสถานศึกษา ผู้แทนผู้ปกครองมีอำนาจหน้าที่ในการร่วมวางแผน ตัดสินใจ ให้ความเห็นชอบหลักสูตรสถานศึกษา และติดตามประเมินผลการจัดการศึกษา บทบาทนี้ช่วยให้การบริหารจัดการสถานศึกษามีความโปร่งใส สอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่น และนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่ยั่งยืน

กล่าวโดยสรุป บทบาทของผู้ปกครองทั้ง 4 ด้าน ตั้งแต่ระดับครอบครัวไปจนถึงการบริหารจัดการระดับนโยบาย ล้วนเป็นฟันเฟืองสำคัญที่ช่วยประสานความร่วมมือกับครูและโรงเรียน การเสริมสร้างความเข้มแข็งผ่านเครือข่ายผู้ปกครองและคณะกรรมการสถานศึกษา จะเป็นรากฐานสำคัญที่ช่วยยกระดับคุณภาพผู้เรียนและภาพรวมของการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพอย่างแท้จริง

บทบาทของชุมชนในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

ชุมชนเปรียบเสมือนแหล่งทรัพยากรทางสังคม วัฒนธรรม และภูมิปัญญาที่มีพลวัตสูง ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนสถานศึกษาจากระบบปิดให้กลายเป็น “ห้องเรียนแห่งชีวิต” ที่สอดคล้องกับโลกแห่งความเป็นจริง การมีส่วนร่วมของชุมชนตามทฤษฎีระบบนิเวศ (Bronfenbrenner, 2020) จึงมิใช่เพียงการสนับสนุน

ปัจจัยภายนอก แต่เป็นการสร้างปฏิสัมพันธ์เชิงบวกที่ส่งผลต่อการเติบโตของผู้เรียนอย่างยั่งยืน โดยบทบาทของชุมชนสามารถวิเคราะห์ผ่านการทำงานขององค์การต่าง ๆ ในท้องถิ่น ดังนี้

บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคส่วนต่าง ๆ ในชุมชน กลไกสำคัญในการขับเคลื่อนคุณภาพการศึกษาในระดับพื้นที่คือ องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) หรือเทศบาล ซึ่งทำหน้าที่เป็นหน่วยงานหลักในการสนับสนุนงบประมาณ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และการจัดสรรทรัพยากรที่จำเป็น เช่น โครงการอาหารกลางวัน หรือทุนการศึกษาเพื่อลดความเหลื่อมล้ำ ขณะเดียวกัน วัดและสถาบันทางศาสนา ยังคงเป็นศูนย์กลางในการขัดเกลาจริยธรรมและเป็นพื้นที่เรียนรู้ทางจิตวิญญาณที่ช่วยสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ให้แก่ผู้เรียน นอกจากนี้ ภาคเอกชนและผู้ประกอบการในพื้นที่ ได้ก้าวเข้ามามีบทบาทในฐานะผู้สนับสนุนองค์ความรู้สมัยใหม่ เทคโนโลยี และโอกาสในการฝึกทักษะอาชีพ ซึ่งทำงานสอดคล้องประสานกับ ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือปราชญ์ชาวบ้าน ที่ถ่ายทอดทักษะชีวิตและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมให้คงอยู่ในการจัดการศึกษา

รูปแบบการมีส่วนร่วมเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาในทางปฏิบัติ การมีส่วนร่วมของชุมชนปรากฏให้เห็นในหลากหลายมิติ โดยเฉพาะ การร่วมพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ที่นำบริบทของชุมชนมาเป็นเนื้อหาการเรียนรู้ ทำให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของท้องถิ่นและสามารถนำความรู้ไปใช้ได้จริง อีกรูปแบบหนึ่งที่สำคัญคือ การจัดแหล่งเรียนรู้ในชุมชน เช่น พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น แปลงเกษตรสาธิต หรือวิสาหกิจชุมชน ซึ่งเปลี่ยนพื้นที่รอบโรงเรียนให้เป็นห้องปฏิบัติการทางสังคม นอกจากนี้ ชุมชนยังมีบทบาทในการสร้างระบบความปลอดภัยและสวัสดิภาพให้แก่ผู้เรียน ผ่านการเฝ้าระวังปัญหาอาชญากรรมและการดูแลกลุ่มเด็กเปราะบางร่วมกับสถานศึกษา (UNICEF, 2022) การมีส่วนร่วมเหล่านี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Epstein (2021) และ OECD (2022) ที่เสนอแนวทาง “Whole-Community Approach” โดยมองว่าโรงเรียนไม่สามารถพัฒนาคุณภาพได้โดยลำพัง แต่ต้องอาศัยการสื่อสารและความโปร่งใสในการดำเนินงาน (Avvisati et al., 2021) ซึ่งจะช่วยสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของให้เกิดขึ้นในหมู่สมาชิกชุมชน ในบริบทประเทศไทย นโยบาย “โรงเรียนคุณภาพของชุมชน” ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2566) ได้ย้ำชัดถึงบทบาทของชุมชนผ่านคณะกรรมการสถานศึกษาและการสร้างเครือข่ายที่เข้มแข็ง ซึ่งงานวิจัยของ นฤมล แก้วพรม (2564) และ ธนิดา นาคแสง (2566) ยืนยันว่า แม้ในโรงเรียนที่มีข้อจำกัดด้านงบประมาณ แต่หากชุมชนมีความเข้มแข็งและใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการติดตามข่าวสารและร่วมออกแบบโครงการพัฒนาผู้เรียน จะช่วยให้โรงเรียนสามารถก้าวข้ามอุปสรรคและยกระดับคุณภาพผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กล่าวโดยสรุป บทบาทของชุมชนในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาคือการหลอมรวมทรัพยากรจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น วัด ภาคเอกชน และภูมิปัญญาให้กลายเป็นหนึ่งเดียวกับระบบการศึกษา การสร้างพันธมิตรเพื่อการศึกษาตามแนวทางของ UNESCO (2023) ที่บูรณาการความร่วมมือของทุกภาคส่วน จะช่วยให้โรงเรียนเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้ที่ลดความเหลื่อมล้ำและสร้างโอกาสทางการศึกษาตลอดชีวิตได้อย่างแท้จริง

แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชนในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

การขับเคลื่อนคุณภาพการศึกษาในศตวรรษที่ 21 จำเป็นต้องก้าวข้ามขอบเขตของห้องเรียนสู่การสร้างระบบนิเวศแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน (Bronfenbrenner, 2020) เพื่อให้เกิดผลลัพธ์เชิงประจักษ์ บทความนี้จึงเสนอแนวทางปฏิบัติ 5 ประการหลัก ดังนี้:

1. การพัฒนาระบบการสื่อสารสองทาง (Developing Two-way Communication)

หัวใจสำคัญคือการสร้างช่องทางที่เปิดกว้าง โปร่งใส และสม่ำเสมอ โดยเน้นการสื่อสารที่เน้นการรับฟัง (Active Listening) และการแลกเปลี่ยนข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับพัฒนาการของผู้เรียน การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพจะช่วยลดความขัดแย้งและสร้างความเข้าใจที่ตรงกันระหว่างครูและครอบครัว (Anderson & Minke, 2020) นำไปสู่บรรยากาศแห่งความไว้วางใจที่เกื้อหนุนต่อการเรียนรู้

2. การเสริมสร้างศักยภาพผู้ปกครองและผู้นำชุมชน (Capacity Building)

สถานศึกษาควรจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้หรือการอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาทักษะการเป็นหุ้นส่วนการเรียนรู้ให้แก่ผู้ปกครอง (Avvisati et al., 2021) การเสริมสร้างศักยภาพนี้จะช่วยให้ผู้ปกครองมีความมั่นใจในการเข้ามามีส่วนร่วม และสามารถดูแลสนับสนุนการเรียนรู้ของบุตรหลานที่บ้านได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. การสร้างเครือข่ายความร่วมมือภาคีเครือข่าย (Establishing Collaborative Networks)

การเชื่อมโยงสถานศึกษากับหน่วยงานภายนอก ทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรศาสนา และภาคเอกชน (OECD, 2022) ผ่านโครงการเชิงรุก เช่น “โรงเรียนคุณภาพของชุมชน” จะช่วยให้เกิดการระดมทรัพยากรและองค์ความรู้ที่หลากหลายมาใช้ในการพัฒนาโรงเรียน ทำให้สถานศึกษาไม่ได้อยู่อย่างโดดเดี่ยวแต่เป็นส่วนหนึ่งขององคาพยพในสังคม

4. การสนับสนุนบทบาทชุมชนในการจัดการศึกษา (Supporting Community Roles)

มุ่งเน้นการใช้แนวทาง “Whole-School and Whole-Community Approach” โดยเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีบทบาทในทุกขั้นตอน (UNICEF, 2022) ตั้งแต่การร่วมวางแผน การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ไปจนถึงการประเมินผลผ่านกลไกคณะกรรมการสถานศึกษา การมอบบทบาทสำคัญนี้จะสร้าง “ความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วม” และความรับผิดชอบต่อคุณภาพการศึกษาในระยะยาว

5. การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการมีส่วนร่วม (Leveraging Digital Technology)

ในยุคดิจิทัล การใช้แอปพลิเคชัน กลุ่มออนไลน์ หรือแพลตฟอร์มบริหารจัดการสถานศึกษา เป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยลดข้อจำกัดด้านเวลาและระยะทาง (ธนิตา นาคแสง, 2566) เทคโนโลยีช่วยให้ผู้ปกครองและชุมชนเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้แบบเรียลไทม์ และสามารถมีส่วนร่วมในการตัดสินใจหรือแสดงความคิดเห็นได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว

กล่าวโดยสรุป แนวทางทั้ง 5 ประการนี้ไม่ใช่กระบวนการที่แยกส่วนกัน แต่เป็นฟันเฟืองที่ต้องทำงานสอดประสานกัน การสร้างความสมดุลระหว่าง “บ้าน-โรงเรียน-ชุมชน” โดยมีเทคโนโลยีเป็นตัวช่วยขับเคลื่อน และมีเป้าหมายที่คุณภาพของผู้เรียนเป็นสำคัญ จะนำไปสู่การยกระดับมาตรฐานการศึกษาและความยั่งยืนของสังคมไทยในอนาคตครับ

บทสรุป

จากการวิเคราะห์แนวคิดและบทบาทของการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชนข้างต้น ผู้เขียนสามารถสรุปประเด็นสำคัญที่เป็นหัวใจของการพัฒนาคุณภาพการศึกษาได้ดังนี้

1. **ความสำคัญของการมีส่วนร่วมในฐานะกลไกเชิงระบบ** การพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่มีประสิทธิภาพในปัจจุบันไม่ได้ขึ้นอยู่กับปัจจัยภายในโรงเรียนเพียงอย่างเดียว แต่เกิดจากปฏิสัมพันธ์ที่สมดุล

ระหว่างบ้าน โรงเรียน และชุมชน การมีส่วนร่วมช่วยสร้างความรับผิดชอบร่วมและความโปร่งใสในการบริหารจัดการ ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญที่ช่วยยกระดับผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนและสร้างความยั่งยืนให้แก่สถานศึกษา

2. บทบาทเชิงรุกของผู้ปกครองในฐานะหุ้นส่วนทางการเรียนรู้ ผู้ปกครองไม่ใช่เพียงผู้รับบริการทางการศึกษา แต่คือหุ้นส่วนเชิงยุทธศาสตร์ที่มีบทบาทตั้งแต่การสร้างสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ในบ้าน การสื่อสารเชิงรุกกับครูผู้สอน ไปจนถึงการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายที่มีพลังในการร่วมตัดสินใจและกำหนดทิศทางการศึกษาผ่านคณะกรรมการสถานศึกษา เพื่อให้การเรียนรู้สอดคล้องกับศักยภาพและธรรมชาติของผู้เรียน

3. ชุมชนในฐานะห้องเรียนแห่งชีวิตและทุนทางสังคม ชุมชนทำหน้าที่เป็นแหล่งทรัพยากรและภูมิปัญญาที่ทรงพลัง การเปิดพื้นที่ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น วัด ปราชญ์ชาวบ้าน และภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วม จะช่วยทลายกำแพงระหว่างโรงเรียนกับสังคม ทำให้การจัดการศึกษามีความหมายและตอบโจทย์บริบทของพื้นที่ ช่วยลดความเหลื่อมล้ำและสร้างโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรทางการศึกษาที่หลากหลายมากขึ้น

4. แนวทางการพัฒนาสู่เวทีทางการศึกษาที่สมบูรณ์ การขับเคลื่อนการมีส่วนร่วมในอนาคตต้องมุ่งเน้นการพัฒนาระบบการสื่อสารสองทางที่เข้าถึงง่ายผ่านเทคโนโลยีดิจิทัล ควบคู่ไปกับการเสริมสร้างศักยภาพของทุกภาคส่วนให้มีความพร้อมในการปฏิบัติหน้าที่หุ้นส่วนทางการศึกษา โดยต้องเปลี่ยนผ่านจากการมีส่วนร่วมตามระเบียบพิธีการ ไปสู่การมีส่วนร่วมเชิงหน้าที่ที่เน้นคุณภาพผู้เรียนเป็นสำคัญ

ข้อเสนอแนะ

เพื่อให้แนวคิดการมีส่วนร่วมนำไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม ผู้เขียนมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายดังนี้

1. นโยบายส่งเสริมและสร้างความเข้มแข็งให้แก่เครือข่ายผู้ปกครอง รัฐและสถานศึกษาควรมีนโยบายสนับสนุนการจัดตั้งเครือข่ายผู้ปกครองเชิงวิชาการที่ไม่ได้เน้นเพียงการระดมทุน แต่เน้นการอบรมให้ความรู้แก่ผู้ปกครองในการส่งเสริมการเรียนรู้ของบุตรหลาน และการสร้างช่องทางให้เครือข่ายผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการตรวจสอบและพัฒนามาตรฐานสถานศึกษาอย่างเป็นระบบ

2. การพัฒนาโรงเรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชน ควรกำหนดเป็นนโยบายระดับชาติในการปรับเปลี่ยนบทบาทของโรงเรียนให้เป็นพื้นที่เรียนรู้ร่วมกันของคนทุกวัย โดยมีการบูรณาการงบประมาณและทรัพยากรร่วมกันระหว่างกระทรวงศึกษาธิการและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้โรงเรียนเป็นจุดเชื่อมโยงระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นกับความรู้สากล ซึ่งจะช่วยสร้างความรู้สึกร่วมกันของคนในชุมชนอย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2565). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2565).

ธนิศา นาคแสง. (2566). รูปแบบการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในยุคดิจิทัลต่อการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนระดับประถมศึกษา. วารสารมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด, 10(1), 88-102.

นฤมล แก้วพรม. (2564). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กในเขตชนบท. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 44(3), 212-229.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2566). แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนคุณภาพของชุมชน.

- Anderson, K. J., & Minke, K. M. (2020). Parental involvement in education: Toward an understanding of parents' decision-making. *Educational Review*, 72(4), 443–460. <https://doi.org/10.1080/00131911.2018.1552668>
- Avvisati, F., Besbas, B., & Guyon, N. (2021). Parental involvement in school: A literature review and framework for future research. *International Journal of Educational Research*, 110, Article 101899. <https://doi.org/10.1016/j.ijer.2021.101899>
- Bronfenbrenner, U. (2020). *Ecological systems theory revisited*. Routledge.
- Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning. (2023). *Advancing social and emotional learning: School, family, and community partnerships*. <https://casei.org/>
- Epstein, J. L. (2021). *School, family, and community partnerships: Preparing educators and improving schools* (3rd ed.). Routledge.
- Koivuhovi, S., Nokelainen, P., & Niemi, H. (2025). Family–school–community partnerships: A systematic review. *Teaching and Teacher Education*, 135, Article 104634. <https://doi.org/10.1016/j.tate.2024.104634>
- Naknong, N., & Pholphirul, P. (2025). Kinship involvement and early childhood development outcomes in developing countries: Empirical evidence from Thailand. *International Journal of Child Care and Education Policy*, 19, Article 15. <https://doi.org/10.1186/s40723-025-00155-0>
- OECD. (2022). *Education policy outlook 2022: Transforming education for the digital era*. <https://doi.org/10.1787/19d7e41a-en>
- Tejadharmo, P. W. (2024). Community engagement in rural school management in Thailand. *Journal of Educational Improvement & Management*. <https://so19.tci-thaijo.org/index.php/JEIM/article/download/608/365/8757>
- UNESCO. (2023). *Reimagining our futures together: A new social contract for education*. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000379707>
- UNICEF. (2022). *Family and community engagement in learning recovery*. UNICEF East Asia and Pacific Regional Office. <https://www.unicef.org/eap>
- Whitehouse, R. J. (2023). *Navigating parent and community engagement in education: Impact and strategies for student success*. SSRN. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4738830

วารสารครุพัฒนาปริทรรศน์ ปีที่ 3 ฉบับที่ 2 เมษายน - มิถุนายน 2569

การบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ยั่งยืน Educational Management for Creating Sustainable Learning Environments

สุรเชษฐ์ โต้นวูธ, ธนภัทร จุฬวรรณ, สมาน แก้วคำไสย์

โรงเรียนหนองยางวิทยาคม สพป. ร้อยเอ็ด เขต 2, โรงเรียนชุมชนบ้านสำโรง อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม,

วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Surachet Tonwut, Thanaphat Chuluwan, Saman Kaewkhamchai

Nong Yang Wittayakom School, Roi Et Primary Educational Service Area 2,

Chumchon Ban Samrong School, Na Chueak District, Maha Sarakham Province,

Roi Et Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail: thanapatt408@gmail.com

วันที่รับบทความ: 6 มิถุนายน 2569; วันที่แก้ไขบทความ 29 มิถุนายน 2569; วันที่ตอบรับบทความ: 30 มิถุนายน 2569

Received: June 6, 2026; Revised: June 29, 2026; Accepted: June 30, 2026

บทคัดย่อ

บทความทางวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน พัฒนารูปแบบ และประเมินความเป็นไปได้ของการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ยั่งยืน ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งในการปรับเปลี่ยนสถานศึกษาให้เป็นระบบที่เอื้อต่อการพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 วิธีดำเนินการวิจัยใช้รูปแบบการวิจัยและพัฒนา กลุ่มตัวอย่างคือผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน จำนวน 320 คน ซึ่งได้มาจากการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ เครื่องมือที่ใช้ประกอบด้วยแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ และแบบประเมินรูปแบบ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหาสำหรับข้อมูลเชิงคุณภาพ

จากการวิเคราะห์พบว่าสภาพปัจจุบันของการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ยั่งยืนในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง สำหรับรูปแบบการบริหารจัดการที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วย 4 องค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ การนำองค์กรเชิงวิสัยทัศน์สีเขียว การพัฒนาพื้นที่เรียนรู้แบบบูรณาการกายภาพและดิจิทัล การสร้างวัฒนธรรมองค์กรแห่งการเรียนรู้ และการสร้างเครือข่ายร่วมกับชุมชน ซึ่งผลการประเมินรูปแบบในภาพรวมพบว่ามีเหมาะสม ความเป็นไปได้ และมีประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด ข้อเสนอแนะจากการวิจัยชี้ว่าสถานศึกษาควรเร่งพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางกายภาพควบคู่ไปกับการใช้เทคโนโลยีเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ที่ยั่งยืนในระยะยาว

คำสำคัญ: การบริหารสถานศึกษา; สภาพแวดล้อมการเรียนรู้; ความยั่งยืน; รูปแบบการบริหาร

Abstract

This academic article aims to study the current state, develop a model, and evaluate the feasibility of school administration in creating a sustainable learning environment. This is crucial for transforming schools into systems conducive to the development of 21st-century learners. The research was conducted using a Research and Development (R&D) model. The

sample consisted of 320 school administrators and teachers, obtained through stratified random sampling. The instruments used included a 5-level Likert scale questionnaire and a model evaluation form. The statistical methods used for data analysis included mean, standard deviation, and content analysis for qualitative data.

The analysis revealed that the overall current state of school administration in creating a sustainable learning environment is at a moderate level. The developed management model comprises four key components: green visionary leadership, development of integrated physical and digital learning spaces, creation of a learning culture, and building networks with the community. The overall evaluation of the model showed it to be highly appropriate, feasible, and beneficial. The research recommends that schools should accelerate the development of physical infrastructure coupled with the use of technology to support sustainable learning in the long term.

Keywords: School Administration; Learning Environment; Sustainability; Management Model

บทนำ

ในยุคศตวรรษที่ 21 ภายใต้กระแสการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสังคมโลก ทั้งด้านเทคโนโลยี เศรษฐกิจ และวิกฤตการณ์สิ่งแวดล้อม ส่งผลให้ระบบการศึกษาต้องปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์อย่างสิ้นเชิง (วิจารณ์ พานิช, 255) องค์การสหประชาชาติ (United Nations) ได้กำหนดเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน เพื่อมุ่งเน้นการสร้างหลักประกันว่าทุกคนจะได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างเท่าเทียม และส่งเสริมโอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิต (UNESCO, 2017) ย่อมเป็นเครื่องสะท้อนว่า สถานศึกษาในฐานะหน่วยงานขั้นพื้นฐาน ไม่ได้มีบทบาทเพียงแค่การถ่ายทอดความรู้ในตำราเท่านั้น หากแต่ต้องเป็นกลไกสำคัญในการหล่อหลอมค่านิยม พฤติกรรม และทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตและการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน (Wals, 2014)

สำหรับประเทศไทย ทิศทางดังกล่าวได้รับการบรรจุไว้ในแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี และแผนการศึกษาแห่งชาติ ที่มุ่งเน้นการยกระดับคุณภาพการศึกษาควบคู่ไปกับการสร้างเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติสถานศึกษาจำนวนมากยังไม่ค่อยให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้ในมิติตัวเลขและการทดสอบมาตรฐานเป็นหลัก โดยละเลยการจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศที่เอื้อต่อการซึมซับพฤติกรรมความยั่งยืน ส่งผลให้ผู้เรียนขาดความเชื่อมโยงระหว่างความรู้ในห้องเรียนกับความรับผิดชอบต่อตนเอง สังคม และระบบนิเวศในโลกแห่งความเป็นจริง (สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ และคณะ, 2563) แนวคิดการสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ยั่งยืน (Sustainable Learning Environment) จึงมีความสำคัญยิ่งขึ้น โดยครอบคลุมองค์รวมระบบนิเวศของโรงเรียนใน 3 มิติหลัก ได้แก่ 1) มิติกายภาพและสิ่งแวดล้อม 2) มิติวิชาการ 3) มิติสังคมวัฒนธรรมองค์กร (Barr et al., 2014)

การจะขับเคลื่อนแนวคิดเชิงทฤษฎีไปสู่การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม จำเป็นต้องอาศัยผู้บริหารสถานศึกษา ในฐานะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ที่กำหนดทิศทางและกลยุทธ์การบริหารจัดการองค์กร (เสนาะ ตีแยว, 2561) แต่การบริหารงานในปัจจุบันยังมีข้อจำกัดจากการสั่งการในแนวดิ่ง มีภาระงานของครูที่หนาแน่น และการขาดแคลนทรัพยากรอย่างต่อเนื่อง (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2565) การบริหารจัดการ

สถานศึกษายุคใหม่จึงต้องปรับเปลี่ยนไปสู่กระบวนการทัศน์ร่วมสมัย เช่น การบริหารเชิงระบบ ที่มองภาพรวมองค์รวมเชื่อมโยง และการนำแบบกระจายอำนาจ ที่เปิดโอกาสให้ครู นักเรียน และชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจและการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School-Based Management) (Senge, 2006)

จากความสำคัญและสภาพปัญหาดังกล่าว จึงเห็นความจำเป็นอย่างยิ่งในการศึกษา เรื่องการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ยั่งยืน เพื่อวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน และแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการที่เหมาะสมเพื่อช่วยพัฒนาองค์ความรู้ทางวิชาการด้านการบริหารการศึกษาเพื่อความยั่งยืนในบริบทสังคมไทยและเป็นประโยชน์โดยตรงสำหรับผู้บริหารและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการใช้เป็นกรอบแนวทางเชิงกลยุทธ์เพื่อวางแผน ปรับปรุง และขับเคลื่อนสถานศึกษาให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ที่พร้อมจะบ่มเพาะเยาวชนให้เติบโตเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพและสามารถขับเคลื่อนสังคมไปสู่ความยั่งยืนได้อย่างมั่นคงต่อไป

1.ความหมายของการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ยั่งยืน การใช้ศาสตร์และศิลป์ในการบริหารจัดการองค์กรของผู้บริหารสถานศึกษา ผ่านการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย เพื่อจัดสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศการเรียนรู้ ทั้งในมิติกายภาพ มิติวิชาการ และมิติทางจิตสังคมอย่างเป็นองค์รวม (Fullan, 2023) โดยมีเป้าหมายเพื่อบ่มเพาะผู้เรียนให้เกิดสมรรถนะ ค่านิยม และพฤติกรรมที่ตระหนักถึงความยั่งยืน (UNESCO, 2017) พร้อมทั้งขับเคลื่อนให้สถานศึกษาสามารถดำเนินภารกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพและพึ่งพาตนเองได้ในระยะยาว (Hargreaves & Fink, 2006)

2. บทบาทและความสำคัญของการบริหารสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ยั่งยืน การบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ยั่งยืนมีบทบาทและความสำคัญอย่างยิ่งในระบบการศึกษาปัจจุบัน โดยสามารถจำแนกออกเป็น 3 ด้านหลัก ดังนี้

2.1 ความสำคัญต่อตัวผู้เรียน สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ยั่งยืนเป็นปัจจัยพื้นฐานที่ส่งผลโดยตรงต่อสุขภาวะและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ของผู้เรียน ห้องเรียนที่เปิดรับแสงธรรมชาติ มีอากาศถ่ายเทสะดวก และมีพื้นที่สีเขียวจะช่วยลดความเครียดและเพิ่มสมาธิในการเรียนรู้ (Tanner, 2009) สภาพแวดล้อมที่บูรณาการความยั่งยืนจะเป็นหลักที่ช่วยหล่อหลอมพฤติกรรมและการตระหนักรู้เชิงนิเวศให้กับผู้เรียนโดยไม่รู้ตัว ทำให้ผู้เรียนซึมซับค่านิยมการประหยัดพลังงาน การเคารพธรรมชาติ และการอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างเกื้อกูล (Sterling, 2021)

2.2 ความสำคัญต่อสถานศึกษาและบุคลากร ในมิติของการบริหารจัดการ การจัดสภาพแวดล้อมที่ยั่งยืนช่วยให้สถานศึกษาสามารถลดค่าใช้จ่ายด้านสาธารณูปโภคในระยะยาวได้อย่างมหาศาลจากการใช้พลังงานหมุนเวียนและการจัดการขยะอย่างมีประสิทธิภาพ (UNESCO, 2017) วัฒนธรรมองค์กรที่มุ่งเน้นความยั่งยืนและมีความปลอดภัยทางจิตใจ จะช่วยสร้างแรงจูงใจและความพึงพอใจในการทำงานของครูและบุคลากร ลดอัตราการย้ายและการเกิดภาวะหมดไฟในการทำงาน (Fullan, 2023)

2.3 ความสำคัญต่อชุมชนและสังคม สถานศึกษาไม่ได้ตั้งอยู่โดดเดี่ยว แต่เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนการบริหารสถานศึกษาที่ยั่งยืนจะทำหน้าที่เป็น แบบอย่างและเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ด้านความยั่งยืนให้แก่ชุมชนรอบข้าง เกิดการถ่ายทอดเทคโนโลยีและความรู้สีเขียวจากสถานศึกษาไปสู่ครัวเรือน เกิดการสร้างภาคีเครือข่ายความร่วมมือที่เข้มแข็ง ซึ่งเป็นการวางรากฐานให้แก่การพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม (Hargreaves & Fink, 2006)

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ยั่งยืน คือแนวคิดที่มุ่งพัฒนาสถานศึกษาให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ที่สามารถส่งเสริมการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน ทั้งด้านความรู้ ทักษะ คุณลักษณะ และจิตสำนึกต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทสำคัญในการกำหนด วิสัยทัศน์ นโยบาย และการบริหารทรัพยากรให้เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ (Hargreaves & Fink, 2006) ควบคู่กับการสร้างความร่วมมือระหว่างครู ผู้ปกครอง ชุมชน และเครือข่ายภายนอก เพื่อให้เกิดระบบ นิเวศการเรียนรู้ (Learning Ecosystem) ที่ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง ดังนี้ (Epstein, 2018)

1. การบริหารแบบมีส่วนร่วม (Participative Management Theory) คือการเปิดโอกาสให้ครู บุคลากร ผู้ปกครอง และชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารและสร้างความเป็นเจ้าของร่วมในการพัฒนาสถานศึกษา ส่งผลให้เกิดการพัฒนาสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ยั่งยืนมากยิ่งขึ้น (Hoy & Miskel, 2013)

2. ทฤษฎีระบบ (Systems Theory) มองว่าสถานศึกษาเป็นระบบที่องค์ประกอบทุกด้าน ได้แก่ ผู้บริหาร ครู ผู้เรียน หลักสูตร ทรัพยากร และชุมชน มีความสัมพันธ์และส่งผลต่อกัน การบริหารที่มีประสิทธิภาพจึงต้องเชื่อมโยงทุกองค์ประกอบให้ทำงานร่วมกันอย่างสมดุล เพื่อสร้างคุณภาพการศึกษาอย่างยั่งยืน (Lunenburg & Ornstein, 2021)

3. ทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยตนเอง (Constructivism) สนับสนุนการจัดสภาพแวดล้อมที่ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการสร้างองค์ความรู้จากประสบการณ์จริง ผ่านการลงมือปฏิบัติ การทำงานร่วมกัน และการแก้ปัญหา (Vygotsky, 1978) ซึ่งผู้บริหารต้องส่งเสริมบรรยากาศทางกายภาพ จิตวิทยา และการใช้เทคโนโลยีที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ขณะเดียวกัน การจัดสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย ครอบคลุม และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ยังเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยส่งเสริมคุณภาพชีวิตและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนในระยะยาว (UNESCO, 2017)

ความท้าทายและอุปสรรค

แนวคิดการสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ยั่งยืนจะเป็นกระบวนการที่ได้รับการยอมรับในระดับสากล แต่ในภาคปฏิบัติ นักบริหารสถานศึกษายังคงต้องเผชิญกับท้าทายและอุปสรรคสำคัญในการขับเคลื่อนนโยบายให้ประสบความสำเร็จ ซึ่งสามารถจำแนกออกเป็น 4 ประเด็นหลักดังนี้

1. **แรงต้านต่อการเปลี่ยนแปลงและวัฒนธรรมองค์กรแบบดั้งเดิม** อุปสรรคที่ใหญ่ที่สุดมักไม่ได้มาจากโครงสร้างทางกายภาพ แต่มาจาก “ทุนมนุษย์” ภายในองค์กร ครูและบุคลากรทางการศึกษาจำนวนมาก ยังคงคุ้นชินกับวัฒนธรรมการทำงานแบบแยกส่วนและการจัดการเรียนรู้แบบเน้นเนื้อหา (Rote Learning) เพื่อมุ่งเป้าสู่ผลสัมฤทธิ์ทางการทดสอบระยะสั้น การปรับเปลี่ยนหลักสูตรและการนำกระบวนการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ที่บูรณาการเป้าหมายความยั่งยืน (SDGs) เข้ามาใช้ จึงมักเผชิญกับแรงต้านเนื่องจากครุมองว่าเป็นภาระงานที่เพิ่มขึ้นและขาดความเชี่ยวชาญในการออกแบบกิจกรรมข้ามศาสตร์ (Fullan, 2023; Sterling, 2021)

2. **ข้อจำกัดด้านงบประมาณและทรัพยากร** การปรับปรุงสภาพแวดล้อมทางกายภาพให้เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบ เช่น การติดตั้งระบบพลังงานหมุนเวียน การปรับปรุงอาคารเรียนให้ประหยัดพลังงาน หรือการจัดซื้อเทคโนโลยีสีเขียว จำเป็นต้องใช้เงินลงทุนเริ่มต้น ค่อนข้างสูง สถานศึกษาชั้นพื้นฐานจำนวนมาก โดยเฉพาะในกลุ่มโรงเรียนขนาดกลางและขนาดเล็ก มักประสบปัญหาการขาดแคลนงบประมาณที่ได้รับการจัดสรรจากส่วนกลาง ซึ่งข้อจำกัดทางการเงินนี้ทำให้ผู้บริหารไม่สามารถผลักดันโครงการด้านกายภาพให้เกิดขึ้นได้อย่างเป็นรูปธรรม (Bani-Melhem et al., 2021; UNESCO, 2017)

3. **ความไม่ต่อเนื่องของนโยบายและการขาดภาวะผู้นำที่ยั่งยืน** ระบบการบริหารจัดการศึกษาในหลายประเทศมักประสบปัญหาความไม่ต่อเนื่องของนโยบายระดับมหภาค เมื่อมีการเปลี่ยนหัวทางการเมืองหรือเปลี่ยนตัวผู้บริหารระดับสูง ยุทธศาสตร์และโครงการต่างๆ มักถูกปรับเปลี่ยนหรือยกเลิกไป ยิ่งไปกว่านั้น หากผู้บริหารสถานศึกษาขาดการกระจายอำนาจและขาดการสร้างภาวะผู้นำร่วม ภายในโรงเรียน เมื่อผู้บริหารที่มีวิสัยทัศน์สีเขียวย้ายหรือเกษียณอายุราชการ ระบบที่สร้างไว้ก็มักจะล่มสลายลงและไม่ได้รับการสานต่อ ซึ่งสะท้อนถึงการขาดความคงทน ตามหลักภาวะผู้นำที่ยั่งยืน (Hargreaves & Fink, 2006)

4. **ข้อจำกัดของโครงสร้างหลักสูตรและการประเมินผลระดับชาติ** โครงสร้างหลักสูตรแกนกลางที่หนาแน่นและการเน้นการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้วยข้อสอบมาตรฐานระดับชาติ ที่มุ่งวัดความรู้ความจำ เป็นอุปสรรคสำคัญที่บีบบังคับให้ครูต้องเร่งสอนให้จบตามเนื้อหา มากกว่าการเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ทำโครงการเพื่อแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมหรือชุมชน การที่ตัวชี้วัดความสำเร็จของสถานศึกษายังผูกติดอยู่กับคะแนนสอบ ทำให้นโยบายการสร้างพลเมืองเพื่อความยั่งยืนถูกลดความสำคัญลงในทางปฏิบัติ (Mezirow, 2000; Tanner, 2009)

แนวทางการนำไปประยุกต์ใช้ในสถานศึกษา

การบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ยั่งยืนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในทางปฏิบัติได้ โดยอาศัยการบูรณาการแนวคิดด้านการบริหารจัดการ การมีส่วนร่วม และการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนอย่างรอบด้าน ดังนี้

1. **การกำหนดวิสัยทัศน์และนโยบายของสถานศึกษา** ผู้บริหารสถานศึกษาควรกำหนดวิสัยทัศน์และนโยบายที่มุ่งเน้นความยั่งยืนอย่างชัดเจน โดยบูรณาการแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนเข้ากับแผนพัฒนาสถานศึกษา เช่น การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ควรสื่อสารวิสัยทัศน์ให้ครู บุคลากร นักเรียน และผู้ปกครองเข้าใจร่วมกัน เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนในทิศทางเดียวกัน (Sterling, 2021)

2. **การพัฒนาภาวะผู้นำและการมีส่วนร่วม** การประยุกต์ใช้การบริหารเพื่อความยั่งยืนจำเป็นต้องอาศัยภาวะผู้นำเชิงมีส่วนร่วม ผู้บริหารควรเปิดโอกาสให้ครูและบุคลากรมีส่วนร่วมในการวางแผน ตัดสินใจ และแก้ไขปัญหา รวมถึงสนับสนุนการทำงานเป็นทีม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวิชาชีพ (Professional Learning Community: PLC) จะช่วยพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนการสอนและสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กร (Hoy & Miskel, 2013)

3. **การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ** สถานศึกษาควรส่งเสริมให้ครูจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยบูรณาการทักษะในศตวรรษที่ 21 เช่น การคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา การทำงานร่วมกัน

และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศอย่างเหมาะสม นอกจากนี้ การนำปัญหาและบริบทของชุมชนมาใช้ในการเรียนรู้ จะช่วยให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของความรู้และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง (Partnership for 21st Century Skills, 2009)

บทสรุป

การบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ยั่งยืน ถือเป็นกระบวนการกระตุ้นใหม่ของการบริหารจัดการศึกษาที่ก้าวพ้นกรอบการบริหารแบบดั้งเดิม โดยเป็นการมองสถานศึกษาในฐานะระบบนิเวศวิทยาที่ทุกองค์ประกอบเชื่อมโยงถึงกันอย่างมีพลวัต ความสำเร็จของการดำเนินงานไม่ได้วัดกันที่ความสวยงามของโครงสร้างอาคารหรือการมีเทคโนโลยีที่ทันสมัยเพียงอย่างเดียว แต่อยู่ที่ความสามารถของผู้บริหารสถานศึกษาในการใช้ภาวะผู้นำที่ยั่งยืนเพื่อประสานรวมมิติทางกายภาพ วิชาการ และจิตสังคมเข้าด้วยกันอย่างสมดุล บ่มเพาะให้เกิดวัฒนธรรมองค์กรสีเขียวที่ทุกคนมีส่วนร่วม ผลลัพธ์สุดท้ายที่สะท้อนความสำเร็จสูงสุดคือตัวผู้เรียนที่ไม่เพียงแต่มีความเป็นเลิศทางวิชาการ แต่ยังมีสมรรถนะการคิดเชิงระบบ มีค่านิยม และมีจิตสำนึกแห่งความยั่งยืน พร้อมทั้งจะเติบโตไปเป็นพลเมืองโลกที่มีคุณภาพและร่วมขับเคลื่อนสังคมที่ยั่งยืนต่อไปในอนาคต

องค์ความรู้ใหม่

การบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ยั่งยืน เป็นการพัฒนามุมมองการบริหารจากรูปแบบดั้งเดิมที่เน้นการควบคุมและผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการ ไปสู่การบริหารเชิงระบบที่ให้ความสำคัญกับมนุษย์ การเรียนรู้ตลอดชีวิต และความรับผิดชอบต่อสังคม เป็นองค์ความรู้สำคัญดังนี้ 1) การบริหารเชิงวิสัยทัศน์ที่ขับเคลื่อนด้วยคุณค่า องค์ความรู้ใหม่เน้นให้ผู้บริหารสถานศึกษาทำหน้าที่เป็นผู้นำทางคุณค่ามากกว่าผู้สั่งการ โดยกำหนดวิสัยทัศน์ที่ยึดหลักความยั่งยืน ความเสมอภาค และการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน วิสัยทัศน์ดังกล่าวต้องถูกถ่ายทอดและแปลงเป็นวัฒนธรรมองค์กรที่ทุกคนมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อน 2) การบริหารเพื่อการเรียนรู้ของทุกคน แนวคิดใหม่มุ่งเน้นให้สถานศึกษาเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ไม่เฉพาะผู้เรียนเท่านั้น แต่รวมถึงครู ผู้บริหาร และบุคลากรทุกฝ่าย การสนับสนุนชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) และการพัฒนาวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง ถือเป็นกลไกสำคัญในการสร้างความยั่งยืนทางวิชาการ 3) การจัดการสภาพแวดล้อมแบบองค์รวม องค์ความรู้ใหม่มองว่าสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงห้องเรียน แต่ครอบคลุมมิติทางกายภาพ ดิจิทัล จิตใจ และสังคม การบริหารจึงต้องคำนึงถึงความปลอดภัย สุขภาวะ ความสัมพันธ์ที่ดี และการใช้เทคโนโลยีอย่างมีจริยธรรม เพื่อเอื้อต่อการเรียนรู้ที่มีคุณภาพและยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- วิจารณ์ พานิช. (2555). *วิธีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ 21*. มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์.
- สมหวัง พิธิยานุวัฒน์. (2563). *รวมบทความทางวิชาการ: การวัดผลและประเมินผลการศึกษา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560–2579*. กระทรวงศึกษาธิการ.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2565). *สภาวะการศึกษาไทย ปี 2564: สภาวะการณ์การจัดการศึกษาตามแผนการปฏิรูปประเทศด้านการศึกษา*. สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.

เสนาะ ตีเยาว์. (2561). *หลักการบริหาร* (พิมพ์ครั้งที่ 5). สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

Bani-Melhem, S., Zeffane, R., & Albaity, M. (2021). Determinants of employees' innovative behavior. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 33(1), 181–206. <https://doi.org/10.1108/IJCHM-02-2020-0126>

Barr, S., Cross, N., & Dunbar, B. (2014). *The sustainable school: Architecture for learning and sustainability*. Routledge. [โปรดตรวจสอบข้อมูลบรรณานุกรม]

Epstein, J. L. (2018). *School, family, and community partnerships: Preparing educators and improving schools* (3rd ed.). Routledge.

Fullan, M. (2023). *The principal 2.0: Three keys to maximizing impact*. Jossey-Bass.

Hargreaves, A., & Fink, D. (2006). *Sustainable leadership*. Jossey-Bass.

Hoy, W. K., & Miskel, C. G. (2013). *Educational administration: Theory, research, and practice* (9th ed.). McGraw-Hill.

Lunenburg, F. C., & Ornstein, A. C. (2021). *Educational administration: Concepts and practices* (8th ed.). Cengage Learning.

Mezirow, J. (2000). *Learning as transformation: Critical perspectives on a theory in progress*. Jossey-Bass.

Partnership for 21st Century Skills. (2009). *P21 framework definitions*. Partnership for 21st Century Skills.

Senge, P. M. (2006). *The fifth discipline: The art and practice of the learning organization* (Rev. ed.). Doubleday.

Sterling, S. (2021). *Sustainable education: Re-visioning learning and change* (2nd ed.). Green Books.

Tanner, C. K. (2009). Effects of school design on student outcomes. *Journal of Educational Administration*, 47(3), 381–399. <https://doi.org/10.1108/09578230910955809>

UNESCO. (2017). *Education for sustainable development goals: Learning objectives*. UNESCO.

Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes*. Harvard University Press.

Wals, A. E. J. (2014). Sustainability in higher education in the context of the UN DESD: A review of learning and institutionalization processes. *Journal of Cleaner Production*, 62, 8–15. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2013.06.007>

Educational Activities in the Context of Integration and Sustainable Development- Experiences of Provincial and City Museums in Vietnam

Hang Pham Thu

Hanoi University of Culture - 418 La Thanh, Hanoi, Vietnam

Email: hangpt@huc.edu.vn

วันที่รับบทความ: 3 มิถุนายน 2569; วันที่แก้ไขบทความ 29 มิถุนายน 2569; วันที่ตอบรับบทความ: 30 มิถุนายน 2569

Received: June 3, 2026; Revised: June 29, 2026; Accepted: June 30, 2026

Abstract

Museums are informal educational institutions, but they can influence awareness of all members of society. In museums, public can directly participate in many beneficial activities, having the opportunity to experience, enjoy, reflect on, and share knowledge. Like many countries around the world, there are a large number of provincial and city museums in the Vietnamese museum system, present in all localities. The important task of these museums is to preserve and promote the value of local cultural heritage. In the context of integration and sustainable development, these museums have undertaken many positive activities to meet the public's needs for cultural visits and enjoyment, for the benefit of the community. This article aims to affirm and introduce some typical educational experiences of provincial and city museums in Vietnam today.

Keywords: Educational Activity; Provincial and city Museum; Integration; Sustainable Development, Vietnam

1. Museums are informal educational institutions

1.1. The educational role of museums today

On August 24, 2022, the 26th session of the General Assembly was held in Prague (Czech Republic); the International Council of Museums (ICOM) adopted a new definition of a museum. The content of the new definition is as follows: “A museum is a not-for-profit, permanent institution in the service of society that researches, collects, conserves, interprets and exhibits tangible and intangible heritage. Open to the public, accessible and inclusive, museums foster diversity and sustainability. They operate and communicate ethically, professionally and with the participation of communities, offering varied experiences for education, enjoyment, reflection and knowledge sharing” (ICOM). This definition has been well-suited to the changing roles of contemporary museums, acknowledging the importance

of inclusiveness, community engagement, and sustainability. The definition has further clarified the educational mission of museums, such as enhancing public accessibility and providing diverse experiences for education, enjoyment, reflection, and knowledge sharing.

Museum education is informal education, differing from formal education in its non-institutional nature. This characteristic gives museum education the potential for widespread and long-term application, as well as the ability to integrate positive measures. According to ICOM, “museum education is a set of values, concepts, knowledge and practices created to ensure the development of visitors; it is a process of cultural transformation through pedagogical methods, as well as the development, refinement and full acquisition of new knowledge” (Desvallées & François, 2021, p. 26). Thus, museum education is understood as the promotion of knowledge originating from museums and aimed at developing and perfecting individuals through the acquisition of knowledge, the development of new awareness and the practice of new experiences.

In its relationship with the public, museum education is not merely a one-way transmission and reception of knowledge. The role of museums is shifting to a more open and friendly cultural intermediary for the audience. Museum objects still hold a crucial position, but are no longer the sole means of visual education. Contemporary museum education is cultural heritage education. Heritage values (tangible and intangible) are integrated into educational content, flexibly conveyed to visitors (UNESCO & EU, 2021, p. 10). Visiting a museum is meaningful as a journey of experiencing heritage to enjoy, reflect on, and share knowledge. This change has also been mentioned by some experts as: museums achieve their educational goals by serving visitors who learn independently (Wang, 2008, p. 459); museums, as spaces for cultural exchange, not only promote the cultural rights of communities but also nurture individuals (Bodo, 2018, p. 517); museums are situated between the past and the present, between cultures and between communities (Basu & Modest, 2014, pp. 170-187).

1.2. Provincial and city museums - informal educational institutions of the locality

Provincial and city museums also have other names such as general museums, local museums, and regional museums. National museums belong to the first generation of modern museums; provincial and city museums belong to the second generation, emerging after bourgeois revolutions, especially after the Industrial Revolution in Europe. This type of museum is common worldwide, resulting from the classification of museums according to territory, including regions, areas, or administrative districts of provinces and cities. From the late 19th century, the American museum administrator George Brown Goode provided a specific and rational definition of local museums as follows: “Local, provincial, or city museums have the task of preserving all that is characteristic of the region. This institution is responsible for caring for/preserving documents and objects that reflect the inherent

characteristics of the region's geology, fauna, flora, and archaeology. The museum's collection of historical objects helps to understand the significant events and people of the area” (Goode, 1896, p. 159).

In the 1960s, the International Committee for Regional Museums (ICR) of ICOM was established with the mission of promoting and enhancing the role of regional museums (including local museums). The predecessor of the ICR was the Committee for Local Museums, established in 1953 or 1954 (ICR). In 1962, at the 6th ICOM General Conference in Hague (Netherlands), the Committee was officially renamed and continues to operate to this day. Recently, the ICR has paid more attention to the uniqueness and influence of regional/local museums in community life, especially in the areas of education and public awareness.

In Vietnam, provincial and city museums were established in the latter half of the 20th century. The Hai Phong Museum was the first local museum, founded in 1959. Before the reorganization of provincial-level administrative units in 2025, Vietnam had a total of 203 museums, including 127 public museums and 76 private museums (Department of Cultural Heritage, December 2024, p. 10). Currently, this number is 175 museums, including 95 public museums and 80 private museums (Department of Cultural Heritage, November 2025, p. 8). Provincial and city museums operate in all localities nationwide. This type is “Public museum of a province or centrally-administered city, where valuable and representative collections of local objects are preserved and displayed” (National Standard, 2024, p. 10). These provincial and city museums all play an informal educational role locally, making a positive contribution to bringing the public's understanding of the local land and local people.

The content of provincial and city museums is linked to the administrative boundaries of each province and city. Therefore, local education can be considered a strength of provincial and city museums. According to Decision 208/2014/QĐ-TTg approving the Project on Promoting Lifelong Learning Activities in Libraries, Museums, Cultural Centers, and Clubs, the task of provincial-level museums (including provincial/city museums/local museums and thematic museums) has been defined as education on local history and culture (Government of the Socialist Republic of Vietnam, 2014, p. 2). With Decision 1520/2022/QĐ-TTg approving the Program to Promote Lifelong Learning Activities in Libraries, Museums, and Cultural Centers until 2030, the task of museums in general is defined as building and implementing educational programs on history, culture, science, and art for all citizens, focusing on students and young people, linked to a framework of appropriate knowledge and life skills, and enhancing forms of service for people to visit, share, and learn (Government of the Socialist Republic of Vietnam, 2022, p. 2). Based on the specific content and scope of activities, provincial and city museums are an extracurricular educational environment in each locality, combining learning and entertainment, capable of influencing individuals and communities.

2. The implementation of educational activities by provincial and city museums in Vietnam

2.1. Subject and Content

Provincial and city museums are public museums that welcome and serve all audiences, primarily local residents, regardless of social class, age, gender, occupation, or educational level. However, young public, including students (especially local students), are always a focus for these museums. According to statistics from the Ministry of Culture, Sports and Tourism in 2020, 48 out of 63 provinces and cities have signed cooperation agreements between the Department of Culture, Sports and Tourism and the Department of Education and Training on cultural heritage education for students (Ministry of Culture, Sports and Tourism, 2020, p. 14). In addition, domestic and international tourists are also a significant part of the visitor base for provincial and city museums, particularly in areas with developed tourism such as Quang Ninh, Da Nang, Dak Lak, Ho Chi Minh City, and Can Tho.

Exhibition is considered the “distinctive language” and educational tool of the museum. In Vietnamese provincial and city museums, the permanent exhibition system is typically structured into three parts: natural conditions, socio-history, and cultural characteristics. In serving the public, these museums have focused more on displaying and introducing collections of objects that reflect the distinctive features of local history and culture; and enhancing content about the lives of the ethnic communities living in the area. In addition, the presentation of typical intangible cultural heritage of the locality is also carried out with the direct participation of traditional bearers. As a result, the living heritage of the locality is presented more vividly and concretely in the activities of provincial and city museums. Based on museum exhibitions, intangible cultural performances, and educational activities, provincial and city museums carry out activities that provide the public with valuable insights into the local area.

2.2. Methods and Forms

Through visual methods, visitors can “personally see” typical local objects/heritages at provincial and city museums in a tangible/vivid state. From this, their understanding/awareness of the locality is supplemented/enhanced according to the cognitive process: “Museum objects help to move awareness from sensory to abstract and from abstract thinking to practical reality” (Thin, N., 2001, p. 34). In addition, interpretive and constructive methods are increasingly used to enhance visitors' understanding of the locality, helping provincial and city museums continuously improve their ability to serve as cultural interpreters. Objects/heritages and knowledge are displayed and explained in a “single

language” that visitors can easily access. Messages about local nature, history, and culture will be presented to visitors from these museums through various interpretive channels/forms such as exhibition complexes, documents, audiovisual equipment, guided tours, and activity programs. Based on this interpretation, local content is conveyed to visitors through educational activities that construct awareness. This is a friendly and positive process of sharing knowledge through a journey of discovery and experience of typical local heritages in an interactive manner. From this, knowledge about the locality becomes more open and accessible; fostering and encouraging a spirit of learning as well as developing the life experiences of each individual.

Active learning methods are well-suited to the informal educational environment of provincial and city museums, which do not require mandatory assessments. These museums are open regularly, offering services either free or for a fee, primarily utilizing the public's free time and relying on the voluntary and cooperative attitudes of visitors. All visitors can find convenience, suitability, and inspiration in accessing, learning about, and acquiring knowledge about their local area at these museums. Therefore, lifelong learning at these museums is feasible and practically meaningful, contributing to enriching the public's understanding of the local area.

2.3. Activities

Museum tour guide and organized experiential activity

Museum tour guide is considered a traditional and popular educational activity in museum. This is because, “the simplest approach for visitors to understand the content of an exhibition is to introduce information using documents, using language combined with objects” (Edson & Dean, 2001, p. 383). This activity engages visitors in the process of observing and listening, grasping the natural, social, and cultural issues of the locality that the provincial or city museum reflects through its permanent and thematic exhibitions. General guided tour conveys the basic content of the exhibition, providing a comprehensive overview of the locality. Thematic guided tour is linked to a specific part of the exhibition system or temporary exhibition, with more specific and detailed content. Currently, experiential activity is being emphasized, reflecting the development trend of modern museums in general. Because, nowadays, “museums achieve educational goals by serving visitors who learn independently” (Wang, 2008, p. 459). This activity actively enhances museum education from the visitor's perspective. Besides sight and hearing, other senses of visitors such as touch and taste are enhanced, and they can even reenact the activities of traditional bearers. From there, visitors can shift their state from information recipient to participant, from object of perception to subject of discovery regarding typical local objects and heritages. Some typical examples are as follows:

- The exhibition setting on tea cultivation and tea culture has been vividly created in the Tan Cuong Tea Culture Space of the Thai Nguyen Museum. In addition, engaging experiential education activities have been organized. As a result, visitors have been able to tour the area, drink tea, and learn about tea cultivation and processing. This is a specialty, a typical cultural value of Thai Nguyen province.

- At the Quang Ninh Museum, visitors have been visited permanent exhibitions covering topics such as natural features, biodiversity; local history, the history of the coal industry; and the culture of ethnic groups. They have been explored The Cua Lo transportation area; or visit thematic exhibitions on handicrafts, and learn about The Quang Ninh coal carving craft.

- The Dak Lak Museum has implemented guided tours across three exhibition spaces: Biodiversity, Ethnic Culture, and History. The exhibits and guided tours have been very engaging and accessible. Visitors have been directly interacted with the exhibits, opened small cabinets, explored coffee beans visually, audibly, and tactilely, or experienced sitting on a K'pan chair, reflecting the traditional living room space of the Ede people.

Organizing educational program

Museum educational program can be understood as activities/series of activities aimed at visitors, built, designed, and implemented based on specific defined content, target audience, timeframe, and appropriate implementation methods. Currently, educational programs in provincial and city museums have been organized in many diverse and rich forms, including: lessons, competitions; recreational activities, group activities; practical activities, research, and exploration... based on local themes. Many local traditional bearers have participated in museum activities to showcase living heritages. With museum educational programs, young public are always prioritized with many suitable offline and online activities. However, all visitors can participate in educational programs, experience and acquire knowledge and information about the history of the region and its people, as well as the typical characteristics of the local material and spiritual culture. Some typical examples include:

- The Dak Lak Museum has regularly organized cultural heritage education programs on local themes, such as The Central Highlands Gong Culture, The Traditional brocade weaving of the Ede people, and Ban Me coffee. The museum has also collaborated with other provincial and city museums to organize inter-regional cultural heritage education programs, such as The Convergence of Heritage from the Three Regions: Northern, Central Highlands, and Southwestern Vietnam Program and The Ha Giang - A Meeting Point in the Far North Program. The main practitioners from both within and outside the province have been invited to perform at the museum, contributing to the success of these programs. Furthermore, the Dak

Lak Museum has successfully implemented other educational activities (competitions, presentations of objects, historical and cultural relics, and typical heritages of the museum and Dak Lak province) on popular social media platforms such as its Website, Facebook, Fanpage, YouTube, and Spotify Podcast.

- The Can Tho Museum has organized educational programs in various forms and at multiple locations. These include programs at the museum such as Learning History Through Museum Documents and Objects; educational programs at schools in the area focusing on themes honoring local history, culture, and prominent figures; and online educational programs with themes such as Cai Rang Floating Market, Ninh Kieu Wharf - Can Tho's Beautiful Scenery, and Musician Luu Huu Phuoc - a History Writer Through Music. The “Sac Xuan miet vuon” Program (The Spring Colors of the Orchard Program) has been held annually, featuring performances of folk art, traditional crafts, and cuisine by Kinh, Hoa, and Khmer Master Artists; thereby recreating the atmosphere of welcoming the New Year in the Southwestern region of Vietnam.

- The Ben Tre Museum has built the Coconut House (a house constructed in the style of traditional houses in the Southern countryside, with many household items made from coconut trees), and has carried out educational activities about typical local products, history, culture, and prominent figures. These activities have been conducted in a gentle, subtle, but profound way. Here, President Ho Chi Minh and hero Pham Ngoc Thao have been worshipped, and images and artifacts related to Ben Tre coconut trees during the resistance war and in cultural activities have been displayed. Artisans have performed local folk art, especially traditional Southern Vietnamese folk music and singing, at the Coconut House on the night of the 30th of each month. This program has also included the performance of Reciting the Poems of Van Tien - a type of folk performance characteristic of Ben Tre province, associated with the poet Nguyen Dinh Chieu.

Organizing scientific seminars, workshops, and thematic talks

Organizing seminars, scientific discussions, and thematic talks are activities that provincial and city museums can hold periodically, on holidays/anniversaries/events; or in conjunction with thematic exhibitions. These activities have met the public's needs for enjoyment and enhanced understanding with high quality, thereby maintaining regular museum visits and reaching new audiences. The content and topics of these activities have been relevant to the specific characteristics of each locality and cultural region. The target audience for these seminars, scientific discussions, and thematic talks at provincial and city museums mainly consists of researchers, professional staff, historical witnesses, and students. Provincial and city museums have played the role of a scientific forum, connecting and

exchanging ideas, discussing, and enhancing understanding of topics related to the local history and culture. Here are some typical examples:

- The Hanoi Museum organized The exhibition Hanoi - Will and Belief in Victory (April 2025), showcasing documents and objects reflecting the resilience and belief in victory of the people of Hanoi during the resistance wars against France and the United States (1954-1975). Alongside this, a seminar and meeting with historical witnesses was held, allowing visitors to listen to, interact with, and engage with some heroes of the armed forces and soldiers who directly participated in and witnessed important events in the national liberation war.

- Nam Dinh has been a major center for the practice of Mother Goddess worship - especially the Phu Day relic site, and also the birthplace and founding land of the Tran dynasty. Therefore, the Nam Dinh Museum has primarily chosen to explore issues related to religious and ideological heritage associated with the local development process as its main topics of discussion, specifically Research on the practice of Mother Goddess worship and The humanistic military thought of prominent figures and generals of the Tran dynasty.

- The Dak Lak Museum has regularly organized thematic talks commemorating The Victory of Buon Ma Thuot (March 10, 1975). Local historical witnesses who participated in the battle have been invited to the museum to reminisce, share memories, and interact with visitors. These activities have been also combined by the museum with other activities on the same theme, such as organizing The I Love History Contest in the style of VTV3's "Golden Bell" quiz, deploying a set of multiple-choice questions about March 10, 1975 on the museum's Website (under The Knowledge Around Us Section), and posting short films about this battle on the museum's Facebook and Fanpage.

3. Some experiences of provincial and city museums in Vietnam

Museum is considered a social phenomenon. This institution is born, exists, and develops in conjunction with changes in life and aims to meet the needs of the community. Currently, integration is a global trend, and sustainable development is a common goal/demand. Thus, people have placed greater importance on cultural diversity and cultural identity, and have been better prepared for future generations. This context has presented certain challenges for the operation of contemporary museums. As an aspect of interaction between museums and public, museum education activities need to demonstrate their ability to meet the needs of society and its target audience. In reality, provincial and city museums in Vietnam have undergone positive changes, better fulfilling their role as informal educators of the locality. These institutions have focused on clarifying the distinctiveness and portraying the identity of the locality; at the same time, they have laid the foundation for achieving future educational outcomes, by influencing the awareness, attitudes, feelings, and behavior

of visitors. From a professional perspective in the field of museum studies, we can affirm some lessons learned from the practical educational activities of provincial and city museums in Vietnam in the context of integration and sustainable development as follows:

3.1. Issues to be reflected and conveyed: Comprehensive education, honoring the distinctive characteristics of the locality

The educational strength of provincial and city museums lies in their comprehensive local content. All information about the local natural environment, society, and culture can be found and shared in these museums in an easily understandable and accessible manner. In particular, the distinctiveness - the local character - is emphasized, reflecting its relationship with the common - the national character - and affirming the locality's contribution to the overall development of the nation. These museums have paid more attention to introducing the outstanding and unique features of the local natural environment, society, culture, and prominent figures to the public. Therefore, lifelong learning at provincial and city museums has practical significance, contributing to the cultivation of civic consciousness, love of homeland, and responsibility to the country in each individual. Each provincial and city museum can be considered an “encyclopedia,” a “house of memory” about the locality. These educational contents have been all interpreted in a lively manner, helping visitors construct awareness through the typical cultural heritage of the locality.

3.2. Target audience selection: Local students

Local students have been given attention and served by provincial and city museums through a combined learning and entertainment approach. Based on the linkage between museums, schools, and families, and the connection between exhibition content and visits/experiences, many offline and online educational activities, both inside and outside the museums, have been organized to help students easily and deeply understand their local area, where they were born and raised. In addition to enjoying the values of heritage, provincial and city museums have also helped students develop an attitude of appreciation and awareness of protecting local heritages. The selection and targeting of the public by provincial and city museums has been rational, yielding sustainable results and preparing young public well for the future by building community awareness and habits of learning and experiencing at museums. In fact, the educational activities of provincial and city museums have received positive feedback from young people, for example: “I feel history, the flow of time. I come to feel love for my homeland and country” (Interview material at Nam Dinh Museum in 2022 - female, 17 years old, student).

3.3. Implementation method: Combining educational and cultural activities

Educational activities at provincial and city museums have been integrated with cultural activities. Cultural activities can be understood as activities that create a closer

connection between the cultural and artistic community and the public. These activities are seen as being related to informal or non-formal learning, such as museum activities. For museums, cultural activities have a positive significance in fulfilling their educational mission and serving visitors; conversely, museums are affirmed as institutions with potential and a suitable context for cultural activities. Provincial and city museums in Vietnam have integrated local educational content into recreational activities, group activities, and cultural events. With activities such as performances and experiences of living heritages, and organizing community cultural activities, the boundary between educational and cultural activities seems to disappear. Through this, provincial and city museums have been able to effectively utilize entertainment in a way that combines it with education, disseminating information about local history and culture to a wide audience.

3.4. The relationship of museums with heritage-owning communities: Cooperation and encouragement of traditional bearers' participation

A symbiotic partnership has been established between provincial and city museums and heritage-owning communities. Provincial and city museums have positively shifted their role in sharing local knowledge, fostering a more connected and friendly relationship with their “partners” - the traditional bearers. They have had good opportunities to become aware of the value of their community's living heritages. They have been encouraged to participate in museum activities, provided with more space to practice their heritage, and expanded their public engagement. Conversely, provincial and city museums have been able to present local content more directly and introduce heritage more vividly through the performances and presentations of these traditional bearers. According to our survey results, many cultural groups have participated in activities of provincial and city museums multiple times. They confirmed their frequent participation in performances “every year” (Interview material at Can Tho Museum in 2022 - male, 56 years old, lion dance performance). This information highlights the close relationship between museums and communities.

3.5. The role and influence of museums in social life: Promoting cultural exchange

In fact, with their friendly and open educational activities, provincial and city museums in Vietnam have not only preserved local heritage but have also truly become spaces for cultural exchange. In localities with diverse ethnic groups (the Kinh and other ethnic groups), this role of provincial and city museums is even more evident. Local people and communities can meet, express their traditional values, listen and engage in dialogue, exchange information, and broaden their understanding within the cultural space of these museums. Furthermore, provincial and city museums have collaborated to organize thematic exhibitions and educational activities. As a result, they have helped visitors diversify their

information and created a channel for intercultural communication between localities and regions across the country.

It can be said that provincial and city museums in Vietnam have shown some experience in educational activities following the trend of innovation, suitable to the context of integration and sustainable development. The important issue is the successful introduction of typical local heritages as well as ensuring future effects. Our discussion does not aim to fully cover all educational experiences of provincial and city museums in Vietnam today, but can be considered basic conclusions. We always warmly await further sharing and evaluation from theory associated with the practical development of museums in their mission of contributing to social education.

References

- Aktekin, S. (2010). The place and importance of local history in secondary history education. *Journal of Theory and Practice in Education*, 6(1), 86–105.
- Basu, P., & Modest, W. (2014). *Museums, heritage and international development* (1st ed.). Routledge.
- Bodo, S. (2018). Museums as intercultural spaces. In S. Watson, A. J. Barnes, & K. Bunning (Eds.), *A museum studies approach to heritage* (1st ed., pp. 517–529). Routledge.
- Department of Cultural Heritage. (2024). *Proceedings of the conference-workshop “65 years of the cause of protecting and promoting the value of cultural heritage”*. Department of Cultural Heritage.
- Department of Cultural Heritage. (2025). *Training materials: Enhancing awareness and professional knowledge in the management, protection and promotion of tangible and intangible cultural heritage, objects, antiques, national treasures, museums and documentary heritage*. Department of Cultural Heritage.
- Edson, G., & Dean, D. (2001). *Museum handbook* (L. T. T. Hoan, Trans.). Vietnam Revolutionary Museum. (Original work published 1994)
- Goode, G. B. (1896). On the classification of museums. *Science*, 3(57), 154–161.
- ICOM. (2025, October 20). *ICOM approves a new museum definition*. <https://icom.museum/en/news/icom-approves-a-new-museum-definition/>
- ICR. (2025, October 20). *About ICR*. <https://icr.mini.icom.museum/who-we-are/about-icr/>
- Ministry of Culture, Sports and Tourism. (2020). *Summary and evaluation of the results of implementing Decision No. 89/QĐ-TTg of the Prime Minister approving the project “Building a learning society in the period 2012–2020”*. Ministry of Culture, Sports and Tourism.

National Assembly of the Socialist Republic of Vietnam. (2024). *Law on cultural heritage*.

Truth National Political Publishing House.

National Standard. (2024). *Cultural heritage and related matters: General terms and definitions* (TCVN 10382:2024, 2nd ed.).

Thinh, N. (2001). *Handbook on museum exhibition work*. Culture and Information Publishing House.

Van Veldhuizen, A. (2017). *Education toolkit: Methods & techniques from museum and heritage education*. ICOM & CECA.

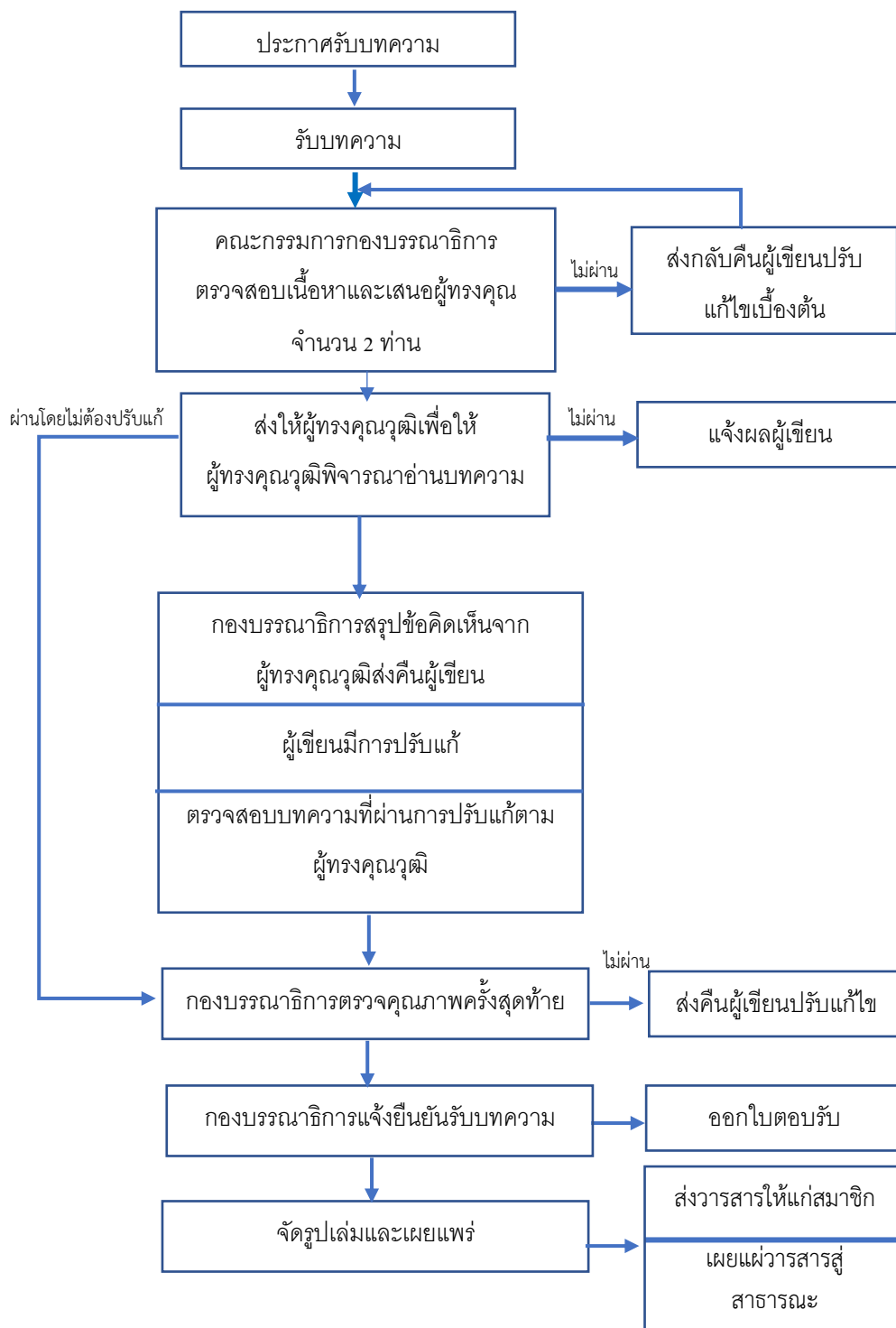
Wang, H. (Ed.). (2008). *Fundamentals of Chinese museology* (N. D. Chiem & N. T. Huong, Trans.). The Gioi Publishing House.

ภาคผนวก

ขั้นตอนดำเนินงานวารสารครุพัฒนาปริทรรศน์

หลักเกณฑ์การเสนอบทความ

เพื่อลงตีพิมพ์ในวารสารครุพัฒนาปริทรรศน์ (Journal of Educational Development Review)

เอกสารฉบับนี้ จัดทำขึ้นเพื่อเป็นคู่มือในการเขียนต้นฉบับผลงานทางวิชาการสำหรับผู้ที่มีความประสงค์ในการส่งบทความเข้าร่วมตีพิมพ์วารสารปริทรรศน์ โดยจะกำหนดทั้งรูปแบบและแนวทางในการพิมพ์บทความ ซึ่งจะใช้ในการจัดทำวารสารฯ ในแบบรูปเล่ม ดังนั้น เพื่อเป็นการควบคุมคุณภาพและเพื่อให้การจัดทำเอกสารเป็นไปด้วยความถูกต้อง รวดเร็ว ผู้ส่งบทความควรพิมพ์บทความตามรูปแบบและแนวทางที่กำหนดอย่างเคร่งครัด โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ข้อมูลเบื้องต้นของวารสาร

1.1 **วัตถุประสงค์** เพื่อส่งเสริม สนับสนุน เผยแพร่ผลงานวิชาการและงานวิจัยด้านครุศาสตร์และสังคมศาสตร์และเพื่อให้บริการวิชาการเกี่ยวกับการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการและนำเสนอทางออกในการแก้ปัญหาสังคม

1.2 **ประเภทผลงานที่ตีพิมพ์** ประกอบด้วยบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยอยู่ในรูปแบบของบทความวิจัย บทความวิชาการ บทความหนังสือและบทความปริทัศน์ และการใช้ภาษาไทยให้ยึดหลักการของราชบัณฑิตยสถาน

1.3 **ขอบเขตเนื้อหา** ประกอบด้วย ด้านครุศาสตร์ ด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ศิลปะ วัฒนธรรม

1.4 **กำหนดพิมพ์เผยแพร่** ปีละ 4 ฉบับ (มกราคม-มีนาคม, เมษายน-มิถุนายน, กรกฎาคม-กันยายน และตุลาคม-ธันวาคม) ของทุกปี

2. นโยบายการพิจารณาถ้อยแถลงบทความ

2.1 บทความที่ได้รับการตีพิมพ์ ต้องไม่เคยตีพิมพ์เผยแพร่ที่ไหนมาก่อน และต้องไม่อยู่ในกระบวนการพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารหรือสิ่งตีพิมพ์อื่นใด

2.2 บทความที่ได้รับการตีพิมพ์ ต้องเป็นบทความที่แสดงให้เห็นถึงคุณภาพทางวิชาการ และมีประโยชน์ในเชิงทฤษฎีหรือเชิงปฏิบัติ โดยผ่านการพิจารณาและให้ความเห็นชอบจากผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) ที่เป็นผู้เชี่ยวชาญในสาขานั้น ๆ จำนวน 3 ท่าน ขึ้นไปตอบบทความและเป็นผู้มีผลงานทางวิจัยอย่างต่อเนื่อง

2.3 กองบรรณาธิการอาจส่งผลการประเมินของผู้ทรงคุณวุฒิให้ผู้เขียนแก้ไข เพิ่มเติม หรือพิมพ์ต้นฉบับใหม่แล้วแต่กรณี

2.4 กองบรรณาธิการขอสงวนสิทธิ์ในการตรวจแก้ไขรูปแบบบทความที่ส่งมาตีพิมพ์

2.5 การยอมรับเรื่องที่ตีพิมพ์เป็นสิทธิของกองบรรณาธิการ และกองบรรณาธิการจะไม่รับผิดชอบในเนื้อหา หรือความถูกต้องของเรื่องที่ส่งมาตีพิมพ์ทุกเรื่อง

3. รูปแบบการเขียนบทความผลงานวิจัยฉบับเต็ม (Full Paper)

3.1 การเตรียมต้นฉบับ มีรายละเอียดดังนี้

1) ขนาดของต้นฉบับ พิมพ์หน้าเดียวบนกระดาษสันขนาด A4 ($8\frac{1}{4} \times 11\frac{3}{4}$ นิ้ว = 21×29.7 ซม.) เว้นระยะห่างระหว่างขอบกระดาษด้านบน 3.8 เซนติเมตร ด้านล่าง ขวามือและซ้ายมือ 2.5 เซนติเมตร

2) ตำแหน่งของแท็บหยุด ตั้งค่าเริ่มต้นที่ 1.25 เซนติเมตร และตั้งเพิ่มขึ้นทีละ 0.5 เซนติเมตร

3.2 รูปแบบอักษรและการจัดวางตำแหน่ง ใช้รูปแบบอักษร TH SarabunPSK พิมพ์ด้วยโปรแกรมไมโครซอฟท์เวิร์ด ระยะระหว่างบรรทัดเป็นแบบบรรทัดเดี่ยว (Single Space) โดยใช้ขนาด ชนิดของตัวอักษร รวมทั้งการจัดวางตำแหน่ง ดังนี้

1) ชื่อเรื่อง (ภาษาไทย) ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งกลางหน้ากระดาษ

2) ชื่อเรื่อง (ภาษาอังกฤษ) ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งกลางหน้ากระดาษ

3) ชื่อผู้เขียน เว้น 1 บรรทัด ขนาด 14 ชนิดตัวอักษรธรรมดา ตำแหน่งกลางหน้ากระดาษ ใต้ชื่อเรื่อง

4) ชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา/ผู้วิจัยร่วม/ผู้ร่วมประพันธ์ ขนาด 14 ชนิดตัวอักษรธรรมดา กลางหน้ากระดาษ ต่อจากชื่อผู้เขียน/ผู้วิจัยคนที่ 1 ตามลำดับ

5) หัวข้อใหญ่ในบทความ ขนาด 16 ชนิดตัวอักษรหนา ตำแหน่งชิดขอบกระดาษซ้าย ก่อนขึ้นหัวข้อต่อไป เว้น 1 บรรทัด และจัดย่อหน้าเป็นแบบกระจายแบบไทย

6) หัวข้อย่อย เว้นระยะห่างตามลำดับของแท็บหยุด ขนาด 16 ชนิดตัวอักษรหนา

7) รายการอ้างอิง (ดูในตัวอย่างการเขียนรายการอ้างอิง)

3.3 จำนวนหน้า ต้นฉบับควรมีความยาวไม่น้อยกว่า 8 หน้า แต่ไม่ควรเกิน 15 หน้า

4. การเรียงลำดับเนื้อหาต้นฉบับ

เนื้อหา ภาษาไทยที่มีคำศัพท์ภาษาอังกฤษ ควรแปลเป็นภาษาไทยให้มากที่สุด (ในกรณีคำศัพท์ภาษาอังกฤษเป็นคำเฉพาะที่แปลไม่ได้หรือแปลแล้วไม่ได้ความหมายชัดเจนให้ทับศัพท์ได้) และควรใช้ภาษาที่ผู้อ่านเข้าใจง่าย ชัดเจน หากใช้คำย่อต้องเขียนคำเต็มไว้ครั้งแรกก่อน เนื้อหาต้องเรียงลำดับดังนี้

4.1 บทความวิจัย

1) ชื่อเรื่อง ควรสั้นและกะทัดรัด ความยาวไม่ควรเกิน 100 ตัวอักษร ชื่อเรื่องต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยให้นำชื่อเรื่องภาษาไทยขึ้นก่อน

2) ชื่อผู้เขียน เป็นภาษาไทยและระบุตำแหน่งทางวิชาการ (ถ้ามี)

3) บทคัดย่อ เขียนทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ (ABSTRACT) เขียนสรุปสาระสำคัญของเรื่อง อ่านแล้วเข้าใจง่าย ความยาวไม่ควรเกิน 350 คำ หรือ 15 บรรทัด โดยให้นำบทคัดย่อภาษาไทยขึ้นก่อน บทคัดย่อภาษาอังกฤษ (ABSTRACT) ซึ่งแปลจากบทคัดย่อภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษต้องมีเนื้อหาตรงกัน ใช้อักษรตัวตรง จะใช้ตัวเอนเฉพาะคำศัพท์วิทยาศาสตร์

4) คำสำคัญ เขียนทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ 3-5 คำ โดยให้คำสำคัญภาษาอังกฤษตรงกับคำสำคัญภาษาไทย

5) บทนำ เป็นส่วนของเนื้อหาที่บอกความเป็นมาและเหตุผลนำไปสู่การศึกษาวิจัยและควรอ้างอิงงานวิจัยอื่นที่เกี่ยวข้องประกอบด้วย

6) **วัตถุประสงค์** ใช้ชี้แจงถึงจุดมุ่งหมายของการศึกษา

7) **วิธีการดำเนินงานวิจัย** ควรอธิบายวิธีดำเนินการวิจัย โดยมีหัวข้อ ดังนี้

7.1) ประชากรและกลุ่มตัวอย่างกล่าวถึงกลุ่มประชากร วิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง ที่มาของกลุ่มตัวอย่าง แหล่งที่มาของข้อมูล

7.2) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

7.3) การเก็บรวบรวมข้อมูล

7.4) สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

8) **สรุปผล** สรุปผลที่ได้จากการวิจัยเป็นลำดับอาจแสดงด้วยตารางกราฟ แผนภาพประกอบการอธิบาย ทั้งนี้ ถ้าแสดงด้วยตาราง ควรเป็นตารางแบบไม่มีเส้นขอบ ตารางด้านซ้ายและขวา หัวตารางแบบธรรมดาไม่มีสี ตารางควรมีเฉพาะที่จำเป็น ไม่ควรมีเกิน 5 ตาราง สำหรับรูปภาพประกอบควรเป็นรูปภาพขาวดำ ที่ชัดเจนและมีคำบรรยายได้รูป กรณีที่จำเป็นอาจใช้ภาพสีได้

9) **อภิปรายผล** การอภิปรายผลการวิจัยว่าเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้หรือไม่เพียงไร และควรอ้างทฤษฎีหรือเปรียบเทียบการทดลองของผู้อื่นที่เกี่ยวข้องประกอบ เพื่อให้ผู้อ่านเห็นด้วยตามหลักการหรือคัดค้านทฤษฎีที่มีอยู่เดิม

10) **ข้อเสนอแนะ**

10.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

10.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

11) **ตาราง รูปภาพหรือแผนภูมิ** ควรคัดเลือกเฉพาะที่จำเป็นและต้องมีคำอธิบายสั้นๆ แต่สื่อความหมายได้สาระครบถ้วน ในกรณีที่เป็นตารางคำอธิบายต้องอยู่ด้านบน ในกรณีที่เป็นรูปภาพหรือแผนภูมิคำอธิบายต้องอยู่ด้านล่าง

12) **รายการอ้างอิง** เป็นการอ้างอิงเอกสารในเนื้อหาให้ใช้ระบบ รูปแบบ APA 7th edition ให้เริ่มต้นด้วยเอกสารอ้างอิงภาษาไทยก่อนแล้วตามด้วยเอกสารภาษาต่างประเทศหากผู้เขียนมีมากกว่า 3 คน ให้ใส่ชื่อคนแรกแล้วตามด้วย “และคณะหรือ and others”

4.2 บทความวิชาการ

1) **ชื่อเรื่อง** ควรสั้นและกะทัดรัด ความยาวไม่ควรเกิน 100 ตัวอักษร ชื่อเรื่องต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยให้นำชื่อเรื่องภาษาไทยขึ้นก่อน

2) **ชื่อผู้เขียน** เป็นภาษาไทยและระบุตำแหน่งทางวิชาการ (ถ้ามี)

3) **บทคัดย่อ** เขียนทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ (ABSTRACT) เขียนสรุปสาระสำคัญของเรื่องอ่านแล้วเข้าใจง่าย ความยาวไม่ควรเกิน 350 คำ หรือ 15 บรรทัด โดยให้นำบทคัดย่อภาษาไทยขึ้นก่อน บทคัดย่อภาษาอังกฤษ (ABSTRACT) ซึ่งแปลจากบทคัดย่อภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษต้องมีเนื้อหาตรงกัน ใช้อักษรตัวตรง จะใช้ตัวเอนเฉพาะคำศัพท์วิทยาศาสตร์

4) **คำสำคัญ** เขียนทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ จำนวน 3 คำ โดยให้คำสำคัญภาษาอังกฤษตรงกับคำสำคัญภาษาไทย

5) **เนื้อหา** มีองค์ประกอบดังนี้

5.1) **บทนำ** ความน่าสนใจของเรื่องที่นำเสนอ ก่อนเข้าสู่เนื้อหา

5.2) เนื้อความ ควรนำเสนอพัฒนาการของเรื่องได้อย่างน่าสนใจและเนื้อเรื่องมีเนื้อหาใหม่
เหมาะสมกับสภาพปัจจุบัน

5.4) บทสรุป ควรย่อเฉพาะข้อมูลในเนื้อความให้สั้น ได้เนื้อหาสาระของเนื้อความครบถ้วน

5.3) เอกสารอ้างอิง ให้ระบุเฉพาะเอกสารที่ผู้เขียนบทความได้นำมาอ้างอิงในบทความวิชาการ
อย่างครบถ้วน โดยใช้ระบบการอ้างอิง รูปแบบ APA 7th edition ดูรายละเอียดและตัวอย่างการอ้างอิงใน
เนื้อความและการอ้างอิงท้ายเล่มในตัวอย่างการเขียนรายการอ้างอิง

4.3 บทวิจารณ์หนังสือ

- 1) ข้อมูลทางบรรณานุกรม/อ้างอิง
- 2) ชื่อผู้วิจารณ์
- 3) บทวิจารณ์

ตัวอย่างการเขียนรายการอ้างอิง (การอ้างอิงภาษาอังกฤษใช้เช่นเดียวกับภาษาไทย)

1. การอ้างอิงในเนื้อความ เป็นระบบนาม-ปี ให้ข้อมูลผู้แต่ง ปีพิมพ์และเลขหน้าที่มีข้อความที่อ้างถึง
ซึ่งมีรูปแบบการอ้างอิงแบบแทรกในเนื้อหา ดังนี้

1.1 มีเลขหน้า (Page number)

ภาษาไทย: (ชื่อ นามสกุล, ปี, หน้า) ไว้ท้ายข้อความที่อ้างอิง

ภาษาอังกฤษ: (Author, Year, p. xx) ไว้ท้ายข้อความที่อ้างอิง

ภาษาไทย: (สุนีย์ มัลลิกะมาส, 2549, หน้า 200–205)

ภาษาอังกฤษ: (McCartney & Phillips, 2006, pp. 498–499)

ภาษาอังกฤษ: (Murphy, 1999, p. 85)

หมายเหตุ:

"p. = หน้าเดียว", "pp. = หลายหน้า"

1.2 ไม่มีเลขหน้า กรณีที่ไม่ปรากฏเลขหน้าให้ลงแค่ชื่อผู้แต่งกับปีพิมพ์ไว้ในวงเล็บเดียวกัน

ภาษาไทย: (สุนีย์ มัลลิกะมาส, 2549)

ภาษาอังกฤษ: (Smith, 2020)

1.3 การอ้างอิงหลายผู้แต่ง

2 คน: ใช้ & ระหว่างชื่อผู้แต่งในวงเล็บ

(McCartney & Phillips, 2006)

3 คนขึ้นไป: ใช้ชื่อคนแรก + et al.

(Johnson et al., 2019)

2. เอกสารอ้างอิง

● หนังสือ

ชื่อ นามสกุล. (ปีที่พิมพ์). ชื่อหนังสือ (ครั้งที่พิมพ์). เมืองที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

มนตรี แยมกลกร. (2549). การวิจัยและทฤษฎีเทคโนโลยีการศึกษา. ชลบุรี: มหาวิทยาลัย
บูรพา.

Norman, D. A. (2002). *The design of everyday things*. New York, NY: Basic Books.

● วารสาร

ชื่อ นามสกุล. (ปีที่พิมพ์). ชื่อบทความ. ชื่อวารสาร, ปีที่(ฉบับที่), เลขหน้า.

มนตรี แยมกสิกร. (2551). เกณฑ์ประสิทธิภาพในงานวิจัยและพัฒนาสื่อการสอน: ความแตกต่าง 90/90 Standard และ E1/E2. *วารสารศึกษาศาสตร์*, 19(1), 1–16.

Rinke, C. R. (2011). Career trajectories of urban teachers: A continuum of perspectives, participation, and plans shaping retention in the educational system. *Urban Education*, 46(4), 639–662.

● หนังสือพิมพ์

ชื่อ นามสกุล. (ปี เดือน วันที่พิมพ์). ชื่อบทความ. ชื่อหนังสือพิมพ์, หน้า.

ไตรรัตน์ สุนทรประภัสสร. (2540, 8 พฤศจิกายน). อนาคตจีน-อเมริกา. *เดลินิวส์*, น. 6.

Schwartz, J. (1993, September 30). Obesity affects economic, social status. *The Washington Post*, pp. A1, A4.

● วิทยานิพนธ์

ชื่อ นามสกุล. (ปีที่พิมพ์). ชื่อวิทยานิพนธ์. ประเภทวิทยานิพนธ์, สถานที่พิมพ์: ชื่อสถาบัน.

ดรณนภา นาชัยฤทธิ์. (2550). ผลการเรียนรู้จากบทเรียนมัลติมีเดียบนระบบเครือข่ายที่พัฒนาตามแนวคอนสตรัคติวิสต์ เรื่องการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีการศึกษาในห้องเรียนของนิสิตปริญญาตรี สาขาวิชาเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

Darling, C. W. (1976). *Giver of due regard: The poetry of Richard Wilbur* (Unpublished doctoral dissertation). University of Connecticut, USA.

● รายงานการประชุม

ชื่อ นามสกุล. (ปีที่พิมพ์). ชื่อบทความ. ใน ชื่อเอกสารรวมเรื่องจากการประชุมวิชาการ (วัน เดือน ปีที่จัด, สถานที่จัด, หน้า xx-xx). สำนักพิมพ์.

กรมวิชาการ. (2538). การประชุมปฏิบัติการรณรงค์เพื่อส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน (25–29 พฤศจิกายน 2528, วิทยาลัยครูมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม, หน้า 7–8). กรุงเทพฯ: ศูนย์พัฒนาหนังสือ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.

Deci, E. L., & Ryan, R. M. (1991). A motivational approach to self: Integration in personality. In R. Densifier (Ed.), *Nebraska symposium on motivation: Vol. 38. Perspectives on motivation* (pp. 237–288). Lincoln, NE: University of Nebraska Press.

- สื่ออินเทอร์เน็ต

ชื่อ นามสกุลผู้เขียน. (ปี เดือน วัน). ชื่อเรื่อง/ชื่อบทความ. สืบค้นเมื่อ วัน เดือน ปี, จาก URL
อำนาจ สุขเวชช์. (2542, 3 พฤษภาคม). เพื่อคิดประกันชีวิต: ตัวแทนประกันมีบทบาทสำคัญ
อย่างไร. สืบค้นเมื่อ 5 พฤษภาคม 2542, จาก <http://www.thainews.th.com>.

Wollman, N. (1999). *Influencing attitudes and behaviors for social change*.

Retrieved from <http://www.radpsynet.org/docs/wollman-attitude.html>.

5. การส่งบทความ

5.1 กำหนดการรับบทความ สามารถส่งบทความถึงกองบรรณาธิการ ได้ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

6. ติดต่อสอบถามข้อมูล

ติดตามรายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่ เบอร์โทรศัพท์ บรรณาธิการ 080-1696593, ผู้ช่วยบรรณาธิการ
095-6694692

สมาคมนักวิชาการและนักวิจัยเชิงพื้นที่เพื่อพัฒนาท้องถิ่น
Association of area-based Academics and Researchers for Local Development
202/1 หมู่ที่ 4 ตำบลอุ้มงัว อำเภอเมืองยโสธร จังหวัดยโสธร 35000